

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut politologických studií

Tsaruk Bohdan

Stranický systém na Ukrajině, jeho vývoj a změny po Revoluci důstojnosti

Diplomová práce

Praha 2020

Autor práce: Tsaruk Bohdan

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Blanka Říhová, CSc., dr. h. c.

Rok obhajoby: 2020

Bibliografický záznam

TSARUK, Bohdan. Stranický systém na Ukrajině, jeho vývoj a změny po Revoluci důstojnosti, 2020. 98 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Blanka Říchová, CSc., dr. h. c.

Anotace (Abstrakt)

Diplomová práce se zabývá analýzou stranického systému v Ukrajině po Revoluci Důstojnosti. Na začátku se práce bude zabývat změnami stranického systému Ukrajiny v různých časových intervalech. Následně se práce zaměří na vývoj a změnu stranického systému Ukrajiny po Revoluci důstojnosti. Události Revoluce důstojnosti a v důsledku toho úplné likvidace dominantní politické strany měly na ukrajinský stranický systém obrovský dopad. Po pádu režimu Viktora Janukovyče a útěku bývalého prezidenta do Ruska byla obnovena ústava Ukrajiny z roku 2004. Byly obnoveny všechny nejvyšší instituce moci státu. Nový prezident a Nejvyšší rada získali legitimitu předčasnými volbami a byl vytvořen nový kabinet ministrů. Začal se proces reformy ústavních principů organizace moci, který se týká jejích různých odvětví a úrovní. Hlavním cílem práce je identifikace změn, ke kterým došlo po Revoluci Důstojnost a analýza hlavních faktorů ovlivňujících vývoj stranického systému Ukrajiny v této a dalších fázích.

Abstract

The diploma thesis deals with the analysis of the party system in Ukraine after the Revolution of Dignity. At the beginning of the work, changes in the party system of Ukraine in different time intervals will be analyzed. Subsequently, the work will focus on research into the development and changes in the party system of Ukraine after the Revolution of Dignity. The events of the Revolution of Dignity and, as a result, the complete liquidation of the dominant political party had a huge impact on Ukraine's party system. Following the fall of the Viktor Yanukovich regime and the former president's flight to Russia, the 2004 constitution of Ukraine was renewed. All the highest institutions of state power were restored. The process of reforming the constitutional principles of the organization of power, which concerns its various branches and levels, has begun. The main goal of this work is to identify the changes that have taken place after the Dignity Revolution and to analyze the main factors influencing the development of Ukraine's party system in this and other phases.

Klíčová slova

Ukrajina, stranický systém Ukrajiny, politická strana, Revoluce Důstojnosti, ideologická polarizace, volby, volební programy, legislativní změny

Keywords

Ukraine, party system of Ukraine, political party, Revolution of Dignity, ideological polarization, elections, election programs, legislative changes

Title

The party system in Ukraine after the Revolution of Dignity, its development and change

Rozsah práce: 221737 znaků včetně mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne _____

Tsaruk Bohdan

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí práce prof. PhDr. Blance Říkové, CSc., dr. h. c. za trpělivost, vstřícný přístup i cenné rady a připomínky ke zpracování práce. Dále bych chtěl poděkovat všem svým blízkým za velkou podporu, bez níž by práce nikdy nemohla být dokončena.

Zdůvodnění výběru práce:

Masové protesty občanů proti kriminálnímu autoritářskému režimu Viktora Janukovyče, známého jako Revoluce důstojnosti, s jeho epicentrem, Maidanem, se stalo zlomem v nedávné historii Ukrajiny. Tyto události měly velmi různorodý rozsah a účinek - od konečné realizace geopolitické volby Ukrajinou, od zahájení praktického provádění kurzu o evropské integraci přes reformu všech sfér veřejného života - po vojenskou agresi Ruska, několik tisíc lidských obětí, ztrátu části ekonomiky a území státu. Události roku 2013–2014 měly významný dopad na politický systém Ukrajiny. Po pádu Janukovyčova režimu a útěku bývalého prezidenta do Ruska byl obnoven účinek Ústavy Ukrajiny ve znění z roku 2004. Došlo k aktualizaci všech vyšších orgánů státu. Nový prezident a Nejvyšší rada získali legitimitu prostřednictvím mimořádných voleb, vzniklo nové složení kabinetu ministrů. Začal se proces reformy ústavních principů organizace moci, která souvisí s jejími různými obory a úrovněmi. Moderní etapa vývoje stranického systému, navzdory relativně krátkému času od jeho počátku, se vyznačuje výraznou dynamikou změn politických stran a stranického systému. Některé z těchto trendů se již blíží dokončení, některé pokračují a některé teprve začínají. Proto vyvstává otázka: Vedla-li Revoluce důstojnosti k pozitivním změnám ve stranickém systému Ukrajiny a tyto změny se shodují s očekáváním ukrajinské populace?

Předpokládaný cíl práce:

Diplomová práce se bude zabývat analýzou stranického systému na Ukrajině. Ukrajinský stranický systém se v současné době potýká s mnoha politickými turbulencemi, masivní protestní hnutí, které se vloupalo do Revoluce důstojnosti, vedlo k pádu politického režimu Janukovyče a jeho útěku a systém vytvořený na základě výsledků voleb do Nejvyšší rady dne 28. října 2012 byl zničen. Stranický systém Ukrajiny je v procesu transformace a tento proces, samozřejmě, bude pokračovat, alespoň do příštích parlamentních voleb (řádných). Ukrajina se zároveň musí rozvíjet jako demokratický, evropský stát efektivní a reprezentativní politický systém, který je nemožný bez efektivních, institucionalizovaných politických stran.

Cílem práce je odpovědět na otázky, podařilo-li se událostem Revoluce důstojnosti, a tedy i skutečnému zničení hegemonické strany (strany Regionů), radikálně změnit stranický systém na Ukrajině? Důležitým faktorem v této fázi bylo navrácení Ústavy ve znění z roku 2004, které značně zvýšilo úlohu politických stran ve fungování státního systému. Proto je důležité odpovědět

na otázku: Podařilo-li se nově zformovaným politickým stranám splnit své předvolební sliby, a jaký dopad to mělo na samotný stranický systém? Změnilo-li se ideologické postavení ukrajinských stran a ideologická polarizace stranického systému před a po Revoluci důstojnosti (2012 a 2014)? Stojí za zmínku, že politické strany, které byly součástí proprezidentské koalice (Strana regionů, Komunistická strana), byly odstraněny z moci a skutečně opustily politickou scénu a mezi politickými silami, které představovaly novou vládu, došlo k výraznému přeformátování.

Metodologie práce:

Prostřednictvím analýzy zahraniční i ukrajinské literatury, pokusím se identifikovat hlavní změny, které vznikly ve stranickém systému Ukrajiny po Revoluci důstojnosti, a také identifikovat hlavní faktory, které v této fázi ovlivnily vývoj stranického systému Ukrajiny. Aby bylo možné pochopit, jak se stranický systém Ukrajiny změnil od Revoluce důstojnosti, je důležité pochopit, jak se „nové“ strany vytvořené po roce 2014 liší od „starých“ stran a jaký vliv mají na změnu stranického systému Ukrajiny. S pomocí analýzy volebních programů se proto pokusíme prozkoumat hlavní úkoly stran v jejich volebních kampaních, určíme, na co se zaměřili ve své volební kampani, a co je nejdůležitější, co dokázali splnit a jaký vliv to mělo na změnu stranického systému na Ukrajině. Poté pomocí metody analýzy stranických volebních programů, kterou vytvořili M. Laver a Y. Budg, prozkoumáme, jak se změnilo ideologické postavení ukrajinských stran a ideologická polarizace stranického systému před a po revoluci důstojnosti (2012 a 2014).

Předpokládaná struktura práce:

1. Úvod
2. Chronologie a vývoj ukrajinského stranického systému
 - 2.1 Analýza vzniku stranického systému na Ukrajině
3. Analytická část
 - 3.1 Identifikace hlavních změn, které vznikly ve stranickém systému Ukrajiny po Revoluci důstojnosti
 - 3.2 Analýza volebních programů politických stran, které vznikly po Maidanu
 - 3.3 Změny, které se odehrály v ideologickém postavení ukrajinských stran a ideologické polarizace stranického systému před a po důstojnosti revoluce a jejich vliv na stranický systém na Ukrajině
4. Komparace a analýza výsledků
5. Závěr
6. Zdroje a literatura

Literatura a zdroje

Beyle K(1985): *Political Parties in Western Democracies*. – N.Y.: St. Martin's Press

Blondel J (1990): *Types of Party System*. – From Peter Mair (ed.) *The West European Party System*. – Oxford: Oxford University Press

Diamond, Larry (ed.) a (ed.)(2003): *Defining and Developing Democracy*. In: DAHL, Robert Alan, Ian Shapiro a José Antonio Cheibub. *The Democracy Sourcebook*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2003

Kresina I(2003): *Parlamentní volby na Ukrajině: právní a politické problémy: monografie*. Institut státu a práva Národní akademie věd Ukrajiny

Kuzio T (2014): *Impediments to the Emergence of Political Parties in Ukraine / T. Kuzio //Politics*. – 2014. – Vol. 34. – No. 4.

Kuzio, Taras (2005): *From Kuchma to Yushchenko: Ukraine's 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution*. *Problems of Post-Communism* [online]. M.E. Sharpe, Inc, 2005, 52(2)

Laakso M., Taagapera R(1979): *Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe*. – *Comparative Political Studies*, №12

Laver M, Budge I(1993): *Party Policy and Coalition Government in Western Europe*. – Macmillan, p.20-24.

Litvin V(2012): *Populistické strany ve struktuře modernistických stranických systémů ve střední Evropě: komparativní analýza*. - Ukrajinský vědecký časopis "Vzdělávání kraje: Politologie, psychologie, komunikace", №2, 2012

Litvinenko O., Yakymenko Y(2006): *Regionální rysy ideologické a politické orientace občanů v kontextu volební kampaně - článek centra Razumkovova*. - *Národní bezpečnost a obrana*, 2006, č. 1

Mair P., Mudde C(1998): *The party family and its study*. – *Annual Reviews of Political Science*, Volume 1

Robertson D. A(1976): *Theory of Party Competition*. – New York: Wiley

Sartori, Giovanni (2005). *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury

Shved Y(2011): *Populismus a vývoj stranického systému na Ukrajině*. - *Stranický systém moderní Ukrajiny: vývoj, trendy a perspektivy rozvoje*. Materiály Mezinárodní vědecké a praktické konference, 24. - 25. listopadu 2011,. *Encyklopedický slovník*. – Lviv

Siaroff A(2006): *Comparative European Party Systems: An Analysis of Parliamentary Elections Since 1945*. – Taylor & Francis, 2000; Siaroff A. *A Typology of Contemporary Party Systems*. – Paper Presented at the 20th World Congress of the International Political Science Association, Fukuoka, Japan, 9-13 July 2006

Yakimenko Y(2005): Politické strany Ukrajiny rok před volbami: budoucnost, která začíná dnes. - Národní bezpečnost a obrana, 2005, č. 3

Yakimenko Y(2017): Metodika analýzy dynamiky stranických systémů: hlavní přístupy a zvláštnosti jejich aplikace na Ukrajině. - Politický časopis; Vývoj stranického systému Ukrajiny: zvláštnosti analýzy a hlavních fází, č. 52

Шаповал В. Проблема демократичності виборчої системи у контексті рішень Конституційного Суду України. – Вибори та демократія, 2008, № 4(18)

Obsah

Úvod.....	2
1. Teoretická část.....	6
1.1 Politická strana.....	6
1.2 Stranický systém.....	7
1.3 Typologie stranických systémů G. Sartoriho.....	8
2. Vývoj ukrajinského stranického systému	16
2.1 Systém vícestran: 1990-1995	16
2.2 Rok 1996-1999. Pokusy o vytvoření systému polarizovaného pluralismu	18
2.3 2000-2005. Mírný pluralismus.....	24
2.4 Stabilizace stranického systému: 2005 - únor 2010.....	29
2.5 Systém s „hegemonickou stranou“: 2010–2013	33
3. Identifikace hlavních změn, které vznikly ve stranickém systému Ukrajiny po Revoluci důstojnosti.....	41
3.1 Prezidentské volby 25. května 2014	42
3.2 Parlamentní volby 2014: Omezení regionální polarizace	43
3.3 Hlavní legislativní změny ve stranickém systému Ukrajiny po Maidanu	47
3.4 Podmínky činnosti opozice.....	50
4. Ideologické umístění ukrajinských stran a ideologická polarizace stranického systému před revolucí důstojnosti a po ní.....	53
4.1 Parlamentní volby na Ukrajině v roce 2012 (Ideologické postavení hlavních politických stran na Ukrajině v roce 2012 na základě hlavních bodů volebních programů ukrajinských stran)	57
4.1.1 «Strana regionů».....	57
4.1.2 «Baťkivščyna»	58
4.1.3 «UDAR Vitaliya Kličko»	59
4.1.4 Komunistická strana Ukrajiny	60
4.1.5 Svoboda	61
4.2 Parlamentní volby na Ukrajině v roce 2014 (Ideologické postavení hlavních politických stran na Ukrajině v roce 2014 na základě hlavních bodů volebních programů ukrajinských stran)	64
4.2.1 «Opoziční blok».....	65
4.2.2 Baťkivščyna	65
4.2.3 Blok Petra Porošenko.....	66
4.2.4 «Národní fronta».....	66
4.2.5 Radikální strana Olega Lyaška	67
4.2.6 «Samopomič»	67
Závěr.....	71
Summary	75
Seznam použité literatury a pramenů	79
Seznam příloh	86
Přílohy	87

Úvod

Za více než 25 let nezávislosti zažila Ukrajina nejméně tři rozsáhlé sociálně-politické otřesy (akce „Ukrajina bez Kučmy“ v letech 2000-2001, Oranžová revoluce 2004–2005, Revoluce důstojnosti 2013-2014), které byly doprovázeny veřejnými konfrontacemi a masovými protesty proti vládě, přičemž poslední z nich ve svých tragických důsledcích nemá obdoby. To vše přirozeně ovlivnilo dynamiku změn politických stran a stranického systému. Hlavní změny pro stranický systém byly způsobeny hlavně radikálními změnami ve stranách, které jej vytvořily, jakož i změnami v relevanci sociálních rozdělení¹ a problematických dimenzích² stranického systému, které definovaly hlavní linie mezistraničního vymezení.

Na úrovni politických stran byly nejzřetelnějšími projevy nestability časté strukturální změny (rozštěpení, fúze, změny vůdců a jmen) a prakticky kontinuální proces formování nových stran, jakož i změny stranických strategií a ideologií.

Na úrovni volebního procesu - významná variabilita účastníků parlamentních voleb, utváření volebních bloků v různých kombinacích v každé následující volbě s jejich následným rozpadem nebo přeformátováním, nestabilita stranicko-politické (frakční) struktury legislativy, což ztěžuje vysledování volebních dějin stran a srovnání nejen parlamentu různých svolání, ale také jeho struktury v rámci jednoho svolání.

Na legislativní úrovni - nestabilita volební legislativy (podle stejného zákona se konaly nejvýše dvě po sobě jdoucí parlamentní volby), jakož i časté změny v ústavním modelu vlády a v důsledku toho způsob, jakým se strany podílejí na její tvorbě. Tyto a další rysy stranického systému Ukrajiny by měly být zohledněny při vývoji metodologie výzkumu.

Ve své studii se zaměřím především na analýzu stranického systému Ukrajiny po Revoluci Důstojnosti v roce 2014. Podle mého názoru měly události roku 2014 největší dopad na stranický systém Ukrajiny ve své historii, ale abych to potvrdil nebo vyvrátil, považuji za nutné analyzovat

¹ Vzhledem k tomu, že v politické vědecké literatuře existují různé přístupy k definici „dělení“, používá se zde definice zavedená A. Rommelem: „Divize (dělení) jsou dlouhodobé strukturální konflikty, které vedou k opozičním postojům představovaným konkurenčními politickými organizacemi.“ Viz: Rommele A. Struktura divizí a stranických systémů ve východní a střední Evropě. - Strany a volby: Reader, Moskva, 2004, s. 95.

² Podle A. Lijpharta, problematické dimenze jsou hlavní nejvýznamnější pro konkrétní zemi, zjištěné rozdíly ve vědomí veřejnosti, přetrvávající problémy v různých oblastech, které ovlivňují stranický systém, vedoucí ke vzniku určitých typů stran a rozdíly v postavení stran. A. Lijphart rozlišuje sedm problematických dimenzí: (1) socioekonomický; (2) náboženské; (3) kulturní a etnické; (4) město-vesnice; (5) podpora režimu; (6) zahraniční politika; (7) posmrtný. Viz: Leiphart A. Party systémy. - Teorie stran a stranických systém, s. 265.

změny, které se odehrály ve stranickém systému Ukrajiny od jejího vzniku až po události v roce 2014.

Vzhledem ke zvláštnostem procesu formování stranického systému Ukrajiny je také nutné zaznamenat několik výchozích pozic. Jako výchozí bod pro analýzu procesu formování stranického systému jsem zvolil datum legalizace v bývalém SSSR první nekomunistické politické strany - Ukrajinské republikánské strany (URS), jejíž kongres se konal 29. dubna 1990, a oficiální registrace - 5. listopadu. 1990. Pro účely této studie se navrhuji rozlišovat mezi vícestranickým systémem a stranickým systémem: první znamená součet všech registrovaných politických stran na Ukrajině, a to i přes jejich skutečnou politickou váhu a aktivitu; za druhé - politické strany, které skutečně soutěží o moc a podílejí se na jejím provádění.³ Hodnocení dynamiky výsledků stranické účasti v parlamentních volbách začíná volbami v roce 1994, kdy politické strany a bloky oficiálně získaly právo nominovat kandidáty

V první části prací výzkumnou metodou bude kvalitativní a historická analýza.. Kvalitativní přístup zahrnuje použití typologií stranických systémů jako určujícího kritéria pro jejich změny. Podle tohoto přístupu je znakem změn stranického systému změna jeho typu (třídy) ve srovnání s předchozím stavem. Teoretické zakotvení výzkumu budu čerpat především z prací Giovanni Sartoriho, jednoho z nejznámějších odborníků na výzkum stran a stranických systémů.

V procesu analýzy vývoje stranického systému studuji změny ve třech složkách, které charakterizují a ovlivňují stranický systém: a) procesy v politických stranách; b) procesy ve stranickém systému (zejména změny v rovnováze moci mezi stranami, jeho konfigurace); c) možné změny v prostředí⁴ stranického systému, které ovlivňují strany a vztah mezi nimi. .

Vzhledem k výše uvedenému se v první kapitole své práce zabývám otázkou změn stranického systému Ukrajiny v různých časových intervalech. Pokuším se tedy najít odpověď na otázku, *zda se stranický systém Ukrajiny měnil v různých časových intervalech a jaký vliv na to měly politické strany na Ukrajině?* Zvolené časové období nám umožňuje zaznamenat dlouhodobé trendy a důsledky pro ukrajinskou politiku.

³ Takový přístup používá zejména K. von Beime. Viz: Beyme Klaus von. Politické strany v západních demokraciích. - New York: St. Martin's Press, 1985, s. 255-264.

⁴ Pod prostředím stranického systému se rozumí specifické sociálně-politické podmínky (včetně politických a právních, sociálně-ekonomických a sociokulturních), ve kterých fungují politické strany v konkrétní zemi. Procesy v prostředí stranického systému lze považovat za faktory ovlivňující stranický systém (institucionální a sociální).

Ve druhé kapitole považuji za nezbytné identifikovat a analyzovat změny, k nimž došlo v legislativní základně po Revoluce Důstojnosti. Masové protesty občanů proti trestně autoritativnímu režimu Viktora Janukovyče, známého jako Revoluce důstojnosti s epicentrem - Maidanem, se staly zlomovým bodem v nedávné historii Ukrajiny. Tyto události se nesmírně lišily co do rozsahu a důsledků - od konečné realizace ukrajinské geopolitické volby, praktickým prováděním průběhu evropské integrace přes reformu všech sfér veřejného života - až po vojenskou agresi Ruska, tisíce obětí, ztráty hospodářství a území. Události 2013–2014 měly významný dopad na politický systém Ukrajiny. Po pádu režimu Viktora Janukovyče a útěku bývalého prezidenta do Ruska byla obnovena ústava Ukrajiny z roku 2004. Byly obnoveny všechny nejvyšší instituce moci státu. Nový prezident a Nejvyšší rada získali legitimitu předčasnými volbami a byl vytvořen nový kabinet ministrů. Začal se proces reformy ústavních principů organizace moci, který se týká různých odvětví a úrovní. Výzkumnou otázkou druhé části práce proto bude:

Změnil se po legislativních změnách přijatých v roce 2014 stranický systém na Ukrajině? Pokud ano, pak jak tyto změny ovlivnily stávající a nově vytvořené politické strany?

Ve třetí části zkoumám, zda se ideologické postoje stran změnilы po Revoluci důstojnosti. Aby byl výzkum platnější, vybral jsem pro analýzu dva časové intervaly, a to: stranický systém Ukrajiny, a tedy strany, které vstoupily do parlamentu v roce 2012, a strany, které byly nebo se objevily na politické scéně Ukrajiny po Revoluci důstojnosti. Politické strany patřící do prozatímní koalice po Maidanu byly z moci odstraněny a prakticky zmizely z politické arény. (Strana regionů, KSU). Mezi politickými silami, které zastupovaly novou vládu, došlo k významnému přeformátování. Na začátku kampaně za předčasné volby do Nejvyšší rady dne 26. října 2014 byla tedy proevropská část politického spektra zastoupena „starými“ stranami (Baťkivščyna, Svoboda), stranami vytvořenými v důsledku oddělení nebo sloučením se stávajícími (Lidová fronta, Blok Petra Porošenka), jakož i stranami vytvořenými přímo během Maidanu (Pravý sektor). Povolební období bylo poznamenáno ostrým bojem nejen mezi novými pro-vládními silami a opozicí, ale také konkurencí a konflikty mezi politickými silami, které vznikly v listopadu 2013 - únoru 2014 a fungovaly jako „jednotná fronta“.

Lze proto předpokládat, že ideologické pozice ukrajinských politických stran se po Revoluci Důstojnosti změnilы. Pomocí analýzy stranických programů založených na kritériu IDParty, vyvinutém v rámci mezinárodního projektu volebních programů Manifesto Research Group (MRG), odpovíme na třetí výzkumnou otázku:

Změnilo ideologické postavení ukrajinských stran a ideologická polarizace stranického systému před revolucí důstojnosti a po ní?

Práce se tedy zaměří hlavně na politické události po revoluci Důstojnosti. Podle autora je téma formování a změn ve stranickém systému Ukrajiny relevantnější než kdy jindy, protože v posledních letech se politické strany staly hlavním tahounem změn na Ukrajině. K výběru tématu přispívá také osobní vztah autora k této zemi, protože část jeho rodiny zde žije a tuto oblast pravidelně navštěvuje.

1. Teoretická část

Vzhledem k tomu, že se ve své práci pokusím charakterizovat současný stav ukrajinského stranického systému, je třeba si alespoň krátce představit, jak skutečně porozumět a definovat stranický systém. V první kapitole proto definuji samotný pojem „stranický systém“ a „politická strana“, prozkoumám, jaké typy stranických systémů jsou a jak je odlišit. Dále definuji typologii stran a stranických systémů G. Sartoriho.

Stabilní vazby a vztahy mezi stranami, jakož i se státem a dalšími institucemi politických systémů, tvoří stranický systém. V procesu koexistence politických stran a státních institucí má vliv na rozhodování a formování principů veřejné správy. Zvláštnosti fungování politických stran, utváření jejich vztahů s jinými subjekty vlády určují typ stranického systému, a to zase ovlivňuje procesy utváření základů veřejné správy.

1.1 Politická strana

Politické strany, které byly zvyklé na získání moci, jsou relativně novým jevem. Objevují se až od počátku 19. století. Dnes se však stali nepostradatelným prvkem a hlavním organizačním principem moderní politiky. [Heywood 2008: 315] I když se to může zdát velmi podivné, vymezení pojmu politická strana je docela problematické. Politologie jako vědecká disciplína není schopna pokrýt všechny aspekty jednoho ze svých nejdůležitějších konceptů. Proto se noví a noví autoři neustále snaží definovat politickou stranu poměrně obecným způsobem, čímž dosáhnou určité absolutní platnosti definice, která by mohla komplexně a současně pokrýt celou komplexní koncepci politické strany v jakékoli situaci bez časového nebo geografického omezení.

Problém vytvoření takové obecné definice může být vyřešen „minimální definicí“, kterou navrhl G. Sartori. Účelem takové definice je pouze identifikovat předmět, ale nemá žádné vysvětlující ambice. Definici lze popsat jako minimální, pokud jsou vynechány všechny vlastnosti, které nejsou relevantní pro identifikaci objektu. Můžeme tedy říci, že minimální definice zahrnuje pouze nezbytné, ale zároveň dostačující vlastnosti popsaného jevu.[Collier – Gerring 2009: 5]

Při definování své minimální definice politické strany vychází Giovanni Sartori z analýzy několika předchozích pokusů o minimální definice, které publikovali Lasswell a Kaplan, Riggs a Janda. Podle Sartoriho však mají všechny výše uvedené definice slabiny. Proto navrhuje svou minimální definici politické strany. Politická strana je podle Sartoriho „jakákoli politická skupina, která se představuje ve volbách a je schopna prostřednictvím voleb umístit kandidáty do veřejných úřadů“ (Sartori 2005: 74). Právě kritérium voleb je podle Sartoriho minimální definicí politické strany to, co nám spolehlivě pomůže odlišit od sebe politické strany a zájmové skupiny. Zájmové

skupiny se nesnaží dosáhnout svých cílů prostřednictvím voleb, zatímco politické strany ano (Kopeček 2005: 11)

Tento Sartoriho přístup k definování politické strany je sice velice populární, jelikož je dostatečně obecný, a využívá opravdu minimální počet charakteristických znaků (Kopeček 2005: 11). Ze stejného důvodu je však mnoha autory kritizováno. Například v české akademické obci stojí proti minimální definici politických stran například Petr Fiala a Maxmilián Strmiska, kteří se domnívají, že taková minimální definice nemůže poskytnout dostatečný popis nebo se alespoň stát obecnou definicí politické strany. Minimální definice politické strany by měla podle těchto autorů sloužit pouze jako pomocný nástroj k uvědomění si společných znaků všech politických subjektů, které označujeme jako politické strany (Fiala – Strmiska 1998: 29–30).

1.2 Stranický systém

Definice stranického systému M. Duvergera je považována za klasickou: jedná se o formy a podmínky koexistence politických stran v určitém státě. Duverger si všímá dynamiky tohoto systému a faktorů, které jej ovlivňují: počet stran, jejich velikost, dominantní systémy koaliční formace, geografické umístění politických stran. Následují tato ustanovení: režim proporcionalního zastoupení vede k mnohostrannému systému s nezávislými a stabilními stranami; většinové hlasování ve dvou kolech - k mnohostrannému systému, jejíž strany se vyznačují tendencí sjednotit se a relativní stabilitou; většinové hlasování v jednom kole vede ke dvoustrannému systému, ve kterém jsou u moci velké nezávislé strany. [Duverger 2002:265]

G. Sartori definuje stranický systém jako systém vzájemné činnosti, který je výsledkem konkurence mezi stranami. Činnost jedné strany tedy závisí na činnosti ostatních stran, strana musí předvídat jejich činnosti, brát je v úvahu při rozhodování i v rámci strany. Strukturovaný stranický systém v daném státě vzniká, když se politické strany stanou důležitějšími a rozhodujícími předměty politiky než jednotlivci.[Sartori, 1976: 204]

H. Daadler, definující stranický systém, zdůrazňuje spojení mezi stranickým systémem a politickou elitou. Podle výzkumníka jsou politické strany institucionalizací politických konfliktů mezi elitními skupinami. Proto je stranický systém konsensem mezi těmito elitními skupinami. [Daadler, 1966: 43]

Obecně existují dva přístupy k pochopení stranických systémů:

1. Jako systém vztahů mezi stranami
2. Jako vazby mezi stranami, vládními institucemi a jinými organizacemi.

První přístup poněkud komplikuje vnímání systémů jedné strany: pokud neexistují interakce jiných stran, neexistuje systém stran? Druhý přístup je poněkud širší a zahrnuje kontakt s jinými organizacemi, jako jsou nátlakové skupiny. Kromě toho je třeba mít na paměti, že hlavním cílem politických stran je získat státní moc. Proto není možné nezohlednit možné vazby mezi stranickými strukturami a orgány veřejné moci. Podle našeho názoru je tedy přijatelnější definovat stranický systém v rámci druhého širšího přístupu jako systém vztahů mezi politickými stranami, jakož i vztahy mezi stranami a jinými institucemi politického systému, s přihlédnutím k způsobům formování vlády a zastupování zájmů a účasti politických stran na vytváření základů veřejné správy.

1.3 Typologie stranických systémů G. Sartoriho

Ačkoli Sartori rozděloval stranické systémy podle číselných kritérií, nebyl s čistě numerickým počtem spokojen. Ve své teorii pracoval s konceptem relevantních politických stran. Na základě této koncepce posoudil, zda jsou politické strany v systému důležité, a proto by měly být počítány, nebo zda jsou marginální. Vyhodnocuje význam politické strany ve stranickém systému podle koaličního⁵ nebo vydíracího⁶ potenciálu. Koaliční potenciál vyjadřuje, zda je daná politická strana vhodným a nezbytným koaličním partnerem pro vytvoření koaliční většiny. V tomto ohledu nezáleží na velikosti politické strany, protože i malá politická strana může mít koaliční potenciál; na druhé straně relativně velká strana může takový potenciál úplně postrádat.

Relevanci politické strany ve stranickém systému hodnotí podle jejího koaličního nebo vyděračského potenciálu. Koaliční potenciál vyjadřuje, jestli je daná politická strana vhodným a potřebným koaličním partnerem pro vytvoření koaliční většiny. V tomto ohledu nezáleží na velikosti politické strany, jelikož i malá politická strana může disponovat koaličním potenciálem; naproti tomu relativně velká strana může takový potenciál zcela postrádat.[Sartori 2005: 126–127]

Z tohoto důvodu je nutné vytvořit pravidla, podle kterých se můžeme později rozhodnout, zda je politická strana v vícestranickém prostředí vhodná. Giovanni Sartori nabízí dvě taková

⁵ Coalition potencial

⁶ Blackmail potencial.

pravidla. Podle prvního pravidla může být strana označena jako irelevantní, pokud je v systému po určitou dobu nadbytečná a není nutná pro vytvoření koaliční většiny. Naproti tomu je relevantní stranou každá strana, která v průběhu časového období určí alespoň jednu vládní většinu. Musíme si však uvědomit jednu nevýhodu tohoto pravidla. Týká se to pouze politických stran, které jsou orientovány na vládu a navíc ideologicky přijatelné pro potenciální koaliční partnery. Což znamená, že politické strany, které jsou v neustálém odporu vůči systému, jako jsou antiisystémové strany, mohou být opomenuty. Je však zavádějící tyto politické strany nepočítat. Proto Giovanni Sartori přichází s druhým pravidlem, které je založeno na počtu zastrasování, které může politická strana mít; tedy na vyděračském potenciálu. Sartori zahrnul tento druh potenciálu do své koncepce založené na silném postavení protisystémových stran ve francouzských a italských stranických systémech. Na jedné straně strany nevytvářely koalice s ostatními stranami, takže koaliční potenciál obou byl nulový. Na druhé straně chování a taktika ostatních stran, a tím i samotný systém, byly ovlivněny silou těchto stran. Relevantní politickou stranou v systému je tedy i strana, jejíž existence nebo objevení ovlivní taktiku stranické soutěže.[Sartori 2005: 127–128]

Sartori udělal revoluční krok, když odlišil formát systému daný počtem relevantních stran od typu systému, odvozeného od stupně ideologické polarizace. Jeho určení však končí určování počtu jednotek v systému. Nehovoří nám nic o vztazích mezi jednotlivými stranami a o fungování systému. Tyto vztahy a fungování systému jsou doloženy mechanismem stranického systému, který Sartori rozlišuje jako dynamický prvek stranického systému. Giovanni Sartori připisuje mechanismu stranického systému větší váhu než formátu. Právě tento mechanismus používá kritéria ideologie a ideologické vzdálenosti⁷ (polarizace) k určení toho, jak se politické strany chovají v systému. Čím více politických stran je v systému a čím větší je jejich vzdálenost, tím více je systém polarizován.⁸[Sartori 2005: 133–134]

Giovanni Sartori také včlenil do své teorie Anthony Downsovu modifikovanou teorii prostoru ve stranickém systému. Sartori vidí stranický systém jako jednodimenzionální. To znamená, že hlavním směrem soutěže politických stran o hlasy voličů je pouze jedna linie

⁷ Ideologická vzdálenost (polarizace) může v praxi nabývat dvě různé podoby v závislosti na tom, zda se pohybujeme v pluralitních nebo monokratických stranických systémech. V pluralitních systémech je to polarizace, v monokratických systémech (kde bez svobodné soutěže nemůže kritérium ideologie dosáhnout podoby polarizace) zase ideologická intenzita politických stran (Novák 2011: 548).

⁸ Podle míry polarizace také můžeme posuzovat stabilitu nebo nestabilitu systému. Souvisí s ní i odstředivé a dostředivé síly soutěže. U dostředivé síly se politické strany na okraji snaží posouvat ke středu, což má za následek menší ideologickou vzdálenost a snížení polarizace systému. U odstředivé síly je tomu právě naopak (Green-Pedersen 2004: 325; Sartori 2005: 348-359).

konfliktů. Podle G. Sartoriho je tato hlavní linie konfliktu socioekonomická (Sartori 2005: 341–342).

Giovanni Sartori rozdělil svou typologii stranických systémů do sedmi typů. Pro snazší orientaci lze těchto sedm typů rozdělit do dvou kategorií - podle soutěživosti nebo nesoutěživosti stranického systému. Nesoutěžní stranické systémy jsou charakterizovány skutečností, že navzdory právním předpisům není ve volbách v praxi povolena žádná soutěž.

Systém jedné strany

Systém jedné strany je systém, kde existuje a může existovat pouze jedna politická strana, která brání existenci jakéhokoli stranického pluralismu.[Sartori 2005: 224] Z toho můžeme usoudit, že systém jedné strany je jedním z typů nesoutěživého stranického systému. Je však třeba říci, že i taková politická strana potřebuje zdroj své legitimacy. Jelikož prohlašuje svou jedinečnost v systému, musí prokázat svou potřebnost a uplatnění. Z tohoto důvodu systémy jedné strany potřebují pro svou existenci všudypřítomnou politizovanou společnost. [Sartori 2005: 53]

Politické instituce jedné strany se naprosto neodmyslitelně snaží proniknout do všeho, být netolerantní a depresivní. Liší se však v závislosti na tom, do jaké míry provádějí tyto represie nebo donucovací kontroly vůči společnosti. V souladu s těmito rozdíly rozděluje Giovanni Sartori tři typy jediných stran na jednostranický totalitní, jednostranický autoritářský a jednostranický pragmatický systém.[Novák 1997: 68]

Jednostranický totalitní systém se vyznačuje silnou ideologií. Totalitní politická strana je v systému velmi silná a je charakterizována jejím úsilím o úplnou kontrolu, pronikání a politizaci společnosti. Tento systém se snaží zničit jakoukoli nezávislost a plně proniknout do soukromé sféry občanů, kteří v ní žijí.[Sartori 2005: 225–229]

Na druhé straně Jednostranický autoritářský systém obvykle postrádá tak silnou ideologii. Navíc je jeho kontrolní systém bezmocný a nechce proniknout do všech aspektů společnosti. Tyto systémy se vyznačují exkluzionarismem, tj. Omezením činnosti poražené politické strany. Jedním z důsledků exkluzionaristického systému je, že většina podskupin zůstává mimo politickou sféru, ale na rozdíl od totalitního systému se dovolují existovat.[Sartori 2005: 229–230]

Jednostranický stranický systém je systém pragmatické strany. Pragmatická strana je na konci pomyslné stupnice z hlediska stupně ideologické intenzity. Pokud je tedy totalitarismus charakterizován silnou ideologií své strany, autoritarismus nižším stupněm této ideologie, pak se systém jedné pragmatické strany vyznačuje tím, že se ideologická mentalita této politické strany

mění na pragmatickou mentalitu. Ideologie je tedy pro takovou stranu buď zcela irelevantní, nebo je její význam velmi nízký. Navíc, protože to není strana, která se zaměřuje na vytvoření nového stavu lidstva, není ani tak mobilizující a donucující vůči společnosti. Taková strana je spokojena s kontrolou jiných struktur společnosti, ale nezničuje ani nediskriminuje jako předchozí dva typy[Sartori 2005: 225–231].

System hegemonické strany

System hegemonické strany je charakterizován existencí dalších politických stran, které se mohou dokonce objevit v parlamentu. Hegemonická strana však formálně ani účinně nedovoluje soutěžení o moc v systému. Proto jsou jiné politické strany vnímány jako druhořadé, protože nesmějí soutěžit o moc s hegemonickou stranou za stejných podmínek a na stejném základě. V takovém systému tedy nemůže dojít k žádným a žádným změnám politické moci a hegemonická strana si ji ponechá, i když již nebude ve společnosti populární. System hegemonické strany se tedy může zdát konkurenceschopný zvenčí, ale nikdy tak nebude fungovat reálně.[Sartori 2005: 235–236]

Stejně jako system jedné strany je rozdělen na jiné podtypy podle své ideologické intenzity, můžeme také rozdělit system hegemonické strany podle stejných kritérií. Z logiky věci nemůže existovat žádná totalitní hegemonická strana, což nevylučuje existenci více či méně autoritářské verze hegemonické strany. Podle tohoto předpokladu se Giovanni Sartori dělí na ideologické a pragmatické hegemonické strany.[Sartori 2005: 236]

Ideologická hegemonická strana z ostatních politických stran v systému činí opravdu strany satelitní. Ačkoliv mají tyto strany administrativní, parlamentní a vládní postavení, nejsou plnoprávními účastníky. Navíc jejich podřízený vztah k hegemonické straně silně ovlivňuje jejich schopnost chovat se nezávisle.[Sartori 2005: 236–237]

Pragmatická hegemonická strana se liší od ideologické hegemonické strany, jak bylo uvedeno výše, svou ideologickou intenzitou. Nalezení příkladů ideologické hegemonické strany v praxi je poměrně jednoduché, s pragmatickým typem hegemonické strany je to velmi obtížné. Giovanni Sartori demonstruje existenci tohoto typu hegemonické strany na příkladu Mexika v letech 1958 - 1973. Poznává, že příklad Mexika je zcela jedinečný[Sartori 2005: 238].

System predominantní strany

Stranický systém predominantní strany může být často spojen nebo zaměněn se systémem dominantní strany. Proto je třeba říci, že oba systémy mají velké rozdíly a neměly by být zaměňovány.

K tomuto typu lze přiřadit systém, ve kterém nějaká politická formace dosáhne nejméně tři autentických volebních vítězství, která ji poskytnou absolutní většinu křesel v radě. Výsledkem je, že může vytvořit jednobarevnou vládu a neustále se řídit bez potřeby dalších partnerů. Ve skutečnosti v systému pracuje pouze jedna relevantní strana. Ostatní stranické entity, i když je jejich poměr voleb relativně vysoký, jsou neustále odsouzeny k roli opozice. Systém predominantní strany není stejný jako systém jedné strany, protože volná politická soutěž je stále povolena a skutečně pokračuje. Je však třeba poznamenat, že v důsledku stálé dominance jedné politické strany úroveň konkurenceschopnosti v systému klesá. Opoziční skupiny jsou politicky demobilizovány a neaktivní kvůli svým minimálním vyhlídkám na získání přístupu k moci[Strmiska 2005, 49].

Nyní můžeme definovat systém dominantní strany, je třeba zdůraznit, že patří do pluralistických stranických systémů. Na rozdíl od předchozích dvou systémů popsaných výše se tak přesunujeme od nealternativních systémů ke konkurenčním systémům. Jiné politické strany v tomto systému mohou existovat nejen legálně, ale také existovat jako legitimní soupeři predominantní strany, zcela nezávislé na ní a mít příležitost vyjádřit opoziční názory s predominantní stranou

.Můžeme říci, že tento systém je ve skutečnosti systémem více než jedné politické strany, ve které však neexistuje žádná alternativní moc; tato alternativa však není vyloučena. Predominantní strana v systému opakovaně dosahuje absolutní většiny v parlamentu. Tato volební vítězství jsou však autentická a zde nedochází k zastrahování nebo manipulaci.[Sartori 2005: 211–212, 216]

Z toho vyplývá, že pokud predominantní strana ztratí podporu většiny voličů v systému, nic nebrání tomu, aby přestala být predominantní stranou. Pokud však predominantní strana ztratí většinu podpory voličů, obnoví se původní stav nebo se změní obecná povaha systému a systém přestane být systémem predominantní strany.[Sartori 2005: 212]

Systém dvou stran

Dvoustranným systémem se rozumí systém se dvěma velkými stranami, z nichž každá má šanci získat většinu křesel v zákonodárném sboru nebo většinu hlasů ve volbách exekutivy. Klasickým příkladem dvoustranného systému jsou Spojené státy americké. Demokratické a

republikánské strany Spojených států se ve vládě pravidelně navzájem prosazují. To neznamena, že v zemi neexistují žádné jiné politické strany. Dvoustranný formát tohoto stranického systému nijak nebrání existenci třetí politické strany, která však neohrožuje schopnost jedné ze dvou hlavních politických stran vládnout samostatně (V celé historii dvoustranného systému Spojených států se více než 200 kandidátů ze třetích stran pokusilo o zvolení do funkce prezidenta země, ale nemohlo získat více než 1 milion hlasů.) Je však třeba vzít v úvahu skutečnost, že v některých případech, zejména na úrovni státu, se třetí strany ve Spojených státech staly vlivnou politickou silou.

Hlavní charakteristikou systému dvou stran je to, že jedna z hlavních politických stran v systému funguje pouze sama o sobě. Systém dvou stran však vyžaduje, aby mezi těmito hlavními politickými stranami došlo k střídání moci. Kdyby vůbec vládla pouze jedna strana, přešli bychom z systému dvou stran k systému dominantní strany[Sartori 2005: 200].

Umírněný pluralismus

Stranický systém umírněného a omezeného pluralismu je druhem mezistupně mezi dvoustranickými systémy a systémy polarizovaného pluralismu a patří k původním přínosům Sartoriho typologie [Kunc 2000: 29]. Podle Sartoriho je takový systém charakterizován existencí tří až pěti příslušných politických stran, a z tohoto důvodu je systém charakterizován jako omezený [Sartori 2005: 185]. Sartori spojuje definici umírněného pluralismu ve své typologii hlavně s rozdíly, které prokazuje ve srovnání s zvláštnostmi bipartismu nebo polarizovaného pluralismu.

V systému umírněného pluralismu existují tři až pět příslušných stran, ale obecně žádná z nich nedosáhne absolutní parlamentní většiny. Z tohoto důvodu jsou vládní koalice vytvářeny v takovém systému, kde politické strany sdílejí moc. Jak vidíme, umírněný pluralismus není jen o alternaci vlád jako v dvoustranných systémech, ale také alternaci koaličních vlád. Sartori nicméně připouští, že menšinové vlády mohou fungovat v systému mírného pluralismu. Zároveň však dodává, že jsou vždy výsledkem například existence skrytých koalic nebo dočasných vlád. V jiných ohledech se však systém mírného pluralismu podobá dvoustranickému systému. Podle Sartori zůstává v umírněném pluralismu hlavně bipolární struktura systému. Jediným rozdílem je, že místo dvou politických stran existují bipolární skupiny alternativních koalic, zatímco póly⁹ stranického systému jsou vytvářeny na jedné straně vládní koalicí politických stran, na druhé straně sjednocenou a jednostrannou¹⁰ opozicí.

⁹ Relevantní politické strany nebo jejich koalice, které reprezentují jasně vymezený ideově – politický směr

¹⁰ Tzn. soustředění na jedné straně stranického spektra.

Polarizovaný pluralismus

Pokud jde o numerické kritérium pro stanovení tohoto systému, počet politických stran v systému polarizovaného pluralismu sahá od spodní hranice mezi pěti a šesti politickými stranami po horní hranici asi osmi politických stran. Právě proto, že v tomto systému existuje tolik politických stran, Sartori kombinuje polarizovaný pluralismus s formátem extrémního pluralismu [Sartori 2005: 136]. Jak jsme zmínili výše, mezi tyto politické strany zahrnujeme pouze relevantní strany.

Prvním charakteristickým prvkem systému polarizovaného pluralismu je přítomnost antisystémových politických stran v opozici. Antisystémové strany se od sebe liší, mohou proti systému protestovat nebo jej úplně odmítnout. Obecně však antisystémová strana je stranou, která zpochybňuje legitimitu režimu a podkopává jeho základy. Antisystémové politické strany představují v systému cizí ideologii a současné politické uspořádání tak čelí maximální ideologické vzdálenosti. Z toho vyplývá, že takové politické strany nechtějí měnit nejen vládu, ale i celý systém [Sartori 2005: 137–138].

Druhým charakteristickým znakem je, že v systému polarizovaného pluralismu existují bilaterální opozice. To znamená, že v systému existují dvě opozice, které se nemohou spojit a vzájemně se vylučují. Tyto dvě opoziční skupiny jsou k vládnoucím stranám blíže než k sobě navzájem [Sartori 2005: 138].

Třetí charakteristikou polarizovaného pluralismu je existence centrální politické strany nebo skupiny stran. Z toho vyplývá, že interakce v tomto systému nejsou bipolární, ale přinejmenším trojúhelníkové. Mechanismus systému polarizovaného pluralismu je tedy multipolární, protože konkurenční mechanismy v něm závisí na středu, zatímco politické strany centra plní funkci vyrovnávání a zprostředkování v systému [Sartori 2005: 139–140].

Čtvrtým charakteristickým znakem je vysoká polarizace. Existuje celá řada důvodů, proč je polarizace v systému polarizovaného pluralismu tak vysoká. Vyplývá to z již zmíněných vlastností tohoto systému. Zejména například z existence protisystémových stran nebo z existence dvoustranné opozice v tomto systému [Sartori 2005: 140].

Další charakteristikou polarizovaného pluralismu je převaha odstředivých sklonů nad dostředivými, což je do jisté míry vysvětleno existencí centrálních stran v takovém systému. Podle Sartoriho vede existence centrálních stran přímo k odstředivým silám v politickém systému, díky čemuž je systém charakterizován nemírnými až extremistickými politiky [Sartori 2005: 139, 141].

Při definování tohoto systému Sartori klade velký důraz na ideologické kritérium, které se odráží v charakteristikách šestého prvku systému. Toto je ideologické strukturování systému polarizovaného pluralismu. Ideologii v tomto systému musíme chápat jako určitý způsob mentality, vnímání a pohledu na politické otázky. Je charakteristické, že politické strany tohoto systému soutěží o tuto politickou mentalitu.

Sedmá charakteristika tohoto systému je existence nezodpovědných opozic. Sartori vysvětluje existenci tohoto znaku v kontextu periferního a omezeného přístupu k řízení v systému polarizovaného pluralismu. Periferní přístup k řízení znamená, že některé politické strany v systému jsou dlouhodobě vyloučeny z účasti na řízení (antisystémové strany). Stejně systémově orientované politické strany se tedy budou nadále účastnit vlády pouze v jiných kombinacích [Sartori 2005: 144].

Poslední charakteristikou systému polarizovaného pluralismu politická soutěž, která v tomto systému probíhá. V těchto systémech se nestýkáme s tradiční politikou soutěže, která se vyznačuje přítomností více než jedné politické strany, a alespoň minimem spravedlivé soutěže, která probíhá podle určitých pravidel. Politická soutěž v systému polarizovaného pluralismu je naopak charakteristická přílišným slibováním a nekalou soutěží [Sartori 2005: 145–146].

Můžeme dojít k závěru, že tento systém, který se vyznačuje protisystémovými (antisystémovými?) politickými stranami, odstředivými tendencemi, nezodpovědnou opozicí a nekalou politickou konkurencí, rozhodně nemůže být vhodný pro politicky organizovanou (demokratickou?) společnost.

Atomizovaný stranický systém

Poslední typ typologie stranických systémů je: atomizovaný stranický systém. Sartori definuje tento systém jako zbytkovou třídu, kde počet politických stran nehraje v systému roli. Početní kritérium se v souvislosti s tímto systémem stává irelevantní, protože takové systémy ještě neprošly fází strukturální konsolidace. Srovnává existenci atomizovaného systému v jeho ekonomické analogii s atomizovanou konkurencí, což obrazně znamená, že stávající politické strany v tomto systému mají takové vyvážené postavení, že by při dosahování svých cílů neměly přihlížet k žádným jiným politickým stranám.

2. Vývoj ukrajinského stranického systému

Zřízení stranického systému nezávislé Ukrajiny běží od okamžiku vytvoření a legalizace první strany, která porušila monopol Komunistické strany Sovětského svazu - Ukrajinské republikánské strany (URS), zastupující politické zájmy občanů. Během této více než 25leté cesty byl stranický život v Ukrajině charakterizován extrémně vysokou intenzitou. To se týká procesů uvnitř samotných politických stran, vztahů mezi nimi v procesu mocenského boje a jeho realizace, z hlediska jejich činnosti a jejich vnímání společností.

I přes tuto značnou variabilitu lze v procesu formování stranického systému Ukrajiny rozlišit pět fází, v nichž došlo k výrazným změnám (posunům, proměnám).

2.1 Systém vícestran:1990-1995

Hlavním rysem této fáze bylo masové vytváření politických stran. Organizačními důvody pro vytvoření většiny stran byly nevládní organizace, hnutí, neformální sdružení, politické kluby. Vůdci stran byli většinou zástupci humanitární, vědecké a technické inteligence a bývalé stranické nomenklatury. Programové a ideologické základy hrály významnou roli ve struktuře vznikajícího stranického systému. Aktivní účast předních politických stran na procesu formování státu, jejich propojení s určitým sociálním prostředím, touha zaujmout postavení nositelů „klasických“ politických ideologií vyvolala značnou pozornost programovým dokumentům.

Během vytváření nových stran se objevily první strany vytvořené zástupci obchodních struktur (zejména Ukrajinská strana solidarity a sociální spravedlnosti - E.Lašutina, Liberální strana Ukrajiny (LBSU) - I. Markulova, Lidová strana Ukrajiny (LSU) - L.Taburyanského. V roce 1994 byla legalizována první z nejúspěšnějších (na určitou dobu) stran tohoto typu - „Hromada“.

Největší skupinou existujících v té době byly pravicové (včetně radikálních) a středopravé (národně demokratické) strany. Centristické strany byly tvořeny jako zástupci hlavních politických ideologií (sociální demokraté, zelení, liberálové) nebo jako „demokratické“ strany (například Strana demokratického oživení Ukrajiny (SDOU). Levý bok byl zastoupen stranami, které vznikly na základě KS USSR, zakázané z roku 1991 (socialistické (SSU)) a rolnické strany Ukrajiny, malých levicových stran (jako Všesvazová komunistická strana (bolševiků)(VKS(b)), stejně jako strany zaměřené na obnovu unie bývalých sovětských republik (Občanský kongres Ukrajiny, Strana slovanské jednoty Ukrajiny atd.) V roce 1993. byly legalizovány dvě nejvlivnější politické strany - Komunistická strana Ukrajiny (KSU) a Lidové hnutí Ukrajiny, které byly zásadními ideologickými oponenty.

Stoji za zmínku, že politické strany (s výjimkou Komunistické strany USSR) se nemohly formálně účastnit voleb do Nejvyšší rady USSR dne 10. března 1990 (v budoucnosti - Nejvyšší rady Ukrajiny prvního svolání), ale ve skutečnosti nominovaly své vlastní kandidáty. Strukturování poslaneckého sboru podle stranického členství probíhalo přímo v průběhu činnosti Parlamentu, na začátku prvního zasedání bylo zřízeno přibližně 45 zástupců skupin z regionálních, profesních a politických důvodů. [Smolij, Levenets 2007:929] Základním principem strukturování bylo vymezení mezi levicí a ostatními politickými silami, které se organizačně utvořily v prokomunistickou většinu - skupinu 239 (239 poslanců) a Národní demokratickou lidovou radu (125 poslanců). Podle politbyra Ústředního výboru Komunistické strany Ukrajiny v listopadu 1990 roku, ze 190 poslanců, kteří trvale působili v komisích Nejvyšší rady, bylo téměř 80 „zástupci opozice, stranických aktivistů a anti-socialistických politických skupin. [Baranovska, Verstyuk, Vidnyanskiy a další 2001:160]

Po parlamentních volbách v roce 1994 bylo v Nejvyšší radě Ukrajiny zastoupeno 14 politických stran. Levé strany měly relativní většinu (133 křesel), pravé a středopravé strany - 53, centristé - 14. Většinu zástupců sboru tvořili zástupci nevládních stran. Na začátku práce Nejvyšší rady 2. svolání bylo vytvořeno 11 parlamentních frakcí a skupin, a to jak na stranicko-ideologickém základě, tak na regionálních a firemních základech. Z pohledu zastoupení politické strany měla levice velkou přednost, ale nemohla sama vytvořit většinu. Výsledky hlasování závisely především na postavení „nestraničských“ skupin.

Strany měly právo nominovat kandidáty ve volbách prezidenta Ukrajiny (1991, 1994). Ve volbách v roce 1991, ze sedmi kandidátů byli tři vůdci legalizovaných stran¹¹ nebo veřejná sdružení, která se později proměnila ve strany¹². Ve volbách v roce 1994. vůdcem strany byl jeden kandidát - O. Moroz (SSU). Obě volby však formálně vyhráli nestraniční politici - představitelé bývalé nomenklatury komunistické strany - L. Kravčuk a L. Kučma.

V první fázi došlo k aktivnímu vytvoření právního rámce pro vznik a činnost stran a volební legislativy. Právním základem pro činnost stran byla ústava USSR platná v té době, ve znění ze dne 24. října 1990 a zákon Ukrajiny o občanském sdružení, přijatý v roce 1992. Podle zákona o volbách do zástupců lidu Ukrajiny, přijatého v listopadu 1993, se volby konaly většinovým systémem absolutní většiny, strany a bloky měly právo nominovat kandidáty do volebních obvodů s jediným sídlem prostřednictvím svých krajských úřadů.

¹¹ L. Lukyanenko - URS, L. Taburyansky - NSU

¹² V. Čornovil - NHU

Politický režim byl v první fázi demokratický, opozice měla příznivé podmínky pro svou činnost. Fáze byla charakterizována protichůdnou povahou vztahů mezi prezidentem a Nejvyšší radou. Složení vlád bylo vytvořeno na nestraničném základě. Hlavním společenským dělením v první fázi bylo oddělení „postkomunistů“ (nebo „dědiců“ komunistické strany) – a „demokratů“, kterým odpovídala konfigurace stranického systému. Pro stranický systém byly nejvýznamnější tři problematické dimenze. Socioekonomické a zahraniční politické dimenze byly do značné míry identické a strukturovaly systém levicových a pravicových stran; kulturně-etnický se projevil v rozlišení mezi „levicovými“ a „integračními“ stranami - národně-demokratickými a nacionalistickými stranami.

Vliv obchodních struktur na stranický systém byl na začátku fáze nízký, ale zvýšil se v důsledku vytvoření prvních obchodních stran, které se po volbách v roce 1994 staly intenzivnějšími a systematictějšími.

Vnější vliv na stranický systém se projevoval hlavně formou podpory (morální, politické i finanční) politických stran různých směrů příslušnou stranou nebo veřejnými strukturami cizích zemí (zejména, národně-demokratické strany byly podporovány ukrajinskou diasporou západních zemí, ruská pomoc směřovala levicovým a "Integračním" stranám).

Stranický systém této fáze lze připsat patnácti neaktivnějším politickým stranám, které položily základy pro vytvoření mnohostranného systému. Hlavními póly stranického systému byly levice (KSU, SSU, SelsU) a pravice (NHU, USS), v souladu s tím byla hlavní dělicí linií konfrontace mezi levými a národně-demokratickými stranami. Hlavní antisystémovou stranou byla Komunistická strana Ukrajiny spolu s malými levicovými formacemi. Centristické strany vytvořené během tohoto období byly významně menší než jejich falangové oponenti.

Podle kritéria parlamentního zastoupení lze středně velké strany připsat pouze komunistické straně, zbytek malým, i když vzhledem k zvláštnostem tehdejšího volebního systému a povaze stran lze toto kritérium uplatnit se značným podílem konvencí. Kvůli slabosti stran a nestabilním vztahům mezi nimi byl stranický systém v první fázi atomizován, ale s jasnou tendencí k polarizaci. Vzhledem k zvláštnostem první fáze je možné ji definovat jako fázi vzniku pluralistického systému.

2.2 Rok 1996-1999. Pokusy o vytvoření systému polarizovaného pluralismu

Tato fáze se vyznačuje velmi vysokou aktivitou při vytváření nových stran - teprve v roce 1999 byly vytvořeny 24 strany. Povaha stran (ve srovnání s předchozí fází) se výrazně změnila.

Byly vytvořeny první „strany moci“ - Lidová demokratická strana (LDS) a Agrární strana Ukrajiny (ASU), pro jejichž organizační rozvoj byly použity státní struktury - ústřední a místní výkonné orgány obecně (pro LDS) nebo některá odvětví (zejména agroprůmyslový komplex), lesnictví - pro ASU.

V procesu budování strany se výrazně zvýšila aktivita obchodních struktur, individuálních i koncentrovaných ve finančních a průmyslových skupinách, které do té doby již získaly značný ekonomický potenciál. Projevy tohoto nového trendu byly:

- vytváření pojmenovanými obchodními strukturami „vlastních“ politických stran (např. Strana národního hospodářského rozvoje Ukrajiny (SNHRU), Baťkivščyna, Strana demokratické unie, Strana regionálního oživení Ukrajiny);
- Zřízení kontroly (zejména prostřednictvím finančních prostředků) stávajících stran s úplnou nebo částečnou změnou vedení nebo držení řídicích orgánů jejich zástupců (Sociálně demokratická strana Ukrajiny (sjednocená) SDSU (o), All-Ukrainian Union of Christians);
- Částečné financování „mocenských stran“ výměnou za loajalitu a pomoc ze strany vládních struktur.

Míra vlivu obchodních zájmů a struktur na politické strany lze prokázat odborným hodnocením, podle kterého byly volební fondy politických stran a bloků ve volbách v roce 1998 tvořeny více než 90% na úkor příspěvků právnických osob, tj. firem, podniků atd. [Kresina 2003: 50]

Značný počet stran vytvořených během druhé fáze lze považovat za „osobní projekty“ jednotlivých politiků, včetně podnikatelé¹³ - ti, kteří byli účastníky rozdělení stávajících stran a řídili struktury, které se od nich oddělily (PSSU - N. Vitrenko, SDS - S. Peresunko) nebo zastávaly mocenské pozice a vytvářely „rezervní pozice“ ve formě stran. [Analytická zpráva centra Razumkova 2001:20]

Bylo vytvořeno značné množství stran, které tvrdily, že vyjadřují zájmy určitých národních, denominačních, sociálně demografických a sociálně-profesních skupin, ale žádná z nich neměla žádný významný úspěch. Pouze některé nově vzniklé strany měly ideologický charakter (zejména Sociálně-národní strana Ukrajiny (SNSU), která se později transformovala na sdružení «Svoboda»). Většina nových stran (až na několik výjimek) kombinovala prvky sociální

¹³ Tím se příslušné strany („Jedna rodina“, „Pro krásnou Ukrajinu!“) přiblíží k předchozí kategorii.

demokracie a liberalismu (hlavně na sloganové úrovni) ve svých programech a prohlásily své postavení za „centristické“. Z tohoto důvodu se formálně politický «centrum» byl nejvíce přeplněn stranami.

Během této fáze nedošlo k žádným zásadním změnám v ideologiích a politických dokumentech předních politických stran. Aktivita interních stranických procesů však byla velmi vysoká. Mnoho z dříve vytvořených politických stran zažilo rozdělení a změny ve vedení. Zejména rozdělení v NHU, v neposlední řadě spojené s tragickou smrtí vůdce strany V. Čornovola, vedlo ke vzniku Ukrajinského lidového hnutí (ULH), které se později transformovalo na Ukrajinskou lidovou stranu (ULS). Na základě Křesťansko-demokratické strany Ukrajiny (KDSU) byl vytvořen Křesťanský lidový svaz (KLS) a Ukrajinský svaz křesťanů; od Socialistické strany Ukrajiny se oddělila část, z níž vznikla Progresivní socialistická strana Ukrajiny; Liberální strana Ukrajiny oddělená od Liberální strany Ukrajiny (obnovena) LSU (o); od Sociálně demokratické strany Ukrajiny (Spojené) - Ukrajinská sociálně demokratická strana (USDS) a Sociálně demokratická unie; od Ukrajinské radikální strany - Republikánsko-křesťanská strana (RKS) a další.

V parlamentních volbách z roku 1998, které se konaly podle nového volebního zákona se smíšeným volebním systémem, se většina registrovaných politických stran (40 z 52) - 21 samostatně, 19-sestavující z devíti volebních obvodů. Sedm stran¹⁴ a jeden blok (Socialistická strana Ukrajiny - rolnická strana Ukrajiny) překonali volební bariéru ve 4% a kandidáti ve volebních obvodech s jedním členem uspořádali 13 dalších politických stran. Na základě výsledků voleb bylo tedy v Nejvyšší radě 3. svolání zastoupeno 22 politických stran. Odborníci odhadují, že tyto parlamentní volby byly první, ve kterých úřady využívaly administrativní zdroje a „specifické“ politické technologie¹⁵.

Na začátku činnosti Nejvyšší rady tvořily frakce všech osmi politických sil, které překonaly volební bariéru, která zahrnovala 395 poslanců. Později však došlo k významným změnám ve frakční struktuře Nejvyšší rady - tvořily zlomky stran, které se v době stranických voleb rozdělily (např. Lidové hnutí Ukrajiny (LHU) a LHU-I), a frakce nově vytvořených či neparlamentních stran. Stalo se to především kvůli změně členství poslanců a masivním mezistranickým (?) přechodům. Důležitým faktorem ovlivňujícím tyto procesy byla prezidentská moc, která měla

¹⁴ Komunistická strana Ukrajiny, Hnutí lidu Ukrajiny, Strana zelených Ukrajiny, Demokratická strana lidu, Hromada, Progresivní socialistická strana Ukrajiny, Sociálně demokratická strana Ukrajiny (Spojená)

¹⁵ Viz Parlament na Ukrajině: trendy a problémy formace. Analytická zpráva Razumkovova centra. - Národní bezpečnost a obrana, 2003, №2, s. 6.

zájem o vytvoření parlamentní většiny loajální k hlavě státu. V letech 1996-1999 však v Nejvyšší radě nebyla stálá parlamentní většina. Vlády byly tvořeny na nestraničném základě. Mezi politiky, kteří v tomto období vedli kabinet ministrů¹⁶, byl P.Lazarenko vůdcem politické strany („Hromada“), která byla v podstatě jeho osobním politickým zdrojem, V. Pustovoitenko byl členem vedení Lidové demokratické strany.

Politické strany se aktivně účastnily prezidentských voleb v roce 1999. Z 15 prezidentských kandidátů bylo 13 nominováno politickými stranami nebo bloky. Vítěz voleb, L. Kučma, sice byl nominován volebním shromážděním, byl však podporován blokem „Naše volba - Leonid Kučma“, který se skládal z 12 politických stran převážně centristického charakteru. Aktivní využití tématu „levá hrozba“¹⁷, jako motivace k upevnění nepolitických sil kolem tehdejší prezidentské kandidatury, jakož i diskreditace jeho konkurentů O. Moroze a N. Vitrenka, zajistilo vítězství Kučmy ve druhém kole nad vůdcem Komunistické strany Ukrajiny P. Symonenkem.

Je třeba poznamenat, že ve společnosti v té době existovalo velmi příznivé prostředí pro přijímání myšlenek „komunistické pomsty“. 1994-1998 období vyznačuje se stálou tendencí zhoršovat socioekonomický status a sociální pohodu většiny obyvatelstva, což vedlo ke zvýšení levicového sentimentu a úrovně podpory levicových sil.[Makeev 2003: 146-151] Posledně jmenované se těšily stále vysoké podpoře ve většině regionů Ukrajiny (včetně východu, jihu a centra), což umožnilo hovořit o existenci „červeného pásu“. Například ve volbách v roce 1998 se levé strany a bloky umístily na prvním místě ve volbách na seznamu stran ve 20 z 27 regionů Ukrajiny. KSU, SSU-SelSU a PSSU získaly většinu křesel v poměrné části - 127 z 225 a zastoupily dalších 45 kandidátů ve volbách s jedním členem. Parlamentní frakce těchto politických sil tvořily 192 poslanců.

Hromadná a politická aktivita občanů na podporu činností organizovaných levicovými silami byla vysoká, zejména na jaře a na podzim „urážky dělníků na moc“. Ačkoliv levicové politické síly neměly v Nejvyšší radě stálou většinu a měly možnost formovat svou vládu, mohly

¹⁶ V.Masol, E.Marčuk, P.Lazarenko, V.Durdynets, V.Pustovoytenko

¹⁷ Tento konflikt úřadů byl charakterizován jako „levá hrozba“. To znamenalo pro levicové politické strany možnost uskutečnit v rámci existujícího politického systému a parlamentní cesty své politické cíle: obnovení sovětského systému na Ukrajině; boj proti transformaci trhu v ekonomice, zejména ve vztahu k vlastnictví; obnovení dominantní role Komunistické strany a omezení demokracie; vstup do aliance s Ruskem, Běloruskem a dalšími bývalými sovětskými republikami atd. Tyto cíle byly skutečně stanoveny levicovými politickými silami ve formulacích, které umožnily obejít ústavní omezení cílů politických stran.

by mít významný dopad na proces tvorby právních předpisů a na činnosti exekutivy. Navíc jim byly ponechány příležitosti k mobilizaci občanů a využití jejich protestního potenciálu.

V legislativní základně politických stran došlo k významným změnám. S přijetím Ústavy Ukrajiny dne 28. června 1996. strany dostaly ústavní stanovení svého postavení a funkcí (článek 36), byla stanovena omezení týkající se jejich vytvoření a činnosti (článek 37). Místo stran v systému vlády bylo omezeno jejich právem účastnit se voleb. Ukrajina se tak připojila ke skupině evropských zemí (zejména Itálie, Německo, Francie a další), kde je statut politických stran ústavně určen, avšak co se týče úlohy a postavení stran v systému státní moci, ve srovnání s předchozím obdobím ve skutečnosti nedošlo ke změnám. V říjnu 1997 byl přijat nový zákon o volbách poslanců Ukrajiny „, který stanovil smíšený, většinově proporcionální systém (poměr 50/50%) s celostátní volební listinou a 4% bariérou.

Procesy ve stranickém systému a jeho konfigurace byly významně ovlivněny vztahem mezi prezidentem a politickými silami zastoupenými v Nejvyšší radě. Byl zde ideologický konflikt mezi levicovými politickými silami usilujícími o návrat k předchozímu společenskému pořádku a prezidentským „průběhem reform“, který byl podle známých vědců, kteří se podíleli na jeho vývoji, převážně liberální.¹⁸ Tehdy tedy existovaly skutečné předpoklady pro realizaci levicovými strany prostřednictvím demokratických postupů, politických účelu, které lze interpretovat jako obnovení předchozího sociálního řádu a odstranění nezávislosti Ukrajiny. To umožnilo přirovnat opozici levice k prezidentské moci s opozicí vůči ukrajinskému státu jako celku a bylo používáno ke stimulaci loajality (nebo přinejmenším neutrality) vůči prezidentovi nelevicovými, a především, národně demokratickými stranami¹⁹. Odrazem tohoto jevu byl termín „konstruktivní opozice“ který byl používán k vymezení středně kritického postavení části politických sil nelevicového směru vůči ukrajinskému prezidentovi, na rozdíl od „destruktivní“ levicové opozice.

Ostré rozpory během ústavního procesu 1995–1996 však vedly ke vzniku středopravicové opozice v parlamentu vůči prezidentovi (skupina poslanců, kteří se později stali řídicím jádrem «Reformní a řádové strany» (RRS)). Zdrojem konfliktu byly především názory na obsah nové ústavy Ukrajiny, zejména vztah mezi prezidentskou mocí a parlamentarismem. Současně většina středo-pravých a centristických frakcí (a příslušných politických stran) podporovala hlavu státu.

¹⁸ Alexeev A. "Anatoly Galchinsky: „Janukovyč plus "donezace" celé země - to je podstata „nového řádu“, který bude regionály" - Zrcadlo týdne, 28. srpna - 3. září 2010 [online] Dostupné z http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/anatolii_galchinskiy_yanukovich_plyus_donezatsiya_vsieyi_krayini__taka_sut_novogo_poryadku,_yakiy_vi.html.

¹⁹ Během tohoto období prezidentská moc aktivně používala obraz „levé hrozby“ a snažila se podpořit bipolární rozdělení politických sil na „levé - nelevé“ a zabránit tomu, aby se opozice formovala na jiných stranách.

Pro-prezidentské postavení bylo také charakteristické pro většinu centristických stran, včetně administrativní a obchodní zázemí. Tato pozice neměla jasnou ideologickou barvu a byla založena na kritériu „podpory prezidentského kurzu“.

K existující linii rozdělení politických sil na levé a nelevé, bylo tedy přidáno jejich rozdělení na pro a proti prezidentské síly. Současně se opozice vůči prezidentovi stala oboustrannou, navzdory pokusům úřadů se tomu vyhnout pomocí obrazu „levé hrozby“ na podporu bipolárního rozdělení politických sil. Ačkoli opozice obecně měla přijatelné podmínky pro svou činnost, v této fázi byla zahájena tendence k tlaku úřadů na opoziční síly, které vytvářely nerovné příležitosti v politické soutěži. Odborníci odhadují, že parlamentní volby v roce 1998 byly první, které se uskutečnily za použití administrativních zdrojů a „špinavých“ politických technologií, a v prezidentských volbách v roce 1999 byly tyto technologie plně využity.

Nejvýznamnější sociální propast v této fázi byla socioekonomická: mezi chudými, kteří patřili k naprosté většině ukrajinských občanů, a bohatými (především zástupci velkých podniků). Toto rozdělení bylo aktualizováno v silné podpoře levicových sil a v popularitě levicově-centristické ideologie (sociální demokracie). Tak, ve volební kampani 1997-1998 asi 20 stran a bloků používalo sociálně demokratické idea. [Kresina 2003: 61] Během předchozí fáze socioekonomické, zahraniční politiky a kulturních a etnických dimenzí byla k aktuálním rozšířena míra podpory režimu. To komplikovalo strukturu vymezení mezi stranami a přidalo se ke stávajícím řádkům také vymezení mezi pro a protiprezidentskými stranami.

Jak bylo uvedeno výše, vliv obchodních struktur během této fáze byl významný a přispěl ke zvyšování váhy centristických stran ve stranickém systému. Vliv zahraničních států byl mírný a projevoval se především na podpoře levicových politických sil jejich zahraničními protějšky. Ve druhé fázi došlo ke stabilizaci skupiny „stranických vůdců“ v návaznosti na výsledky voleb v roce 1998, které určovaly jejich místo v ideologické oblasti a povahu vztahů mezi nimi. Atomizovaná vícestrannost tedy postupně získávala vlastnosti stranického systému. Stranický systém v této fázi zahrnoval 12 volebních obvodů (strany a volební bloky), které získaly více než 2% hlasů poměrným hlasováním v parlamentních volbách v roce 1998. Ve stranickém systému dominovaly malé strany (s výjimkou KSU, kterou lze připsat ke středním stranám).

Ve druhé fázi vypadal stranický systém jako třípólový (levý-pravý-střed). Formování bilaterální levicové a pravicové opozice vůči politickému centru (prezident a prozatímní síly), jakož i přítomnost antisystémových stran (především KSU a PSSU) jsou důvodem pro definování typu stranického systému ve druhé fázi jako systému polarizovaného pluralismu. Realitu „pravé“

opozice nejlépe dokládá skutečnost, že ji úřady vnímaly jako skutečnou hrozbu a snažily se (jak se ukázalo být úspěšné) zabránit tomu, aby v prezidentských volbách v roce 1999 národní demokratické strany nominovali jediného kandidáta. S ohledem na zvláštnosti druhé fáze lze ji popsat jako fázi formování systému polarizovaného pluralismu.

2.3 2000-2005. Mírný pluralismus

Během této fáze se aktivita formování politických stran poněkud snížila. Stranám vzniklým v tomto období dominovaly strany vytvořené za účelem zastupování zájmů finančních a průmyslových skupin a jednotlivých obchodních struktur²⁰ a v pokračování trendu z předchozího období strany, které podle názvu prohlašovaly, že zastupují zájmy určitých sociálních skupin. Většina nově vytvořených stran deklarovala centristický směr. Do samostatné skupiny by měly být přiděleny strany - „klony“. Tyto strany měly podobné názvy jako známé politické síly, ale nebyly s nimi spojeny (to odlišuje tuto kategorii od stran tvořených divizemi). „Klonování“ se týkalo nejvýznamnějších opozičních stran (zejména KSU a NHU) a od voleb v roce 2002 se používá jako politická technologie.

Začaly také konsolidační procesy blízkých stran. V roce 2000 se sjednotilo pět centristických politických stran (Strana regionálního oživení Ukrajiny, Labouristická strana (LS), Strana solidarity, Strana Za krásnou Ukrajinu!, všeukrajinská strana důchodců), což vedlo k vytvoření strany «regionálního oživení-Solidarita práce Ukrajiny». Sjednocená strana byla založena na strukturách zastupujících Doněckou oblast - SROU a LP. O rok později změnila strana název na «Stranu regionů» (SR). Během této fáze byly aktualizovány programy některých hlavních politických stran, včetně SSU a SDSU (o). Tato fáze je charakterizována spíše mírnou mírou aktivity uvnitř politických stran, protože nové politické strany vč. „klonů“, byly vytvořeny ne kvůli rozkolům (ačkoli tam byly takové případy), ale přes vytvoření nových struktur.

Parlamentní volby v roce 2002 byly stejně jako předchozí volby vedeny ve smíšeném volebním systému. Zúčastnilo se jich (podle seznamů stran a volebních obvodů s jediným mandátem) více než 80 politických stran - většina z nich byla zaregistrována v době voleb²¹. Seznamy stran předložilo 21 politických stran a 12 bloků. V této fázi začíná tendence k personalizaci stranicko-politické činnosti, což se odráží ve vytváření „nominálních“ bloků. V budoucnu se tento trend bude vyvíjet. Hlavní dělicí čára byla mezi anti-prezidentskými a pro-

²⁰ např. Labouristická strana Ukrajiny“ (LSU), „Pragmatická volba“, „Solidarita“

²¹ Jde o nominaci kandidátů na seznamy stran a (nebo) ve volebních obvodech s jedním členem (83 stran); ve volbách v roce 1998 to bylo 45 stran

prezidentskými silami. Hlavními opozičními silami vůči prezidentovi byla levá komunistická strana a blok Natalia Vitrenko, středo-levý SSU, středo-pravý blok Viktora Juščenka «Naše Ukrajina»²². (umístěn jako „mírně anti-prezidentský“) a „volební blok Julii Tymošenkové“ (anti-prezidentský)²³. Pro-prezidentské síly reprezentovaly blok „Pro jedinou Ukrajinu!“ (Pro JeU!), SDSU (o), politické sdružení „Ženy pro budoucnost“, blok „Tým zimní generace“ a další.

Volby byly charakterizovány vysokou úrovní využívání administrativních zdrojů a „špinavými“ politickými technologiemi, zejména používáním „technických“ subjektů²⁴, které musely odevzdat hlasy „běžných“ stran a opozičních bloků. Podle výsledků voleb podle stranických listin překonalo volební bariéru šest politických sil: blok Naše Ukrajina (23,57%), KSU (19,98%), blok „Pro sjednocenou Ukrajinu! (11,77%), Blok Julii Tymošenkové (BYuT) (7,26%), SSU (6,87%), SDSU (o) (6,27%). Do Nejvyšší rady bylo zvoleno celkem 28 politických stran. Navzdory vítězství opozičních sil ve volbách podle stranických seznamů, byla parlamentní většina formována na základě prozatímních frakcí se zapojením poslanců zvolených ve volebních obvodech s jedním členem.

Je třeba zmínit, že v předvečer voleb 2002 se uskutečnily konzultace mezi některými představiteli «Naší Ukrajiny» a úřady ohledně vstupu bloku do společného volebního sdružení s prezidentskými silami, nebo přinejmenším neopozičně chovaní NU vůči prezidentu Ukrajiny a její připojení k prozatímní většině v Nejvyšší radě. Pokud by bylo provedeno, mohlo by toto schéma vést k vytvoření dvou loajálních bloků v politickém centru – centristického „Pro jedinou Ukrajinu!“ a středopravicového („Naše Ukrajina“) a v důsledku toho k vytvoření relevantního stranického systému. Avšak z různých důvodů (zejména konkurence obchodních skupin, které podporovaly určité politické síly a / nebo perspektivné kandidáty na prezidentské volby v roce 2004, „kazetový skandál“), nebyly tyto projekty realizovány. Během této fáze začíná tendence tvořit kabinet ministrů na „pseudo-stranických“ principech, kdy prezident navrhuje parlamentu kandidáty na pozici předsedy vlády (Viktor Juščenko, Viktor Janukovyč), s přihlédnutím k stranickému složení většiny. Vzhledem k převážně „vnější“ povaze většiny však byla parlamentní podpora vlády situační.

²² Kongres ukrajinských nacionalistů, Liberální strana Ukrajiny, Mládežnická strana Ukrajiny, Lidové hnutí Ukrajiny, Strana "Reformy a pořádek", Strana solidarity, Strana Křesťansko-demokratická unie, Politická strana "Vpřed, Ukrajina!", Republikánská křesťanská strana, Politická strana, (POHYB "(ukrajinské lidové hnutí)

²³ VO „Baťkivščyna“, ukrajinská lidová strana „Sobor“, ukrajinská republikánská strana, ukrajinská sociálně demokratická strana

²⁴ Zejména blok Lidové hnutí Ukrajiny, Komunistická strana dělníků a rolníků, Komunistická strana Ukrajiny (obnovená)

Politické strany se aktivně účastnily prezidentských voleb v roce 2004. Z 24 kandidátů, kteří se voleb zúčastnili, bylo 13 nominováno politickými stranami. Do druhého kola dorazil vůdce Strany regionů V. Janukovyč a vůdce bloku Naše Ukrajina Viktor Juščenko, kterého podpořila koalice «Síla lidu» na základě bloků Naše Ukrajina a BYuT, k nimž se později připojila SSU a další strany. Prezidentská kampaň v roce 2004 tak odrážela hlavní dělicí čáru mezi politickými silami a pro a anti-prezidentskými silami. Levicové politické síly (KSU, PSSU) nominovaly své kandidáty (P. Symonenko, N. Vitrenko), ale společně získali 6,5% hlasů.

V právním rámci politických stran došlo k zásadním změnám. V dubnu 2001, po téměř pěti letech úsilí, byl přijat zákon o politických stranách na Ukrajině, který upravoval postup pro zřízení a fungování politických stran. Cílem zákona bylo stimulovat rozvoj politických stran jako národních, konsolidovat je a regulovat jejich vztahy s úřady. Navzdory krátkodobému pozitivnímu účinku se však legislativní regulace nestala účinným faktorem k dosažení cílů sledovaných v procesu přípravy a přijetí zákona²⁵[Yakimenko 2005: 2]. V listopadu 2003 bylo ze zákona zavedeno státní financování zákonných činností stran, ale v praxi to ještě nezačalo.

Procesy ve stranickém systému byly do značné míry ovlivněny intenzivním bojem mezi prezidentem a opozičními parlamentními stranami o vliv v Nejvyšší radě. V únoru 2000 prezidentské struktury s podporou obchodních kruhů „násilně“ demontovaly vedení parlamentu (levé) a vytvořily většinu tvořenou prakticky všemi nezúčastněnými parlamentními sdruženími. Tato většina se však následně zhroutila v důsledku zavržení kazetového skandálu a rezignace Juščenkově vlády, která byla podporována částí středopravicových frakcí a skupin parlamentu.

Aby se omezily pravomoci Parlamentu a poskytly předsedovi další pákový efekt, zahájily prezidentské struktury celoukrajinský referendum, v němž hrály aktivní roli prozatímní strany. Referendum se konalo 16. dubna 2000, avšak jeho výsledky nebyly provedeny parlamentem, což bylo dalším faktorem konfliktu mezi ním a prezidentem. „Skandál s kazetami“ a případ G. Gongadzeho byly velmi důležitými faktory při změně politických sil. Politické síly středo-levého (SSU), středo-právého a pravicového směřování zaujaly radikálně anti-prezidentské postoje a navázaly spolupráci v rámci sociálně-politického hnutí "Ukrajina bez Kučmy". Současně vedoucí centristické politické síly podporovaly prezidentovu pozici. Levicové strany (KSU a další) deklarovaly anti-prezidentské pozice, ale zdržely se aktivní účasti na protestech. Tyto procesy velmi přispěly ke snížení relevance rozdělení v "levo - pravých" souřadnicích a ke zvýšení váhy rozdělení na anti-prezidentské a pro- prezidentské síly.

²⁵ zejména ke snížení úrovně „malé strany“

Fáze je charakterizována akutním konfliktem mezi úřady a opozicí, tlakem úřadů na opoziční síly, jejich vůdce a podniky, které je podporovaly, za použití struktur sil, informační blokády a kampaně k jejich diskreditaci. Tyto faktory vedly opoziční síly k radikalizaci a vedly k vysoké úrovni konfliktu ve stranickém systému.

Zvláštností této fáze bylo aktivní vytváření volebních bloků, včetně „jmenných“ (V. Jušenko, Y. Timoshenko, N. Vitrenko), s očekáváním volební přitažlivosti populárních vůdců, která se stala trendem v budoucnosti²⁶. Vstup do bloků některých stran, který se objevil v první fázi vývoje stranického systému a měl jasnou ideologickou tvář (např. NHU, URS), vedl (spolu s dalšími faktory) ke ztrátě jejich postavení a postupné marginalizaci. Během volební kampaně v roce 2002 se rozdělení volebních sympatií občanů různých regionů na základě sociokulturních rozdílů do značné míry shodovalo s jejich dělením na základě sympatií s provládními nebo opozičními silami. Zejména opozice vůči moci (Naše Ukrajina a BYuT), které byly národně demokratické barvy, získala nejvíce hlasů hlavně v západních a středních oblastech Ukrajiny, ale získaly horší výsledky na východě a jihu Ukrajiny. Na druhé straně hlavní pro-vládní blok „Pro jedinou Ukrajinu!“ byl naopak nejméně podporován v západních regionech, nejvíce ze všeho - v Doněcké oblasti (jediný region, kde se umístil na prvním místě). Tato tendence se vyvinula v prezidentských volbách v roce 2004, včetně uměle stimulované politiky prostředky k usnadnění vítězství vládního kandidáta.

Lze tvrdit, že od voleb v roce 2002 se zvláštnosti sociokulturní orientace obyvatel různých regionů staly faktorem, který měl největší dopad na konfiguraci ukrajinského stranického systému. Nejpolitizovanějším sociálním členěním na začátku fáze bylo socioekonomické, které později (v průběhu volební kampaně v roce 2002) ustoupilo sociokulturnímu rozdělení. Od té doby se zvláštnosti sociokulturní orientace obyvatel různých regionů staly faktorem, který má největší vliv na konfiguraci stranického systému Ukrajiny. Mezi problematické dimenze v této fázi přibýlo na popředí rozměr podpory režimu, který byl z velké části uložen na kulturní a etnické úrovni. Tato měření charakterizovala rozlišení mezi anti-prezidentskými a pro-prezidentskými silami. Vliv obchodních struktur na stranický systém byl významný. Celkově byl dokončen proces vytváření hlavními skupinami finančního sektoru svých vlastních „stranických nástrojů“. Se silnou prezidentskou mocí a hrozbami pro „nelojální“ podnikání strany vytvořené nebo ovládané finančními průmyslovými skupinami byly převážně pro-vládní. I přes tlak ze strany úřadů však

²⁶ Ústava Ukrajiny ve znění ze dne 12. prosince 2004 ve skutečnosti se rovná postavení politických stran a volebních bloků politických stran (článek 81). To dává důvod k tomu, aby se strany a volební obvody považovaly za rovnocenné subjekty a považovaly se za strany ve stranickém systému.

část obchodních struktur podporovala opoziční politické síly a propojila své perspektivy s jejich vůdci.

Fáze se vyznačovala zvýšeným vlivem vnějších faktorů na politické procesy. To do značné míry souviselo s činnostmi ukrajinských orgánů, které získaly mezinárodní rezonanci²⁷. Vnější vliv západních států a mezinárodních organizací (zejména veřejných) byl zaměřen především na zajištění rovných podmínek v politické soutěži, spravedlnost a transparentnost volebního procesu, svobodu sdělovacích prostředků, aktivaci občanské společnosti k ochraně politických (zejména volebních) práv a svobod, objektivní podporu opozičních stran a bloků. Vliv z východu (ruský, většinou neveřejný) byl zaměřen na podporu pro-vládních politických sil a jejich kandidátů v prezidentských volbách²⁸. [Kresina 2003:155-157]

Jedním z nejefektivnějších vnějších faktorů byl „dovoz“ zahraničních politických technologií, který byl realizován za účasti politických technologů z příslušných zemí na organizaci volebních kampaní v Ukrajině. „Dovezené“ (zejména ruské) politické technologie byly často destruktivní v tom, že zahrnovaly používání „špinavých“ technologií a zaměřovaly se na diskreditaci politických oponentů a záměrně zvyšovaly stávající meziregionální sociokulturní rozdíly (politizace sociokulturního rozdělení).

Na začátku třetí etapy si tedy stranický systém zachoval vlastnosti systému polarizovaného pluralismu. Pod vlivem procesů v jejím prostředí však došlo k postupnému snižování relevance vymezení v „levo-pravých“ souřadnicích a zvyšování - mezi anti-prezidentskými a pro-prezidentskými silami. Ve stranickém systému byly tři „póly“, ale váha jednoho z nich - „levice“ - se snížila. Snižující se význam ideologického vymezení a odpovídající zvýšení vymezení podle linií moci, které vyplynuly ze vzniku taktického spojení levých a pravých stran, je základem pro zvažování této fáze jako fáze transformace stranického systému.

Počet subjektů ve stranickém systému se ve fázi snížil z 12 na devět. Odpovídající změny lze považovat za znak vývoje směrem k systému omezeného (umírněného) pluralismu. V stranickém systému dominovaly malé strany. Přítomnost těchto poměrně významných změn nám dává důvod charakterizovat tuto fázi jako fázi přechodu k systému mírného pluralismu.

²⁷ „kazetový skandál“ a případ Gongadze, „řetězni skandál“

²⁸ „Vnější faktor v prezidentských volbách v roce 2004.“ Analytická zpráva Razumkovova centra. - Národní bezpečnost a obrana, 2004, №5, s.2-35.

2.4 Stabilizace stranického systému: 2005 - únor 2010

Tato fáze se vyznačuje vysokou aktivitou při vytváření stran, od 10. května 2010 bylo zaregistrováno 177 stran. Vrchol stranické formace byl v roce 2005 (zaregistrováno 24 nových stran), který byl podmíněn vyhlídkami na volby v roce 2006. Vznik nových stran byl ovlivněn volební kampaní v roce 2004 a událostmi oranžové revoluce. Jejich výsledkem bylo vytvoření stran jako Lidová unie Naše Ukrajina (LUNU, později politická strana Naše Ukrajina), Občanská strana «Pora», strana «Třetí síla», «Nová demokracie» a další. Pokračovalo vytváření stran – osobních projekty jednotlivých politiků (zejména Evropské strany Ukrajiny (ESU) - M. Katerynčuk, Unie levicových sil (ULS) - V. Volgy, ukrajinská platforma (UP) - P. Žebrivského). Ideologická identifikace nově vytvořených politických sil byla omezena na jejich příslušnost k podmíněně „oranžovým“, „bílo-modrým“ táborům nebo nárokům na roli „třetí síly“. V tomto období nebyly vytvořeny ideologické strany. Většinu nově vytvořených stran nelze zcela představit, kvůli jejich nedostatečné aktivitě. Ideologické základy vedoucích politických sil zůstaly téměř beze změny (s výjimkou SR), protože se soustředily na volební programy.

V této fázi bylo nejvíce celostátních volebních kampaní - parlamentní 2006 a 2007 a prezidentská kampaň 2010. Volební procesy a vztahy mezi stranami byly do značné míry ovlivněny faktory jako: „politická setrvačnost“ prezidentské kampaně z roku 2004, nedokonalost ústavně definovaných mechanismů činnosti institucí vyšších mocností a vzájemné působení mezi nimi; faktor v přístupu k prezidentským volbám v roce 2010. Během tohoto období došlo k velmi významným změnám v právním rámci politických stran. V souladu s ústavními změnami ze dne 12. prosince 2004, které vstoupily v platnost po zvolení parlamentu v březnu 2006, byly strany oprávněny vytvořit koalici parlamentních frakcí, jejichž pravomoci zahrnovaly vytvoření kabinetu ministrů (s výjimkou funkcí ministra obrany a ministra zahraničních věcí). V Ukrajině byl představen model organizace vlády, který významně zvýšil roli stran v procesu formování a provádění státní politiky. Strany se staly hlavními subjekty ovlivňujícími nejen legislativní, ale i výkonnou moc a nepřímo (prostřednictvím parlamentní většiny) - soudnictví.

Důležitou součástí ústavních změn bylo zavedení prvků „stranického“ („imperativního“) mandátu (článek 81 ústavy) s cílem stabilizovat politickou strukturu parlamentu a vytvořit omezení funkčních přechodů poslanců. Ačkoli toto pravidlo nebylo plně provedeno, pomohlo to posílit kontrolu stran nad volenými poslanci. Z velké části kvůli odporu v samotném zástupci sboru, protože omezoval autonomii jednotlivých poslanců a také kvůli negativním hodnocením tohoto kroku ze strany zahraničních institucí, které nejsou v souladu s evropskou praxí. Spolu s novelou Ústavy byly přijaty nové zákony o volbě poslanců lidu Ukrajiny (březen 2004 a volbách do orgánů

místní samosprávy (duben 2004). Nejvyšší rada autonomní republiky Krym, oblastní, okresní, městské rady měly být také voleny při pomoci seznamu stran. V důsledku ústavních a legislativních změn se strany staly jediným mechanismem formování parlamentu a většiny orgánů místní samosprávy, dostaly maximální příležitosti k ovlivnění svých činností a následně k realizaci vlastních politických programů na národní a místní úrovni.

Fáze byla charakterizována vysokou mírou konfliktu mezi předními politickými silami a vyššími mocenskými institucemi s pravidelnými exacerbacemi a politickými krizemi (2007 a 2008). Strana regionů a politické síly, které podporovaly V. Janukovyče jako kandidáta na prezidentský úřad, neuznaly legitimitu opětovného spuštění druhého kola voleb a vítězství V. Juščenka, přičemž oranžovou revoluci považovaly za produkt vnější intervence ve prospěch vítěze. V souladu s tím byla hlavní hybnou silou těchto politických aktérů touha po politické pomstě, jejímž hlavním úkolem bylo zajistit stabilitu voličů, kteří volili Janukovyče až do příštích parlamentních a prezidentských voleb. To, jakož i podceňované politiky prezidenta Juščenka, prosazovalo oddělení regionálních voličů na základě svého závazku vůči jednomu ze dvou kandidátů. Toto rozdělení odpovídalo (a bylo do značné míry důsledkem) sociokulturních rozdílů v orientaci mezi občany různých regionů a bylo nejvýznamnějším sociálním dělením tohoto období. [Yakimenko, Litvinenko 2006: 2-18]

Nedokonalost ústavně definovaných mechanismů organizace moci byla objektivním základem konfliktů mezi prezidentem a předsedou vlády, prezidentem a parlamentem v parlamentu - nad vznikem koalice atd²⁹. Kromě toho byly nedostatky Ústavy aktivně využívány zúčastněnými stranami v politickém boji. Tento faktor způsobil neustálé napětí ve vztazích mezi politickými silami a bránil řádnému fungování parlamentních koalic.

Faktor blížících se voleb v roce 2010 se projevil ve značné míře personifikace stranicko-politických procesů. Zaměření vůdců předních politických sil, včetně těch, kdo zastávali veřejnou funkci, se ve svém prezidentském žebříčku projevil vzestupem populismu příslušných politických sil, předurčili své situační politické chování. Tento faktor také vedl k neustálým organizačním a strukturálním změnám v prostředí „oranžových“ politických sil³⁰ a byl hlavním faktorem, který vedl k jejich porážce v prezidentských volbách v roce 2010. Účinek tohoto faktoru také vedl k značné aktivitě při vytváření stran - „vůdčích“ politických projektů prezidentských kandidátů.

²⁹ Ústavní reforma na Ukrajině: současnost, status a vyhlídky. Analytická zpráva Razumkovova centra. - Národní bezpečnost a obrana, 2007, №1, s. 23-28

³⁰ Zejména změny ve složení bloků na základě Naší Ukrajiny a BYuT v letech 2006-2007, interní stranické procesy na NSNU, přeskupení a změna vedení v parlamentní frakci jednotek Naše Ukrajina a Naše Ukrajina - Lidová sebeobrana.

Vztahy mezi prezidentem a parlamentem se v různých časových obdobích této fáze lišily. Před volbami v roce 2006 byly postaveny ve směru «silného prezidenta - slabého parlamentu». Po volbách v roce 2006 se rovnováha pravomocí změnila ve prospěch Parlamentu, který vytvořil (nelegálně) většinovou opozici vůči prezidentovi. Předběžné zahájení voleb do Evropského parlamentu v roce 2007 bylo charakterizováno extrémně vysokým napětím mezi prezidentem, parlamentem (koalicí) a vládou. V důsledku voleb z roku 2007 byla v parlamentu vytvořena „politicky související“ většina, vztahy mezi hlavou státu a jejím hlavním voličem - BYuT a premiérkou Julií Tymošenkovou však byly neustále v konfliktu s pravidelnými exacerbacemi. Zároveň se strany k oslabení soupeře uchýlily k dočasné spolupráci s hlavním oponentem - Stranou regionů.

Po vítězství Viktora Janukovyče v prezidentských volbách v roce 2010, vytvoření prozatímní parlamentní koalice a nelegitimní obnově ústavy z roku 1996, měl prezident rozhodující vliv na všechna odvětví moci, včetně soudní. Vlády byly v tomto období tvořeny na základě různých ústavních norem a strany se těchto procesů aktivně účastnily. Předseda vlády Julia Tymošenková (dvakrát), vedoucí Strany regionů V. Janukovyč, zástupce Naše Ukrajiny Jechanurov. Podmínky politické opoziční aktivity během fáze byly obecně příznivé. Výjimkou je její první období (2005), kdy bylo pronásledováno několik politiků z opozice vůči prezidentovi Viktoru Juščenko, stejně jako období po prezidentských volbách v roce 2010, kdy se nová vláda uchýlila k podobným opatřením proti politickým oponentům.

Hlavním (a nejvíce zpolitizovaným) sociálním členěním ve čtvrtém období bylo sociokulturní rozdělení, které se odráželo ve dvou komplexech občanských idejí (na základě jejich jazykových preferencí a příslušnosti ke kulturním tradicím), a tedy v politických sympatiích.[Yakimenko 2008:96-97] Nejintenzivnější problematickou dimenzí tohoto období byla kulturní, etnická a zahraniční politika, která definovala rozlišení mezi „oranžovými“ politickými silami a jejich oponenty. Na základě dimenze zahraniční politiky se přední politické síly podmíněně rozdělily do dvou skupin: „prozápadni“ (příznivci evropské a / nebo euroatlantické integrace) a „proruský“ (příznivci hospodářské, politické a sociokulturní integrace s Ruskem). Naléhavost problematické dimenze podpory režimu se snížila, vč. v důsledku ústavních změn a zvýšení schopnosti stran formovat zákonodárnou a výkonnou moc. Relevance socioekonomického rozměru, který byl odsouzen na začátku této fáze, začala po globální finanční krizi v letech 2008–2009 opět stoupat a v další fázi dále rostla.

Fáze je charakterizována rozhodujícím vlivem finančně průmyslových skupin na činnost stran (bloku). Poprvé se vliv skupin finančního průmyslu rozšířil na všechny přední strany a bloky,

bez ohledu na jejich ideologickou orientaci nebo postoj k moci³¹. Hlavním důvodem závislosti bylo výrazné zvýšení nákladů na volební kampaně a neschopnost zajistit je z jiných zdrojů. Postavení skupin finančního průmyslu do značné míry určovalo politické chování příslušných stran a bloků. Ideologické rozdíly mezi stranami a bloky tak při procesu formování a výkonu moci ztratily na váze³². Kromě toho volební povaha stran (bloků) do značné míry vedla k jejich závislosti na popularitě médií (především elektronických), které byly rovněž kontrolovány finančními průmyslovými skupinami, které posledně jmenovaným poskytovaly další vliv na strany.

Neoprávněný vliv skupin finančního průmyslu a politická korupce se staly přímou součástí procesu vytváření volebních seznamů stran (bloků) ve volbách na všech úrovních, což ovlivňuje rozhodování parlamentu a dalších vládních institucí. Vzhledem k výše uvedeným okolnostem lze skupiny finančního průmyslu považovat za dominantní faktor ovlivňující stranický systém. Dopad vnějšího faktoru v této fázi lze definovat jako vysoký. Vyjádřil se za finanční podpory Ruské federace (prostřednictvím různých kanálů) „proruských“ politických stran a veřejných organizací na Ukrajině (především v Autonomní republice Krym), přímým vyhlášením svých politických sympatií ukrajinským politickým silám a jednotlivým politikům v Ruské federaci Ruští politici «experti» ve volební centrále domácích politických sil a prezidentských kandidátů.

V této fázi zahrnuje stranický systém Ukrajiny sedm subjektů, z nichž dva jsou střední (SR, BYuT) a ostatní jsou malé. Ukrajinský stranický systém lze charakterizovat jako systém umírněného pluralismu. Z kvantitativního hlediska má tendenci se vyvíjet ze systému více stran k systému dvou a půl strany nebo systému dvou jednotek. Strany protisystému buď změnilly svůj charakter (KSU), nebo byly marginalizovány (PSSU). Stranický systém vytvořil v tomto období dva póly, reprezentované největšími politickými silami - Strana regionů a BYuT, levé strany ztratily své pozice jako samostatný pól stranického systému³³. Na konci této fáze se však během prezidentské volební kampaně v roce 2010 prohlásili za „nové“ politické síly, které „nezapadly“ do bipolárního schématu³⁴. Čtvrtou fázi lze charakterizovat jako fázi stabilizace stranického systému, který se stal systémem mírného pluralismu.

³¹ Především kvůli vysokým tarifům na politickou televizní reklamu.

³² Zejména KSU, na rozdíl od veřejně deklarovaných „anti-oligarchických“ principů, dvakrát vstoupila do koalice se Stranou regionů, kterou podporuje nejbohatší podnikatel Ukrajiny R. Achmetov.

³³ Ideologická kvalifikace těchto stran z hlediska „levice a pravice“ je problematická a obě politické síly lze označit za centristické.

³⁴ Výše uvedená „Silná Ukrajina“, „Fronta pro změnu“, „Občanská pozice“.

2.5 Systém s „hegemonickou stranou“³⁵: 2010–2013

Východiskem této fáze je druhé kolo voleb prezidenta Ukrajiny a vítězství Viktora Janukovyče. Proces vytváření nových politických stran pokračoval: v letech 2010 až 2011 bylo zaregistrováno více než 25. K listopadu 2012 bylo na Ukrajině zaregistrováno 200 politických stran, většina z nich však stále existovala formálně. Mezi nově vznikajícími stranami, které byly aktivní, téměř všechny byly strany „vůdčího“ charakteru (zejména strana „Silná Ukrajina“ S.Tigipka, „Fronta pro změnu“ A.Yatsenyuka, „UDAR“ V.Klyčka, „Občanská pozice“ A. Gritsenka). Později byly vytvořeny Samopomič (A. Sadovoho) a Radikální strana O. Lyashka (O. Lyashko). Během této fáze byly také vytvořeny samostatné strany na základě občanských iniciativ (například Demokratická aliance).

V období 2010–2013 proběhly dvě volební kampaně: komunální volby v roce 2010 a parlamentní volby v roce 2012.

Parlamentní volby 2012

V prosinci 2011 vstoupil v platnost nový zákon Ukrajiny „o volbách zástupců lidu Ukrajiny“. Mezi jeho hlavní inovace patřil návrat do smíšeného volebního systému, zvýšení volební bariéry až o 5%, zákaz účasti ve volebních blocích a obnovení instituce auto nominací. Je třeba poznamenat, že tyto a další inovace snížily roli stran při formování parlamentu a zaměřily se na poskytnutí pro-vládních politických sil a kandidátů příznivějším podmínkám pro vítězství ve volbách.

Volby do Nejvyšší rady Ukrajiny, která se konala 28. října 2012, se zúčastnilo 21 politických stran. Ve skutečnosti byl jejich počet vyšší, protože některé strany se ucházely o seznamy neúčastníků kvůli zákazu vytváření volebních bloků (zejména zástupci "Fronta pro změnu", NHU, «Reforms and Order Party», «Občanská pozice», «Pro Ukrajinu!», «Lidová sebeobrana» kandidovali na seznamu stran Baťkivščyny, zástupce «Lidové strany» na seznamu Strany regionů). Předmětem volebního procesu bylo celkem 87 stran. Volební bariéru překonalo pět stran - Strana regionů (30% hlasů), Baťkivščyna (25,54%), politická strana UDAR (13,96%), KSU (13,18%) a Svoboda (10,44%).

³⁵ Jak definovali J. La Palombari a M. Weiner, „systém s, hegemonickou stranou“ je kvazi-autoritářský systém, ve kterém dominuje jedna strana.“ Viz: Political parties and political development (edited by Joseph LaPalombara and Myron Weiner). – Princeton University Press, 1966.

Volby se konaly za podmínek masivního využívání administrativních zdrojů ze strany úřadů a byly poznamenány falšováním výsledků, především - v obvodech s jedním mandátem. Volební kampaň v roce 2012 poněkud změnila rovnováhu moci v ukrajinském stranickém systému. Strana regionů a Baťkivščyna si udržovaly své pozice jako „póly“ stranického systému. Komunistická strana Ukrajiny zvýšila svůj volební výsledek, a to především kvůli zklamaným příznivcům Strany regionů.

Řada politických stran vytvořených na počátku nebo v polovině 90. let zcela ztratila nebo oslabilu své postoje. Ve skutečnosti opustili politickou arénu Socialistická strana Ukrajiny, SelsU, SDSU (O), PSA, Congress of Ukrainian Nationalists, UNS. Výrazně oslabilu své postoje a účinně ztratili subjektivitu, NHU, Reforms and Order Party, Lidovou strana. To platí také pro některé ze stran vzniklých v důsledku oranžové revoluce, zejména Naše Ukrajina. Strany prohlašující, že budou vykonávat role «nových» sil, zapadli do bipolárního schématu konfrontace „moc - opozice“: „Silná Ukrajina“ se rozhodla sloučit se Stranou regionů; Fronta pro změnu se stal členem Sjednocené opozice «Baťkivščyna»; UDAR se připojil k opozici v Nejvyšší radě.

Podle volebních výsledků teritoriální rozdělení příznivců předních politických sil zůstalo většinou zachovalé. Stejně jako v předchozích parlamentních volbách se jednalo o rozdíly v sociokulturní orientaci obyvatel různých regionů Ukrajiny. Zejména strana regionů a komunistická strana vyhrály volby na východě a jihu Ukrajiny, Baťkivščyna v centru a na Západě a Svoboda na Západě. Navzdory určitým očekáváním se ve volební kampani v roce 2012 neobjevila žádná politická síla, která by si mohla nárokovat stejnou podporu voličů ve všech regionech Ukrajiny, která by se stala celonárodní stranou. Tyto naděje byly spojeny s „novými“ politickými silami, zejména s Fronta pro změnu a UDAR. Bipolární povaha kampaně však neponechávala žádný prostor pro „třetí síly“, což vyžadovalo, aby strany definovaly souřadnice „moc-opozice“.

Během této fáze došlo k významným změnám v právním rámci, který definuje zásady účasti stran v politickém systému. Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 30. září 2010 pod tlakem V. Janukovyče obnovilo platnost Ústavy ve znění z roku 1996. Toto rozhodnutí významně snížilo roli stran v procesu formulování a provádění státní politiky, zejména tím, že zbavilo koalici poslaneckých frakcí práva formovat osobní složení kabinetu ministrů a programovat své činnosti prostřednictvím koaliční dohody.

Ve volebním zákoně došlo k významným změnám - jak pro místní, tak pro parlamentní volby. Podle výsledků obou kampaní pomohly změny ke zlepšení výsledků voleb pro-vládních stran a kandidátů. V zákoně o politických stranách byly provedeny některé změny, zejména

zaměřené na zajištění rovnosti žen a mužů a možnosti „ukončení“ členství ve straně členem. Změny zákona o sjednocování občanů byly nepřímo ovlivněny činností stran. V důsledku zrušení zákona o občanských sdruženích, jehož některá pravidla se vztahují také na politické strany, došlo k určitým mezerám v legislativním nařízení posledně jmenovaných³⁶. Právní podmínky opozice a možnosti rovné politické soutěže mezi stranami se výrazně zhoršily. Pod záminkou obnovení ústavy platné v roce 1996 parlamentní opozice byla zbavena legislativních záruk svých práv a pravomocí v Nejvyšší radě - části, ustanovení týkající se koalic poslaneckých frakcí a opozice byly odstraněny z textu zákona o regulaci Nejvyšší rady Ukrajiny³⁷.

Během této fáze došlo k vývoji politického režimu směrem k posílení autoritářských tendencí. Základem pro to bylo výše uvedené rozhodnutí Ústavního soudu o obnovení Ústavy ve znění z roku 1996. V letech 2010–2011. proti vůdcům opozičních sil – «BYuT» Julii Tymošenkové a straně „Lidová sebeobrana“, Yuriyu Lutsenko byla zahájena trestní řízení, v důsledku čehož byli oba uvězněni. Kvůli zdlouhavým jednáním se zmocněnými zástupci EU byl Yuriy Lutsenko propuštěna na amnestii, avšak úřady se trvale vyhýbaly rozhodnutí propustit Julii Tymošenkovou, vůdce největší opoziční strany Bat'kivščyna v té době. Situace s ochranou občanských práv a svobod se v zemi výrazně zhoršila. Zejména došlo k postupné monopolizaci informačního prostoru (zejména televizních kanálů) zástupci prezidentského prostředí a zvýšenému tlaku na novináře (včetně fyzických). Opozice byla omezena v přístupu k státní televizi a nejoblíbenějším televizním kanálům.

Práva občanů na pokojné shromažďování byla neustále omezována, k čemuž byly využívány soudy, orgány činné v trestním řízení, jakož i poloprávní a zločinecké struktury organizované a sponzorované úřady. Úřady se uchýlily k využívání soudnictví a donucovacích orgánů k nátlaku opozičních politických sil, občanských organizací, protestních hnutí, jednotlivých politiků a veřejných osobností.

V průběhu voleb v roce 2012 došlo ze strany vlády k úmyslnému utváření příznivého pro pro-vládní síly a kandidáty právního základu, rozsáhlého využívání administrativních zdrojů, úplatkářství voličů, přímého padělání výsledků, vč. za účasti soudů a donucovacích orgánů³⁸. Autoritářské trendy byly dále rozvíjeny v roce 2013. Veškeré úsilí vládního systému bylo zaměřeno na jeho maximální centralizaci, na získání plné kontroly nad soudní složkou, místními

³⁶ Politické strany Ukrajiny: názor odborníků. Analytická zprava centra Rozumkova - Národní bezpečnost a obrana, 2015, №6-7, s.76.

³⁷ Zákon Ukrajiny „O změnách jednacího řádu Nejvyšší rady Ukrajiny“ ze dne 8. října 2010

³⁸ Ukrajina 2013: Mezi volbami a před volbami (analytická hodnocení). - Razumkovovo centrum, 2013, s. 3–4.

úřady a soustředěním pravomocí v rukou prezidenta. Zejména v říjnu 2013 Nejvyšší rada schválila návrhy prezidentských změn Ústavy, které zvýšily závislost soudnictví na prezidentovi. Zákon „o celoukrajinském referendu“ (ze dne 6. listopadu 2012) měl usnadnit provádění těchto a dalších ústavních inovací úřadů. Byla změněna legislativa, která mohla zabránit opozičnímu kandidátovi V. Klyčkovovi, aby se zúčastnil příštích prezidentských voleb v roce 2015³⁹. Financování bezpečnostních sil (s výjimkou armády) bylo významně zvýšeno a zástupci Doněcké oblasti byli široce jmenováni do vyšších pozic⁴⁰.

Poslední fází tohoto procesu bylo rozhodnutí vlády M. Azarova pozastavit proces evropské integrace a brutální zásah proti pokojným protestům na náměstí nezávislosti v Kyjevě, který zahájil začátek masové konfrontace občanů proti Janukovyčského režimu známé jako revoluce Důstojnosti.

Během této fáze došlo ke zdatelným změnám v hlavních sociálních divizích a problematických dimenzích ovlivňujících stranický systém. Nejviditelnějším trendem v letech 2010–2011 byl pokles relevance sociokulturního rozdělení. Pro voliče Východu a Jihu byly hlavními důvody tohoto úpadku zvolení prezidenta Viktora Janukovyče a jeho pomsta za jeho porážku ve volbách v roce 2004 (které mnozí obyvatelé těchto regionů považovali za výsledek západního zasahování do volebního procesu), změna „nepřijatelné“ politiky V. Juščenka. v oblasti zahraniční politiky (prozápádní orientace) a humanitární (posílení ukrajinsko-kulturní orientace) odmítnutí vstupu do NATO a legislativní konsolidace neblokované politiky⁴¹ a naděje na rychlé zlepšení vztahů s Ruskem.

Odmítnutí členství v NATO a upevnění neblokovaného stavu mezi obyvateli střediska a Západu nezpůsobilo mnoho odmítnutí. Současně bylo dočasně zpomaleno řešení „citlivějšího“ problému legislativního „posílení“ postavení ruského jazyka⁴² novými orgány a posílení ruského vektoru v zahraniční politice bylo kompenzováno prohlášeními orgánů o prioritě kurzu evropské integrace a zahájení procesu vyjednávání kolem podpisu dohody o přidružení mezi Ukrajinou a EU.

³⁹ Viz: Rada schválila návrh zákona, který by mohl zabránit Klitschkovi v tom, aby kandidoval na prezidenta. - Zrcadlo týdne, 24. října 2013, Dostupné z http://dt.ua/POLITICS/rada-pidtrimala-zakonoproekt-yakiy-mozhe-pereshkoditklichku-balotuvatisya-u-prezidenti-130622_.html.

⁴⁰ Ukrajina-2014: nové perspektivy a nové hrozby (analytické odhady). - Razumkovovo centrum, 2014, s. 3–4, 8

⁴¹ Dne 1. července 2010 byly provedeny příslušné změny zákona „Základy domácí a zahraniční politiky“.

⁴² Jedním z předvolebních slibů V. Janukovyče v prezidentských volbách v roce 2010 bylo dát ruskému jazyku status druhého státního jazyka. Viz: Volební program kandidáta na prezidenta Ukrajiny Janukovyče V.F. "Ukrajina pro lidi". - Webové stránky Ústřední volební komise, <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2010/WP0011>.

Zároveň vzrostl význam sociálně-ekonomického sociálního rozdělení. Obyvatelé všech regionů pociťovali důsledky nepopulárních akcí nových úřadů v sociálně-ekonomické sféře: výrazné zvýšení tarifů za služby, rostoucí ceny a klesající úroveň blahobytu. Nepopulární důchodová reforma, nesplnění volebních slibů, přenesení „břemene reform“ na většinu obyvatelstva a pokračování v obohacování „oligarchů“, totální korupce mocenských struktur a demonstrativní bohatství zástupců vlády se také v letech 2010–2011 staly důvodem nespokojenosti s úřady. To vše vedlo k prudkému poklesu popularity Strany regionů a dalších stran - členů parlamentní většiny, zatímco hodnocení opozičních stran začala stoupat⁴³.

Důkazem rostoucího významu sociokulturního dělení byl začátek obnovy pozic levicovými silami. I přesto, že se připojil k pro-vládní většině v Nejvyšší radě V a VI svolání, někteří voliči přesto považovali komunisty za zástupce zájmů chudých, „zasažených“ působením moci vládních skupin. Středo-levé strany (socialisté a sociální demokraté) se staly aktivnějšími a snažili se znovu získat své pozice⁴⁴. Strany se snažily všemi možnými způsoby vést nebo používat ve svých zájmech protesty proti jednání orgánů různých sociálních skupin - podnikatelů, „Afghánců“, „Chornobyľců“ (jejich počet se v období 2010–2011 významně zvýšil), „partyzánských“ veřejných iniciativ nebo dokonce iniciovat je.

Pocit, že hlavní dělicí čára ukrajinské společnosti prochází nikoli mezi stejně chudými obyvateli různých regionů, kteří hovoří různými (ukrajinskými nebo ruskými) jazyky, ale mezi většinou chudých lidí, zaměstnanců nebo drobných podnikatelů a oligarchických, zkorumpovaných, začal ve společnosti narůstat. Zároveň se většina z nich spojila se svými vlastními zájmy s opozičními stranami.

Občané připisovali vládnoucím politickým silám: v socioekonomické politice - státní podpora velkého národního podnikání, posilování práv zaměstnavatelů ve srovnání se zaměstnanci, zvyšování daní pro všechny občany, zvyšování cen služeb a tarifů, zvyšování věku odchodu do důchodu. Opoziční síly byly spíše spojeny s ochranou občanů s nízkými příjmy, právy zaměstnanců, podporou malých a středních podniků, omezováním rostoucích cen a tarifů

⁴³ V roce 2011 se podíl občanů, kteří měli v nadcházejících parlamentních volbách v úmyslu volit Stranu regionů, snížil z 20,5% v únoru na 13,5% v prosinci, za stranu Silná Ukrajina z 5,6% na 3,6%. Současně byl zaznamenán pokles ratingu ve všech regionech vč. na východě a jihu Ukrajiny, jejichž obyvatelé byli motivováni volit za vládnoucí strany podle jejich sociokulturní orientace. Současně se v příslušném období zvýšila úroveň podpory hlavních opozičních sil: Batkivščyna z 12,5% na 15,8%, Front for Change z 7,5% na 9,6%. Výsledky sociologického výzkumu v sekci „Sociologické průzkumy“. - Center Razumkova, Dostupné z <http://old.razumkov.org.ua/eng/socpolls.php>.

⁴⁴ V průběhu roku 2011 byla vedena jednání o sjednocení středo-levicových stran kolem dvou „těžišť“, kterými byli SPU a Strana spravedlnosti. Současně se jich také zúčastnila kdysi prozatímní sociálně demokratická strana Ukrajiny (o).

zvyšováním daní z velkých podniků, oligarchů. S ohledem na blížící se volby se objevila nežádoucí vyhlídka na kombinaci faktoru sociální nespokojenosti se sympatií s opozičními stranami, což by mohlo vést k sociální a ekonomické propasti ve volební konfrontaci. Za těchto okolností by kampaň probíhala v rámci „moci bohatých“ proti „opozici chudých“, podle níž by byla opozici zaručena většina v budoucím parlamentu. Aby se tomuto scénáři zabránilo, úřady se uchýlily k preventivním opatřením různé povahy: od výše uvedeného potlačování opozičních sil a změn volebních zákonů po cílená opatření zaměřená na posílení segmentace voličů (zejména na východě a jihu), snížení struktury sociálně-ekonomických motivací voličů (která vedla k poklesu podpory Strany regionů), posílení role sociokulturního faktoru.

Složky volební strategie Strany regionů ke snížení závažnosti sociálně-ekonomického rozdělení.

Kampaň kolem EURO-2012, která měla zmírnit sociální napětí, posílit pocit jednoty společnosti, odklonit pozornost od sociálně-ekonomických problémů, prokázat schopnost úřadů.

„**Sociální iniciativy**“ **prezidenta Viktora Janukovyče** - nový soubor sociálních příslibů, zejména hypotečních úvěrů na bytovou výstavbu ve výši 2-3% na 10–15 let, zvyšování důchodů pro různé kategorie občanů a zvyšování výše sociálních dávek, které, i podle odhadů zástupců prostředí Janukovyče, vyžadovaly 8 miliard hřiven dalších prostředků. Do konce roku vyžadují prezidentovy sociální iniciativy 8 miliard UAH⁴⁵.

Řešení přidělování rozpočtu základním regionům a volebním obvodům s jediným mandátem s cílem zajistit vítězství kandidáta z moci.

Mediální kampaň s diskriminací opozice za odpovědnost za současnou situaci v zemi (témata „předchůdci“, „ruiny“, ceny plynu atd.).

Kampaň kolem přijetí zákona o zásadách státní jazykové politiky, která stanovila možnost udělit ruskému jazyku status regionálního, což bylo provedeno řadou místních rad na různých úrovních. Přijetí zákona způsobilo značné veřejné protesty a protesty ukrajinsky mluvící komunity. Zároveň tyto akce přivítali obyvatelé Východu a Jihu, ruský hovořící obyvatelé jiných regionů.

⁴⁵ RBC News Agency, 7. března 2012, Dostupné z <https://daily.rbc.ua>.

Mediální kampaň opoziční diskreditace: kde se opozice (národně demokratické, proevropské síly) ztotožnila s „fašisty“ a provládní, pro ruské síly - s „antifašisty“. V Kyjevě se pod záštitou Strany regionů koná pochod ukrajinských antifašistů.⁴⁶

Strana regionů tak mohla zvýšit svůj vlastní rating a do značné míry omezit možnosti propagace levicových opozičních stran na východ a jih Ukrajiny. Zejména v říjnu 2012 zaznamenalo zlepšení postojů vůči V. Janukovyči a Straně regionů 22% respondentů, přičemž 43% těchto voličů na jihu Ukrajiny a 38% na východě⁴⁷.

Straně regionů se také podařilo převést volební kampaň do vhodného formátu, který se vyznačuje shodou linií rozlišování mezi stranami na základě sociokulturního rozdělení a jejich postojem k moci: podmíněný západ a centrum - voliči opozice, východ a jih - voliči „strany moci“. Stejně jako v předchozích kampaních to byl výsledek úmyslného využití nejvhodnějšího sociokulturního rozdělení orgány jako základu volební strategie, která byla pozorována od roku 2002.

Jedním z problematických měření během fáze bylo opět měření podpory režimu. Na začátku jeviště měl tendenci se vnutit sociálně-ekonomickému. Během a po volební kampani do popředí se dostaly kulturní, etnické a zahraniční politické dimenze.

Vliv skupin finančního průmyslu na stranický systém zůstal významný, i když jeho charakter se poněkud změnil. Tlak úřadů na opoziční síly z nich učinil mnohem méně atraktivní cíl pro politické investice a způsobil, že většina skupin ustoupila z podpory opozice (především BYuT). Naopak se zvýšila konkurence o možnost být zastoupen ve sboru Strany regionů. Současně některé skupiny finančního průmyslu, včetně ti, kdo se přidružili k vládě, se pokusili kandidovat na seznamy stran, které byly součástí opozice.

Vnější vliv na stranický systém byl v tomto období také vysoký, především kvůli vyhlídkám na dohody o politické a hospodářské integraci mezi Ukrajinou a EU. S ohledem na vnitřní politický kontext považovaly evropské instituce volby na Ukrajině za mimořádně důležitý test demokracie a respektování evropských hodnot.

Strany zastoupené v Evropském parlamentu, které byly partnery národních stran, průběžně poskytovali veřejné hodnocení politických procesů na Ukrajině. Hlavním tématem prohlášení

⁴⁶ „Do Evropy - bez fašistů! - webová stránka Strany regionů, Dostupné z <http://partyofregions.ua/en/news/event/5197a8fec4ca42047c00038b>.

⁴⁷ Viz údaje ze sociologického průzkumu Razumkovova centra. Studie byla provedena ve všech regionech Ukrajiny 7. až 14. října 2012. Dotazováno bylo 2 006 18letých respondentů. - Webové stránky centra Razumkov.

vedení Evropské lidové strany (politický partner nevládní organizace Baťkivščyna) byly problémy demokracie na Ukrajině a propuštění uvězněných vůdců opozice. Postavení evropských stran ovlivnilo zahraniční politiku EU vůči Ukrajině a bylo jednou ze složek informační konfrontace mezi orgány a opozicí. Postoj USA byl v solidaritě s postojem evropských zemí. Vedení Ruské federace po krátkém období zlepšení vztahů v roce 2010 zastávalo spíše vyhrazený postoj k situaci na Ukrajině a vyhýbalo se podpoře úřadů nebo určitých politických stran (navzdory partnerství Strany regionů s «Jednotným Ruskem»). S blížícím se přístupem k dohodě o přidružení k EU však ruský vliv získal politický a ekonomický tlak s prvky „obchodních válek“ a politického vydírání, jakož i za použití svého vlastního vlivného agenta na Ukrajině.

Ve stranickém systému byly dva póly - SR a BYuT, i když v důsledku porážky Julie Tymošenkové ve volební kampani v roce 2010 a jejího uvěznění se váha jednoho z nich (BYuT) snížila. Blok «Naše Ukrajina – Národní sebeobrana» přestal existovat jako samostatná entita stranického systému. Na začátku této etapy by roli nezávislého pólu mohly prohlásit „nové“ strany («Silná Ukrajina» S. Tigipko, «Fronta pro změnu» A. Yatsenyuk a „UDAR“ V. Klyčka, které uspěly v místních volbách a získaly dostatečnou podporu, aby mohli překonat volební bariéru v parlamentních volbách. V budoucnu se však tato očekávání nenaplnila.

V průběhu roku 2011 došlo k mírnému posílení pozic ukrajinského sdružení „Svoboda“ a postupně byla obnovena volební podpora KSU. Podle výsledků voleb z roku 2012 by mohlo být do stranického systému Ukrajiny zařazeno šest stran: SR, Baťkivščyna "", "Fronta pro změnu", "UDAR", KSU a "Svoboda". V systému zůstaly střední a malé strany. V letech 2010–2012 si stranický systém zachoval rysy systému umírněného pluralismu se sklonem k polarizaci v důsledku rostoucího ideologického odstupu mezi krajně pravicovými stranami (KSU a Svoboda)⁴⁸. Avšak maximální koncentrace moci ve skutečnosti v jedné politické síle - Strany regionů (jejíž zástupci zastávali všechna nejvyšší postavení v zemi), zavádějící kontrolu „strany moci“ nad soudním odvětvím a systémem vymáhání práva, použití „státního stroje“ a zločineckých struktur k tlaku na politickou opozici, občanskou společnost a nespokojení obyčejní občané (včetně fyzického tlaku) prokázali jasnou tendenci k vývoji stranického systému směrem k systému s „hegemonickou stranou“.

Události poslední fáze vedly v roce 2014 k Revoluci důstojnosti. Podle mého subjektivního názoru to vedlo ke zničení a následnému obnovení všech státních institucí, ke změnám v geopolitickém směřování Ukrajiny, k formování a fungování politických stran a politického

⁴⁸ Podle typologie G. Sartoriho.

systemu Ukrajiny obecně. Abychom pochopili, jak revoluce důstojnosti ovlivnila stranický systém Ukrajiny, musíme prozkoumat, jaké legislativní změny byly provedeny a jaký dopad měly na politické strany.

3. Identifikace hlavních změn, které vznikly ve stranickém systému Ukrajiny po Revoluci důstojnosti

V této části diplomové práce prozkoumám, jaké změny nastaly ve stranickém systému Ukrajiny po Maidanu, pokusím se odpovědět na otázku, jak legislativní změny přijaté novým parlamentem ovlivnily již existující a nově vytvořené politické strany a také odpovím na otázku, zda se regionální polarizace ukrajinských voličů po Revoluce důstojnosti změnila a jak to ovlivnilo výsledky parlamentních voleb v roce 2014.

Ve dnech 21. - 22. února 2014 byla na základě rozhodnutí Nejvyšší rady VI. Svolání na Ukrajině bylo obnoveno ustanovení Ústavy ve znění z roku 2004, která stanovila parlamentně-prezidentský model organizace státní moci.⁴⁹ V důsledku změny vlády došlo k politické reformě parlamentu - byla vytvořena koalice «Evropská volba».⁵⁰ Předsedou Nejvyšší rady a v souladu s ústavou se úřadujícím prezidentem stal O. Turchynov, jeden z vůdců strany Baťkivščyna. Nové složení kabinetu ministrů bylo vytvořeno ze zástupců koaličních stran a maidanských aktivistů. Zejména ministrem kultury byl jmenován „moderátor Maidanu“ E. Niščuk, ministrem mládeže a tělovýchovy - jeden z vůdců „Avtomaydanu“ D. Bulatov, úředníkem vlády odpovědným za boj proti korupci - známá veřejná osobnost, novinář T. Čornovol. Zástupci strany UDAR se odmítli připojit k vládě, vzhledem k postavení vůdce strany V. Kličko jako budoucího kandidáta na prezidenta. V čele vlády byl A. Yatseniuk (v té době byl představitelem strany Baťkivščyna).

Ve vedení orgánů činných v trestním řízení a orgánů místní státní správy došlo k velkým změnám. Za účelem stabilizace situace ve východních regionech se úřady uchýlily k nestandardnímu přístupu: zástupci velkých podniků I. Kolomoisky a S. Taruta byli jmenováni vedoucími státní správy Dněpropetrovsé a Doněcké oblasti.

⁴⁹ Zákon Ukrajiny „O obnově některých ustanovení Ústavy Ukrajiny“, přijatý dne 21. února 2014; Usnesení Nejvyšší rady „K textu Ústavy Ukrajiny ve znění ze dne 28. června 1996, ve znění zákonů Ukrajiny ze dne 8. prosince 2004. Č. 2222-IV ze dne 1. února 2011. Č. 2952-VI, ze dne 19. září 2013. №586-VII “№750 ze dne 22. února 2014

⁵⁰ Koalice se skládala z 250 poslanců - členů frakcí UDAR, Baťkivščyna, Svoboda, jakož i nově vytvořených zástupců skupiny Hospodářský rozvoj a politické strany Vůle lidu.

Nejvyšší rada se rozhodla uspořádat 25. 5. 2014 předčasné prezidentské volby, místní volby v Kyjevě a několika dalších městech a regionech.

3.1 Prezidentské volby 25. května 2014

V předvečer voleb došlo na Ukrajině k neobvyklému nasazení sil. Zaprvé, společnost nashromáždila značný potenciál pro nedůvěru k vůdcům parlamentních stran, kteří byli na Maidanu. Naopak, někteří politici, především P.Porošenko, během protestních akcí dokázali výrazně zvýšit svou úroveň podpory. Pod vlivem této okolnosti předchozí vůdce volebního závodu, vůdce strany UDAR, V. Kličko, odmítl kandidovat na prezidenta ve prospěch P. Porošenka.

Za druhé, opozice vůči nové vládě nedokázala nominovat jediného kandidáta. Ze Strany regionů se vynořilo pět kandidátů a strana se rozdělila kvůli podpoře M. Dobkina místo vice hodnoceného S. Tigipka. Vzhledem k obecnému poklesu podpory PR kvůli její identifikaci s Janukovyčovým režimem nemohli její kandidáti nárokovat na úspěch. V důsledku toho nebyla hlavní konkurencí mezi „proruskými“ a „prozápadními“ kandidáty, ale mezi dvěma proevropskými politiky. Ústřední volební komise zaregistrovala 23 prezidentských kandidátů, z nichž většina byla vůdci politických stran a zástupci Maidanu.⁵¹

Do dne voleb přišlo 21 kandidátů, z nichž tři (včetně komunistického vůdce P. Symonenko) prohlásili, že odmítli kandidovat. Hlavním pozadím kampaně byl pád režimu Janukovyče, rychlé působení Ruské federace na okupaci Krymu v únoru až březnu 2014, výskyt ozbrojených nepokojů a úplná destabilizace v Doněcké a Luhanské oblasti a na druhé straně - rozšíření ve společnosti žádosti o zachování teritoriality Ukrajiny, stabilizace situace a sjednocení společnosti, významná obnova moci, systematický boj proti korupci.

Volební kampaň trvala po omezenou dobu a byla mnohem méně nákladná než většina předchozích prezidentských kampaní, poprvé od roku 1994 nebyla doprovázena využíváním administrativních zdrojů, velkým množstvím nesrovnalostí a podvodů, které by mohly mít dopad na konečný výsledek. Bylo to z velké části kvůli touze veřejnosti stabilizovat moc co nejdříve. Ve společnosti se rozšířilo vnímání, že Rusko bude ve všech ohledech bránit volbě legitimního ukrajinského prezidenta, a dokud nebude zvolen, bude hrozba ozbrojené invaze vysoká. Hrála

⁵¹ zejména Občanská pozice, Strana regionů, Ukrajinská lidová strana, Lidové hnutí Ukrajiny, Radikální strana Oleha Ljaška, KSU, Baťkivščyna, Svoboda, Pravý sektor

svou roli v této kampani taky výzva občanů, aby již v prvním kole určily vítěze, čímž by ušetřily čas a zdroje.

Prezidentské volby 2014 zaznamenal nové sladění politických sil v zemi, včetně:

- zaměření na evropskou integraci se stalo „hlavním proudem“ stranicko-politického prostředí: všichni kandidáti, kteří mají nejvyšší výsledky voleb, představují proevropskou část politického spektra;
- bývalá „strana moci“ ztratila podporu - Strana regionů a Komunistická strana Ukrajiny - ztratily podporu (žádný z kandidátů spojených s předchozím režimem nebyl úspěšný)⁵²;
- společnost nepodpořila politické síly, které se postavily jako pravicovo-radikální (Svoboda, pravý sektor);
- Politická strana UDAR ztratila svůj nárok vedoucí pozice. Důvodem bylo odmítnutí vůdce strany V. Klička účastnit se prezidentských voleb, což nemohlo být vyváženo jeho vítězstvím v starostských volbách v Kyjevě.

3.2 Parlamentní volby 2014: Omezení regionální polarizace

Transformace ukrajinského politického systému našla pokračování ve předčasných parlamentních volbách 26. října 2014. V červenci téhož roku prezident Porošenko, využívající svévolného rozpuštění koalice předčasně ukončil pravomoci Parlamentu. Důvody tohoto rozhodnutí byly dvojí: na jedné straně byla nespokojenost s parlamentem, který ztratil velkou část své legitimacy, ve společnosti, protože byl zvolen před revolucí důstojnosti; Na druhou stranu, Porošenko doufal, že ve vlně popularity bude schopen rozšířit svou základnu věrných poslanců v novém parlamentu.

Zároveň prezident a jeho podpůrní poslanci nereagovali na další silnou žádost veřejnosti v souvislosti s předčasnými volbami: změna volebního systému ze smíšeného na poměrný s preferenčním hlasováním - tzv. otevřenými seznamy. Ačkoli Porošenko ve svém volebním programu slíbil, že vynaloží veškeré úsilí na změnu volebního modelu v roce 2014, tento krok jasně odporoval jeho zájmům. Zaprvé, zachování prvku proporcionálního modelu s uzavřenými seznamy umožnilo Porošenkovi udržet si kontrolu nad vytvářením seznamu voleb, a tedy i nad seznamem budoucích poslanců Nejvyšší rady. Zavedení práva voličů volit nejen seznam stran, ale také konkrétní kandidáty na tomto seznamu ohrožovalo prezidenta méně kontrolovanou frakcí v

⁵² S. Tigipko, M. Dobkin, P. Symonenko, Y. Boyko.

novém parlamentu. Z podobných důvodů podporovali udržování uzavřených seznamů všichni vůdci parlamentních frakcí. Za druhé, pro prezidenta bylo stejně důležité zachovat většinový volební systém hlasovacího systému, podle kterého bylo 225 poslanců voleno v jednomandátových volebních obvodech relativním většinovým systémem. V ukrajinské realitě je pro vládnoucí strany nejvýhodnější většinový volební systém, protože jim umožňuje využívat administrativní zdroje a volební úplatky.

Ačkoli zneužívání obou nástrojů nekalé soutěže v parlamentních volbách v roce 2014 bylo zjevně menší než během parlamentních voleb v roce 2012⁵³, stále hrálo roli v rukou samotné prezidentské strany, která obdržela 69 většinových poslanců.⁵⁴ Je proto přirozené, že ani prezident Poroshenko, ani členové parlamentní koalice se nepokusili změnit volební systém před říjnovými volbami a ponechat stávající smíšený model v platnosti.

Začátek volební kampaně okamžitě naznačil, že hlavní soutěž proběhne mezi novými politickými silami. V srpnu 2014 Porošenko aktualizoval svou stranu Solidarita a změnil její název na blok Petra Porošenka (BPP), aby svá budoucí výsledky voleb spojil s osobní popularitou. Obnovená politická síla zahrnovala spolupracovníky nového prezidenta, mnoho bývalých členů strany UDAR (kteří se připojili k BPP, aby kandidovali ve volbách), někteří bývalí poslanci Baťkivščyny, jakož i někteří zástupci občanské společnosti, novináři a bojovníci.

Yatsenyuk, který se stal předsedou vlády po skončení revoluce důstojnosti, vytvořil také novou stranu «Lidová frontu» (LF), která kromě jejích politických spojenců zahrnovala), někteří bývalí poslanci Baťkivščyny. Stejně jako BPP i LF zapojila do svého volebního seznamu několik občanských aktivistů, novinářů a velitelů dobrovolnických praporů, aby zvýšila svou volební odvolání. BPP a LF dokázaly obsadit první dvě místa ve volbách.

BPP, jak předpověděl Porošenko, zvítězil primárně kvůli vysokému osobnímu hodnocení prezidenta a LF byla schopna rychle zvýšit svou popularitu v předvečer hlasování díky aktivní politické reklamě v televizi, rozhlase a billboardech. LF dokonce obsadil první místo v poměrné části volebního systému a získal 22,1% hlasů. BPP podpořilo 21,8% voličů, ale díky výrazně

⁵³Rozdíl v rozsahu porušení ve volbách v roce 2012 a ve volbách v roce 2014 zaznamenali mezinárodní i ukrajinští pozorovatelé. Viz například: Parlamentní volby. Mimořádné volby poslanců lidové Ukrajiny 26. října 2014. Závěrečná zpráva OBSE / Předsednictvo demokratických institucí a lidských práv. Dostupné z: <http://www.osce.org/uk/odihr/elections/ukraine/133441?download=true>;

⁵⁴Zpráva o výsledcích hlasování a sčítání. Mimořádné volby zástupců lidové Ukrajiny 26. října 2014 / Výbor voličů Ukrajiny. – 2014. – Dostupné z: <http://cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:zvity4>

lepším výsledkům v volebních obvodech s jedním mandátem získala strana výrazně více poslanců než LF: 132 proti 82.

Ostatní strany, které překonaly volební bariéru 5%, byly také většinou politickými nováčky. Třetí místo v poměrné složce voleb zaujala strana «Samopomič», kterou vytvořil starosta Lvova Andriy Sadoviy. Ačkoli se strana objevila v roce 2012, nezúčastnila se národních voleb a před parlamentními volbami v roce 2014 měla pouze zástupce v radě města Kyjeva.

V parlamentních volbách v roce 2014 získala Samopomič 11%. Dále následoval opoziční blok (OB), který byl tvořen z bývalých členů Strany regionů, s 9,4%. Před volbami hledali zástupci různých skupin v rámci Strany regionů způsob, jak přeformátovat tuto politickou sílu, jejíž značka byla v posledních měsících zcela zdiskreditována. Nakonec někteří poslanci Strany regionů vytvořili OB, aby znovu získali svá křesla v parlamentu.

Radikální strana získala 7,4% hlasů a ve volbách se umístila na pátém místě, přičemž využila poměrně vysokou podporu svého vůdce Lyaška. Baťkivščyna ztratila lví podíl na své popularitě, stěžejí dokázala překonat bariéru a získala 5,7%. Místo toho to straně «Svoboda», která měla také vlastní frakci v posledním parlamentu, to nepodařilo - chyběla 0,3% bariéry průchodu (Svoboda získala šest poslanců v důsledku vítězství ve volebních obvodech s jedním mandátem). Komunistická strana, která byla zastoupena ve všech sedmi předchozích parlamentech, byla bolestně poražena, získala pouze 3,9% hlasů a neobdržela ani jediného mandátu parlamentu. «Silná Ukrajina» a «Občanská pozice» se opět nedostaly do parlamentu - výsledek 3,1%.

Regionální rozměr hlasování ve volbách 2014 naznačuje také výrazné rozdíly od předchozích parlamentních voleb. Na rozdíl od voleb do Nejvyšší rady v letech 2006, 2007 a 2012 byl rozdíl v popularitě hlavních stran mezi regiony mnohem méně patrný. Například voliči BPP byli relativně rovnoměrně rozděleni mezi východní a jižní a střední a západní regiony. Největší počet BPP byl získán v Vinnytské oblasti (37,4%), kde se narodil P. Porošenko, nejméně - v Lugansku (14,3%). V tomto případě je region Vinnytsia spíše výjimkou, protože ve všech ostatních středních a západních oblastech získal BPP mezi 17% a 28% hlasů. Ani tento rozdíl se však neporovnává s výsledkem vítěze voleb do Nejvyšší rady v roce 2012 - Strany regionů. Poté byl rozdíl mezi nejlepšími výsledky (region Doněck) a nejhorší (region Lvov) až 60%.

Regionální rozdíly ve výsledcích LF byly o něco výraznější. V západních a středních regionech se podpora této strany pohybovala od 19,5% v Chernihivské oblasti do 37,5% v Ivano-Frankivské, zatímco podobná čísla na jihu a východě země se pohybovala od 6% do 16,1%. Radikální strana, Baťkivščyna a dokonce Samopomič, které se soustředily hlavně na západní

regiony, vykazovaly relativně rovnoměrné rozdělení hlasů v celé zemi, i když ve všech případech byla míra jejich podpory na východě o něco nižší. Na druhé straně zůstal «opoziční blok» jedinou stranou s rigidní geografickou oblastí podpory: ve všech východních regionech získal přes 22% (v regionech Doněck a Lugansk to bylo podporováno 38,7% a 36,6% voličů), zatímco ve středu a na západě státu jeho volební index se pohyboval od méně než 1% k 7%.

Vyhazení volebních rozdílů mezi různými regiony Ukrajiny lze vysvětlit především zhroucením Strany regionů a vytvořením politického vakua v jižních a východních regionech, které byly kdysi jeho volební baštou. Mnoho z bývalých příznivců strany se buď nezúčastnilo voleb kvůli okupaci proruskými militanty nebo bojováním na jejich území, nebo prostě odmítlo jít k volbám - podle výsledků Národního průzkumu veřejného mínění byl podíl posledně jmenovaných 37%.⁵⁵

Zvýšení podpory opozičních politických stran (proti Strany regionů) v tomto regionu tedy souviselo s menším podílem voličů, kteří přišli k volbám. Například ve volbách v roce 2012 činila účast v Doněcké 39% a v Luhanské oblasti 59,6%, ve volbách v roce 2014 byla 32,7% a 32,4%. Na druhé straně hrála roli také popularita Poroshenkovy nové strany: 25% bývalých příznivců Strany regionů pro ni hlasovalo ve volbách v roce 2014 [Bešeškina, 2015: 40].

Výsledky voleb umožnily vytvoření široké parlamentní koalice sestávající z BPP, LF, Samopomič, radikální strany a Baťkivščyny, zatímco v opozici zůstal pouze «Opoziční blok». Jednoduchá analýza složení nového parlamentu naznačuje neočekávaný závěr: ze šesti parlamentních stran, které překonaly bariéru ve volbách v roce 2014, byla v předchozím parlamentu zastoupena pouze jedna, Baťkivščyna. Navíc je vzhledem k jejímu nízkému výsledku vhodné říci, že ukrajinský parlament a jeho stranický systém téměř úplně aktualizovaly.

Vládnoucí i opoziční politické síly, které tvořily základ ukrajinského stranického systému v roce 2013, dramaticky ztratily popularitu během revoluce důstojnosti a ozbrojeného konfliktu s Ruskem. Místo toho se na jejich místo obrátili druhoradí politici - Porošenko, Lyashko a Sadoviy, přičemž využili nepřítomnosti vážného negativního oblaku během bouřlivých událostí na konci roku 2013 a začátku roku 2014. Na druhé straně je novinka ukrajinského politického prostředí, o čemž svědčí parlamentní volby v roce 2014, také zavádějící. Ačkoli prakticky všechny politické

⁵⁵ Národní volební průzkum v parlamentních volbách v roce 2014 uspořádal konsorcium Fondu pro demokratické iniciativy Ilka Kučerova, Mezinárodního sociologického institutu v Kyjevě a Razumkovova centra. Hlavní výsledky výstupního průzkumu naleznete zde: Parlamentní volby v roce 2014: výsledky Národního průzkumu veřejného mínění 2014 [cit. 5.11.2014]. – Dostupné z: <https://dif.org.ua/article/parlamentski-vibori-2014-pidsumki-natsionalnogo-ekzit-polu2014>.

síly, které přišly k Nejvyšší radě, byly nové, jejich vůdci se již dávno zařadili do horních vrstev ukrajinské moci. Je významné, že mezi parlamentními stranami neměla ve svém složení pouze „Samopomič“ žádného bývalého poslance, což ji dává důvod nazývat se skutečně novou politickou stranou.

Všechny ostatní parlamentní frakce (kromě „Baťkivščyny“, která je starou stranou) se staly novými projekty představitelů staré politické elity státu.

A přestože veřejné hnutí «Česno» vypočítalo, že po volbách byl počet zaměstnanců Nejvyšší rady aktualizován o 56%, bývalí poslanci opět šli k volbám, ale pod jinými politickými značkami.⁵⁶ To znamená, že na žádost o aktualizaci zásad odpovědělo pouze částečně. Tato kombinace novosti politických stran se zkušenostmi jejich vůdců dává dobré pochopení zvláštností chování těchto politických sil po roce 2014.

3.3 Hlavní legislativní změny ve stranickém systému Ukrajiny po Maidanu

Období 2013–2015 v historii Ukrajiny se ukázalo jako nasycená bezprecedentní událost, která významně ovlivnila všechny bez výjimky sféry života společnosti. V důsledku toho to vedlo ke zvláštní povaze faktorů, které ovlivňovaly, a doteď ovlivňují procesy v ukrajinském stranickém systému v posledních letech. Níže se podívám na povahu a důsledky dopadu těchto faktorů.

Obnovení ústavy ve verzi z roku 2004. Jedním z prvních rozhodnutí Parlamentu po pádu autoritářského režimu bylo přijetí dne 21. února 2014. Zákona „O obnovení některých ustanovení Ústavy Ukrajiny“.⁵⁷ Toto rozhodnutí obnovilo vedoucí roli stran při vytváření zákonodárné a výkonné moci při určování obsahu jejich politické činnosti. Na základě revidované ústavy se strany podílely na vytvoření koalice v Nejvyšší radě VII a VIII svolání a dvou koaličních vlád.

Volební zákon. Předčasné volby do Nejvyšší rady v roce 2014 se konaly podle stejného volebního zákona jako ve volbách v roce 2012. To bylo navzdory značné poptávce veřejnosti po proporcčním volebním systému s otevřenými seznamy. V letech 2014–2015. Zákon o volbách do Poslanecké sněmovny Ukrajiny byl změněn zejména z důvodu přijetí dalších souvisejících legislativních aktů.

14. července 2015 Nejvyšší rada přijala nový zákon „O místních volbách“. Zákon stanoví právo stranám nominovat kandidáty: ve volebních obvodech s jedním členem pro volbu poslanců

⁵⁶ Bratusčak. O. "Nové tváře" o rok později. Lžíci medu ve vaně dehtu. Ukrajinská pravda. [cit. 4.12.2015]. Dostupné z: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/12/4/7091366/>

⁵⁷ Zákon „O znovuotevření některých ustanovení Ústavy Ukrajiny“ ze dne 21. února 2014.

vesnických a sídelních rad; kandidáti na pozice vesnic, obcí, starostů měst; seznamy kandidátů ve více volebních obvodech ve volbách poslanců Krymské Nejvyšší rady, krajských, okresních, městských, okresních v městských radách, s uvedením kandidátů v územních obvodech, na které je příslušný obvod s více mandáty rozdělen.

Volební bariéra účasti stran na rozdělení křesel ve vícečlenných volebních obvodech se zvýšila z 3% na 5%. Zavádí se „genderová kvóta“ pro seznamy stran - „zastoupení osob stejného pohlaví ve volebních seznamech kandidátů na zastupitelstva obcí ve vícečlenných volebních obvodech by mělo být nejméně 30% z celkového počtu kandidátů ve volebním seznamu“.

Během diskuse ve druhém čtení byla z návrhu odstraněna pravidla týkající se účasti ve volbách bloků a přístupu k volbám pouze těch stran, které byly vytvořeny nejpozději 365 dní před volbami.

Navzdory očekávání veřejnosti a dostupnosti vhodných alternativních zákonů zákon nestanoví preferenční hlasování (tzv. Otevřené seznamy), protože neumožňuje voličům volit mezi kandidáty na jednom seznamu stran. Přestože ve srovnání s předchozím smíšeným systémem voleb do příslušných rad může být nový systém považován za určitý pokrok.

Zákonné normy (zejména zvyšování volební bariéry, zákaz vytváření bloků, systém voleb ve vícečlenných volebních obvodech) vytvářejí určité výhody pro silnější „staré“ strany.

Lustrační zákon. Dne 16. září 2014 přijala Nejvyšší rada kvůli negativním sociálně-politickým důsledkům činnosti předchozí vlády a značné veřejné poptávce po očištění mocenských struktur zákon „O očištění moci“.⁵⁸

Podle čl. 1 části 3 zákona byl stanoven zákaz zastávat funkce v úřadech a místní samosprávě (s výjimkou volitelných funkcí) po různé funkční období (5 nebo 10 let) pro řadu kategorií osob, zejména pro ty, kteří během předsednictví V. Janukovyče zastávali vysoké funkce v ústředních a místních úřadech. Vzhledem k postavení Strany regionů v tomto období lze předpokládat, že Zákon vedl k propuštění řady členů této strany, jakož i dalších prozatímních stran, z postavení ve státních orgánech a místní samosprávě.⁵⁹

⁵⁸ Zákon Ukrajiny „O čištění moci“ ze dne 16. září 2014, č. 1682-VII.

⁵⁹ Vzhledem k nedostatku údajů o účasti očištěných osob v oficiálních zdrojích nelze o této otázce získat přesné údaje. Viz. Sjednocený státní registr osob, na něž se vztahují ustanovení zákona o čištění moci. Dostupné z: <http://lustration.minjust.gov.ua/register>.

Ve svých závěrech k zákonu (ve znění ze dne 21. dubna 2015) Benátská komise upozornila na řadu problematických otázek, zejména na příliš široký seznam pracovních míst, které by mohly být lustrační na základě jejich zaměstnání během panování Janukovyče.⁶⁰

Současně společnost nebyla spokojena s procesem lustrace novými úřady a zachování mnoha úředníků, kteří pracovali během dnů Janukovyče, což vedlo k rozšíření fenoménu tzv. „odpadkové lustrace“ utrpěli zejména některé poslance ze Strany regionů (V. Žuravsky, V.Gruševsky). Zástupci některých radikálních stran (Radikální strana Lyaško, Pravy Sector) se těchto akcí aktivně účastnili.

Zákony o dekomunizace. 9. dubna 2015 Nejvyšší rada přijala řadu zákonů známých jako „dekomunizační zákony“.⁶¹ Tyto zákony významně změnily podmínky činnosti některých politických stran a měly významné důsledky pro stranický systém Ukrajiny. Zprv existoval další důvod pro zastavení činnosti a zákaz účasti na volbách již existujících levicových stran na základě komunistické ideologie, využívající „dědictví“ komunistického režimu v názvech, programových dokumentech a praktických činnostech.⁶²

Také to znemožnilo vytvořit nové strany stejného směru. Totéž platí pro strany, které by mohly používat nacionalistickou symboliku (ačkoli na Ukrajině v současné době nejsou žádné relevantní strany). Obecně to omezuje vznik a činnost „extrémních“ stran, zejména levice. Zadruhé přijaté zákony výrazně komplikují agitaci a propagandistické aktivity stran, které využívají post-sovětskou „nostalgickou“ náladu některých voličů. Zatřetí je omezena možnost, aby politické strany používaly otázky sociálního konfliktu, zejména problém OUN-UP. Na jedné straně u pravicových stran zmizí předmět boje (status účastníků příslušných formací), na druhé straně - boj proti takovému uznání je považován za nezákonný, což může způsobit problémy činností stran, které se snaží toto téma využít.

V důsledku toho se diskurs politických stran změnil z „boje za minulost“ na „boj za současnost a budoucnost“, což je pozitivní trend. Zákony navíc poskytly orgánům veřejné moci

⁶⁰ Adopted Final Opinion on the Law on Government Cleansing (Lustration Law) of Ukraine as would result from the amendments submitted to the Verkhovna Rada on 21 April 2015, adopted by the Venice Commission at its 103rd Plenary Session (Venice, 19-20 June 2015), CDL-AD(2015)012-e,n. 111 č.d). – Dostupné z, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2015\)012-e#](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2015)012-e#)

⁶¹ Ukrajinské zákony „O odsouzení komunistických a nacionalistických (nacistických) totalitních režimů na Ukrajině a o zákazu propagandy jejich symbolismu“, „o zachování vítězství nad nacismem ve světové válce 1939-1945“, „o přístupu k archivům represivních komunistických autoritářských orgánů“ 1917-1991, „O právním postavení a připomínce bojovníků za nezávislost Ukrajiny v XX století.“

⁶² K 24. březnu 2015 byly na Ukrajině zaregistrovány čtyři politické strany, které obsahovaly slovo „komunistický“ ve svém jménu, ministerstvo spravedlnosti rozhodlo, že nesplňují požadavky uvedeného zákona. Viz: Ministr spravedlnosti Petrenko: Tři komunisté mají zakázáno účastnit se volebního procesu jako takového, který porušuje ukrajinské právo. - Interfax-Ukrajina, 24. července 2015.

další důvody pro zasahování do politických činností strany, uplatňování příslušných právních předpisů v boji proti politické opozici.

Změny legislativy zaměřené na transparentnost financování politických stran a volebních kampaní, zavedení rozpočtového financování politických stran.

Dne 14. října 2014 přijala Nejvyšší rada zákon „o zásadách státní protikorupční politiky na Ukrajině (protikorupční strategie) na období 2014–2017“. 6. července 2015 Nejvyšší rada v prvním čtení schválila návrh zákona „o změnách některých legislativních aktů Ukrajiny o prevenci a boji proti politické korupci“.

Návrh zákona předpokládá: zavedení státního financování politických stran (zákonná činnost politických stran a náhrada výdajů za volební kampaň); určit výši příspěvků fyzických a právnických osob ve prospěch stran; podrobně popisují ustanovení právních předpisů o finančním výkaznictví politických stran o přijímání a používání finančních prostředků; poskytuje veřejný přístup k informacím o zdrojích financování politických stran.

V prvním čtení byl podpořen také návrh zákona, kterým se mění článek 87 rozpočtového řádu Ukrajiny (týkající se financování politických stran), podle kterého se výdaje, které mají být vynaloženy ze státního rozpočtu Ukrajiny, přidělí na státní financování zákonných činností politických stran, nesouvisející s jejich účastí ve volbách, jakož i náhrada výdajů stran za volební kampaň během příštích a předčasných voleb zástupců Ukrajiny.

V případě praktického provádění těchto legislativních iniciativ lze vytvořit skutečné předpoklady, aby se snížil vliv finančně průmyslových skupin na činnost politických stran, byla zajištěna větší průhlednost stranických financí a byl stimulován institucionální rozvoj stranických struktur.

3.4 Podmínky činnosti opozice.

Na začátku etapu, v důsledku vítězství Maidanu, došlo k rotaci strany v souřadnicích „moc-opozice“. Podle toho se Strana regionů a KSU stala parlamentní opozicí. Fáze je charakterizována vznikem zvláštních podmínek pro činnost „nové“ opozice.

Na jedné straně byly v zemi obnoveny demokratické normy a svobodná politická soutěž, opoziční kandidáti a strany měli možnost kandidovat v prezidentských a parlamentních volbách. Na druhé straně opoziční strany pocítovaly účinky svého vedení na různých úrovních a částech členů během Maidanu i během začátku okupace Krymu a rozmístění separatistických hnutí na východě a jihu Ukrajiny. Jejich postavení ovlivnily také hodnocení a interpretace ruské agrese, činnost teroristických skupin v regionech Doněcka a Luhanska, akce nových ukrajinských úřadů, které odrazují od agrese, obnovení teritoriální integrity Ukrajiny a urovnání konfliktu. Žádná z

opozičních stran navíc neuznala svou odpovědnost za oběti Maidanu a za další, ještě tragičtější důsledky svého času u moci za vlády Janukovyče.

Právními důsledky pro opoziční strany byly trestní řízení vedená proti bývalému nejvyššímu politickému vedení státu, proti části zástupců lidu a poslancům místních rad, proti obyčejným členům stran obviněných z trestných činů (zejména účast na střelbě účastníků protestních akcí proti Maidanu, a dalších hospodářských trestných činů, pokusů o porušení územní celistvosti Ukrajiny, napomáhání a navádění k terorismu atd.). Tato opatření byla individuální povahy a nebyla namířena proti stranám obecně.

Výjimkou je pokus o zákaz Komunistické strany Ukrajiny. 8. července 2014 Ministerstvo spravedlnosti Ukrajiny podalo správní nárok do okresního soudu v Kyjevě a požádalo státní orgán, aby stranu zakázal na základě „spáchání Komunistické strany Ukrajiny v osobě jejích vůdců a členů akcí zaměřených na porušení územní celistvosti Ukrajiny“ a dalších důvodů předpokládaných Ústavou.⁶³

Ministr spravedlnosti se rovněž obrátil na Ukrajinskou bezpečnostní službu a požadoval další vyšetřování zapojení vůdce Komunistické strany Ukrajiny P. Symonenko do trestných činů souvisejících s financováním terorismu, podpory teroristických organizací DNR a LNR, uznání anexi Krymu a akcí zaměřených na ústavní opatření systém a územní celistvost Ukrajiny.⁶⁴

Současně ministerstvo spravedlnosti na základě zákona „O odsouzení totalitních režimů komunistických a nacionalistických (nacistických) na Ukrajině a o zákazu šíření jejich symbolismu“ rozhodlo, že tři komunistické strany - Komunistická strana Ukrajiny, Komunistická strana Ukrajiny (obnovená) a Komunistická strana rolníci nemohou být předmětem volebního procesu.⁶⁵

Politické důsledky pro opoziční strany se projevily v „zmrazení“ činnosti Strany regionů (její další zákaz) a v jejím částečném přeformátování na stranu „Opoziční blok“, snížení aktivity KSU (její další zákaz) v Kyjevě a některých regionech, výrazné snížení úrovně podpory těchto stran v roce 2014, což výrazně ovlivnilo výsledky jejich účasti na předčasných prezidentských a parlamentních volbách. Opoziční poslanci, na rozdíl od zavedené parlamentní tradice, nepatřili do

⁶³ Ministerstvo spravedlnosti proti KSU. Správní nárok.– Historická pravda, [cit. 9.7.2014]. Dostupné z: http://www.istpravda.com.ua/articles/2014/07/9/143697/view_pr

⁶⁴ Činnosti Petro Symonenko týkající se financování terorismu a podpory DPR a LNR by měly být kontrolovány SBU, [cit. 30.3.2015]. Dostupné z: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/diyalnist-petra-simonenka-povyazanu-iz-finansuvannyam-terorizmu-ta-pidtrimkoyu-dnr-ta-lnr-mae-pereviriti-sbu---minyust-21354>

⁶⁵ Ministerstvo spravedlnosti zakázalo CPU účastnit se voleb. – UNIAN, [cit. 14.7.2015]. Dostupné z: <https://www.unian.ua/politics/1104539-minyust-zaboroniv-kpu-brati-uchast-u-viborah.html>

vedení Nejvyšší rady a nepředsedali žádnému z parlamentních výborů. Do zákona Ukrajiny «O regulaci Nejvyšší rady Ukrajiny» nebyly vráceny sekce vymazané v roce 2011, včetně oddílu, který definuje práva parlamentní opozice.

Sociální dopad se projevil v prudkém nárůstu negativního postoje vůči Straně regionů a Komunistické straně a jejich zástupcům mezi obyvateli různých regionů, zejména Západu a Centru. To vedlo k radikálním projevům, jako jsou pogromy kanceláří těchto stran v Kyjevě a dalších osadách, „spontánní lustrace“ jejich jednotlivých zástupců. V dubnu 2015 v Kyjevě byli zavražděni jeden z aktivistů Strany regionů a organizátor „Anti-Maidanu“ O. Kalašnikov a známý za své anti-ukrajinské a anti-maidanské postavení novinář O. Buzina. Vyšetřování těchto případů stále probíhá.

I během akcí na Maidanu se Ternopilská, Ivano-Frankivská, Poltavská, Černivetská regionální rady rozhodly zakázat aktivity a symboly Komunistické strany a Strany regionů na území svých regionů.⁶⁶

Některé rady následně schválily tato rozhodnutí zahrnutím stran (dědiců) SR (opoziční blok, strana rozvoje Ukrajiny) do seznamu zakázaných stran. Obecně platí, že navzdory absenci právních důsledků takových „zákazů“ způsobuje nálada společnosti v některých regionech Ukrajiny pokles aktivity opozičních stran, zejména při provádění masových politických a agitačních aktivit, kvůli možnosti různých negativních důsledků. Jak však bylo uvedeno, žádná z opozičních stran, ani žádný z opozičních vůdců nebo zástupců, nenesli odpovědnost za důsledky akcí během jejich pobytu u moci a během rozmístění separatistických hnutí. Opoziční strany mají finanční podporu od svých předchozích dárců, jejich zástupců, kteří mají vliv na populární ukrajinská média (včetně kanálu Inter TV), a mají tak příležitost šířit svá stanoviska veřejnosti. Opoziční strany mají ve většině oblastí Ukrajiny také příležitost k plné, nerušené činnosti svých buněk.

Abych to shrnul, je třeba poznamenat, že rozsáhlé protestní hnutí, které se proměnilo v revoluci důstojnosti, vedlo k pádu politického režimu V. Janukovyče a jeho útěku, a proto byl systém vytvořený volbami do Nejvyšší rady dne 28. října 2012 zničen. Stranický systém dostal nový vzhled v důsledku přeformátování moci, ke kterému došlo po předčasných volbách prezidenta a Nejvyšší rady. Politické přeformátování vedlo k radikální revizi stranického systému. Na jedné straně v důsledku ztráty veřejné podpory donedávna vládnoucí strana utrpěla rozkol a

⁶⁶ Strana regionů a KSU byly na Ukrajině zakázány. První: Ternopil, Poltava a Ivano-Frankivsk. – Internetový portál “Mukschevo.net”, [cit. 26.1.201a]. Dostupné z: <http://www.mukachevo.net/ua/news/index/0?p=3259>

následně zmizela z politické scény, na druhé straně strany, které byly v opozici před pádem Janukovyčského režimu, se staly hlavními součástmi systému.

Obecným základem přeformátování systému byly extrémní podmínky: potřeba obnovit fungování státního mechanismu spolu s agresí Ruské federace, extrémně obtížná sociálně-ekonomická situace. Celkově v roce 2014 úroveň vlivu vnějších faktorů - ruských a západních, jejichž vektory měly diametrálně opačné směry, se extrémně zvýšila.

Vytváření nových stran pokračovalo zrychleným tempem. Většinu z toho tvořili politici a veřejní činitelé, kteří se přímo účastnili protestů na Maidanu. Některé z těchto nových politických sil vyvstaly z Maidanu, ale nestaly se součástí systému (Pravý sektor). V důsledku přijetí zákonů o dekomunizaci vznikly právní důvody pro ukončení činnosti Komunistické strany Ukrajiny a dalších komunistických stran.

Parlamentní volební kampaň v roce 2014 vyvolala nejintenzivnější změny ve fungování stranického systému. Došlo k dalšímu přeformátování politického prostoru, což vedlo k tomu, že stranický systém byl tvořen hlavně novými politickými silami (s výjimkou „Baťkivščyny“), mezi které patřila strana, která nebyla pro Ukrajinu dosud typická („Samopomič“).

Ideologicky se poprvé v historii Ukrajiny, a to jak během prezidentských, tak parlamentních voleb, konala hlavní soutěž mezi stranami, které vyhlásily evropský způsob rozvoje země. Rozlišovací linie, na které se vedoucí strany zaměřují, prochází skrz vztahy s Ruskem (invazivní stát nebo potenciální partner), urovnání situace v Donbasu (mír jakýmkoli způsobem nebo pokračování války k vítězství), reforma státu (radikální nebo postupná).

Obecně si stranický systém Ukrajiny v této době zachovává rysy systému mírného pluralismu. Spoluvytváří strany, které lze podmíněně přiřadit k oběma částem ideologického spektra - vlevo i vpravo. Zároveň jsou strany na pravé straně ideologického spektra více artikulární. Pokud jde o poměr počtu a hmotnosti parlamentních stran, lze systém v této fázi charakterizovat jako extrémně mnohostranný. Navzdory radikální obnově se charakter politických stran jako součásti systému nezměnil.

4. Ideologické umístění ukrajinských stran a ideologická polarizace stranického systému před revolucí důstojnosti a po ní.

Ideologie, jako prostředek odůvodnění stranami jejich politické identity, je předmětem pozornosti nejen stranických vědců, ale také kohokoli, kdo se zajímá o politiku nebo je s politikou profesionálně spojen. Takový zájem často vede k závěru, že v dnešních ukrajinských stranách

neexistují žádné ideologie, protože jejich praktická činnost neodpovídá deklarovaným hodnotám a prioritám a v některých případech se od nich radikálně liší.

V politické oblasti je ideologie důležitým znakem stranické identity. Výsledky parlamentních voleb v roce 2012 ukazují, že silné ideologické postavení sehrálo významnou roli v úspěchu tzv. „Nových“ stran – «Svoboda» a «UDAR» Vitalya Kličko (ačkoli není správné hovořit o první z nich jako o „nové“: strana funguje od roku 2004 a částečně odvozuje svůj institucionální základ a ideologickou identitu od Sociálně-národní strany Ukrajiny a ukrajinského hnutí za národní osvobození první poloviny dvacátého století.)

Další otázkou je, jak rozhodující je role ideologií pro samotné strany a jejich příznivce ve srovnání s jinými aspekty činnosti: finančními, organizačními, politickými, sociálními atd.

Pro posouzení ideologické dimenze stranické činnosti jsem zvolil metodu vyvinutou mezinárodním projektem Manifesto Research Group (MRG), který je použitelný pro volební programy politických stran. Tuto metodu inicioval britský vědec D. Robertson a použil se k analýze vývoje volebních programů britských politických stran [Robertson, 1976].

Na základě tohoto přístupu vytvořili M. Laver a I. Budge ratingovou stupnici pro identifikaci ideologie levicových a pravicových stran, která zahrnuje 13 kategorií levého sklonu ideologie a 13 pravicových ideologických kategorií: [Laver M, Budge I, 1993: 20-24].

- „Levé kategorie“: regulace kapitalismu, ekonomické plánování, protekcionismus (pozitivní), kontrolované hospodářství, znárodnění, dekolonizace, armáda (negativní), mír, internacionalismus (pozitivní), demokracie, rozšiřování sociální politiky (pozitivní), vzdělávání (pozitivní), odbory (pozitivní);

- „Pravé kategorie“: svobodný podnik, ekonomické pobídky, protekcionismus (negativní), ekonomická ortodoxie a efektivita, rozšiřování sociální politiky (negativní), konstitucionalismus (pozitivní), státní účinnost a autorita, národní způsob života (pozitivní), tradiční morálka (pozitivní), právo a pořádek, národní úsilí a vytváření sociální harmonie, armáda (pozitivní), svoboda a lidská práva.

Na druhé straně američtí vědci H. Kim a R. Fording na základě Laver-Badgeovy stupnice navrhli vzorec pro formální hodnocení ideologické orientace stran spočtením procenta levých a pravých výroků v programech stranických voleb: [Kim, Fording, 2003:95-105]

➤
$$IDParty = (IDLeft - IDRight) / (IDLeft + IDRight)$$
 IDLeft a IDRight vyjadřují poměr počtu vět obsahujících příkazy „levé“ a „pravé“ prohlášení k celkovému počtu vět v programovém textu.

- IDParty – ideologická orientace programu;
- IDLeft – procento levicových prohlášení v programu;
- IDRight – procento pravicových prohlášení v programu.

Ideologická orientace volebního programu strany je tedy určena poměrem rozdílu mezi procentem levého a pravého prohlášení a celkovým součtem „ideologických“ prohlášení v programu. Výsledky jsou prezentovány na stupnici od -1 do 1. Tento podíl vyjadřuje ideologickou orientaci volebních programů strany.

P. Meyer a C. Mudde dále poznamenávají, že ratingová stupnice MGP je v první řadě v souladu s politickou realitou zemí západní Evropy a je dostatečná pro analýzu stran s určitou historií. Kromě toho je řada kategorií relevantní, zejména do konce 90. let, kdy byl tento projekt vytvořen [Mair, Mudde, 219]. Poukazují také na to, že dlouhodobý ideologický profil stran by měl být odlišen od krátkodobého politického profilu, protože není dostatečně zralý (*too soft*), často situační a příležitostný [Mair, Mudde, 224]. Proto by do analýzy neměly být zahrnuty pouze volební programy, ale i stranické programy a další dokumenty. Na tomto základě by měla být analýza „ideologického profilu“ doplněna škálou „liberálně - konzervativní“, která je založena na výše uvedené klasifikaci vektorů stranických ideologií [Konončuk, Yaroš, 2013].

- $IDParty = (IDLib - IDCons) / (IDLib + IDCons)$
- IDLib – procento liberálních prohlášení v programu;
- IDCons – procento konzervativních prohlášení v programu.

Mezi tvrzení „konzervativní“ povahy patří: priorita kolektivních norem a institucí, kulturních tradic a náboženských norem před individuálními právy, svobodami a hodnotami jednotlivce, statismem a politickou centralizací. Nacionalismus lze interpretovat jako formu konzervatismu, protože jeho přívrženci hlásají prioritu národních tradic a kulturních norem před univerzálními.

„Liberální“ prohlášení se naopak vyznačují tím, že upřednostňují individuální svobody před kolektivními normami a potřebami, konkurenceschopností, potvrzují myšlenku občanské společnosti, kreativitu, individuální činnost, omezují zasahování státu do různých odvětví sociální výroby, decentralizují moc a decentralizují moc.

Zavedení další dimenze (konzervativní-liberální) umožňuje jasněji představovat ideologické postavení konkrétní strany. Výsledkem je poměr, který odráží poměr „ideologicky účtovaných“ prohlášení a je interpretován jako „ideologická dominance“ konkrétní strany.

Samostatně označíme kategorie, které mají jasné ideologické konotace v rámci naší navrhované typologie: L - „vlevo“; P - „vpravo“; LB - „liberální“; K - „konzervativní“.

Tabulka č. 1: Oblasti a kategorie analýzy stranických programů

Vnější vztahy	Svoboda a demokracie	Správa věcí veřejných	Hospodářství	Sociální politika	Společnost a kultura	Sociální skupiny
Evropská integrace	Lidská práva	Decentralizace	Soukromý pozemek	Zvyšování sociálních výdajů	Jazyková otázka	"Pracující lidé"
(-) L	(+) LB.	(-) K	(-) L	(-) P	(-) K (H)	(+) L
Evropská integrace	Porušení práv	Decentralizace	Soukromý pozemek	Zvyšování sociálních výdajů	Jazyková otázka	Střední třída
(+) LB.	(-) LB.	(+) LB.	(+) P	(+) L	(+) L	(+) P
EES	Právní stát		Státní regulace	Zvýšení daně	Občanská společnost	Nobilita
(-) LB.	(+) LB		(-) LB.	(+) L	(+) LB	(-) L
EES	Přímá demokracie		Státní regulace	Zvýšení daně	Tradiční hodnoty	Nobilita
(+) L	(+) L		(+) K	(-) P	(+) K	(+) P
NATO		Korupce	Rozvoj podnikání	Reforma sociálního zabezpečení	Náboženství	
(-) L		(-) LV, P, LB, K	(+) P	(+) P	(-) L	
NATO		Překonání korupce	Znárodnění	Rozvoj sociálního zabezpečení	Náboženství	
(+) P		(+) L, P, LB, K	(+) L	(+) L	(+) K	

Zdroj: [Manifesto Research Group, <http://manifesto-project.wzb.eu>]

4.1 Parlamentní volby na Ukrajině v roce 2012 (Ideologické postavení hlavních politických stran na Ukrajině v roce 2012 na základě hlavních bodů volebních programů ukrajinských stran)

4.1.1 «Strana regionů»

Je důležité poznamenat, že strana ve svém programu zdůraznila evropskost Ukrajiny: „Ukrajina je multimilionální evropskou zemí úspěšných lidí“, čímž potvrzuje vektor státního hnutí, orientaci na evropské hodnoty.⁶⁷ V různých bodech programu byly stanoveny cíle, které mají dosáhnout „blaha všech Ukrajinců“; vytvoření „moderní efektivní ekonomiky na Ukrajině“; překonání „závislosti na dovozu energie“; poskytování „domácích potravin“; transformace Ukrajiny na mocného vývozce potravin “; poskytování příležitostí pro „lidské bytosti se volně rozvíjet ve všech oblastech“. Dalším rysem programu bylo to, že v následujících částech (po preambuli) (které lze rozdělit do 3) bylo zaměřeno především na sociální, ekonomické, zdravotní a další otázky. Problematice státu a demokracie byla věnována určitá pozornost až na konci dokumentu.

Zvláštní pozornost je věnována také poslední části programu nazvané „Efektivní stát: odpovědná vláda a otevřená společnost“, v němž se uvádí, že „sociální společnosti je poskytována přiměřená úroveň občanských svobod a nezbytné úsilí orgánů o zajištění bezpečnosti státu a občana“. Mezi svobodami zdůrazňovali „regionaly“ pouze pět: intelektuální svobodu; svoboda projevu; rovné příležitosti pro ženy a muže ve všech oblastech života; legislativní podpora práva občanů na jejich mateřský jazyk a postavení druhého státního jazyka. Je překvapující, že tento seznam neobsahuje takové svobody (zakotvené ve Všeobecné deklaraci lidských práv z roku 1948), jako je svoboda „myšlení, svědomí a náboženského vyznání“ (článek 18 „Prohlášení ...“), „víra a jejich svoboda projevu“ (článek 19), „pokojná shromáždění a sdružení“ a svoboda od nucení se připojit k jakémukoli sdružení (článek 20) atd.

Analýza programu vede k závěru, že „strana mocí“ se vyhýbala formulaci a řešení otázky zvyšování transparentnosti vlády, její demokratizace (což umožňuje potvrdit stručnost oddílu „Efektivní stát: odpovědná vláda a otevřená společnost“) a naznačuje, že „regionálové“ nejsou připraveni modernizovat mocenský mechanismus a „zpřísnit“ jej demokratickým standardům (i když příležitostně uvedli svůj záměr rozšířit pravomoci místních vlád).⁶⁸ «Regionaly» nezmínili

⁶⁷ Volební program Strany regionu, [cit. 23.8.2019]. Dostupné z: <http://old.lvivrada.gov.ua/frakciyi/partija-regioniv/261-programa-partiji-regioniv>

⁶⁸ Programy stran: soutěž prohlášení a příslibů, [cit. 14.2.2020]. Dostupné z: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2012/08/120822_party_election_programs_politics_sd.shtml

ani problém korupce a korupce úřadů. Kromě toho se společnost nezjistila o směrech a kvalitě změn plánovaných „regionálními“ v duchovní a kulturní sféře ukrajinského národa; nepředpokládal program a úsilí zaměřené na konsolidaci společnosti, posílení její solidarity a konkurenceschopnosti: v programu chyběly ustanovení o těchto otázkách.

Obecně lze program PR označit za slabě formulovaný, s dominancí „levého“ vektoru, čehož je dosaženo díky dostupnosti návrhů v oblasti „sociální politiky“. Malé procento „liberálních“ prohlášení patří do sféry „svobody a demokracie“. Naopak „pravé“ prohlášení se týkají sfér „ekonomiky“ a „sociálních skupin“ a týkají se podpory malých a středních podniků a rozvoje střední třídy. „Liberální“ prvky jsou převážně v oblastech „veřejné správy“ a „svobody a demokracie“ a spočívají v decentralizaci, rozvoji občanské společnosti a místní samosprávě. „Konzervativní“ prvky se vyskytují v různých oblastech: „vláda“, „sociální skupiny“, „společnost a kultura“. Obecně PR obhajuje zachování vedoucí úlohy státu v různých sociálně-politických sférách, i když ve vzorovém programu na rok 2008 se liberální konotace z formálních důvodů poněkud zvýšily [Konončuk, Yaroš, 2013:52].

4.1.2 «Baťkivščyna»

Politická strana „Fronta pro změnu“ a „Baťkivščyna“ spolu s Lidovým hnutím Ukrajiny, politickými stranami „Lidová sebeobrana“, „Pro Ukrajinu!“, „Reformy a pořádek“ formálně vytvořili 23. dubna «Spojenou opozici». Podle Deklarace jednoty se dvě největší opoziční strany v zemi (Baťkivščyna a fronta pro změnu) dohodly na vytvoření jediného seznamu kandidátů založeného na báze Tymošenkové strany jako nejvyšší opoziční síly a dohodli se na seznamu kandidátů ve většinových volebních obvodech. V čele tohoto seznamu byli Julia Tymošenková a A. Yatsenyuk jako nejhodnotnější opoziční politici (vůdce Fronty pro změnu dočasně pozastavil členství ve své straně v době voleb).

Účelem programu bylo stažení zemi z krize, zajištění spravedlivé rozdělení národního bohatství, vrácení Ukrajiny na cestu evropského rozvoje, poskytnuti lidem slušné životní podmínky, podřídit moc občanům. Program obsahoval podrobný plán sociálního a ekonomického rozvoje země a obhajoval následující myšlenky: spravedlivý stát (spravedlivé mzdy, slušné důchody, dostupné ceny a tarify atd.), čestná vláda (bez korupce, odpovědná, odpovědná, ochrana občanů), slušný život (práce - pro každého; správný rozvoj ukrajinského venkova; rovné příležitosti pro moderní vzdělávání; dostupná kvalitní medicína; péče o jednotlivce; duchovně bohatá, kulturně rozvinutá společnost; věda a inovace - cesta ke konkurenceschopnosti a Ukrajina - „evropský stát » [Karmazina, 2013: 85-110].

Byl to však jen výčet problémů, neexistovaly skutečné způsoby jejich řešení. Zvláštností programu Sjednocené opozice byla konfrontace mezi námi a úřady, tj. „My“ - „oni“, které ve

skutečnosti definovaly celou volební kampaň opozice: „problémy byly způsobeny úřady. Opozice dává šanci je vyřešit» [Karmazina, 2013: 85-110].

Obsahová analýza volebního programu Bat'kivščyny zdůvodnila tvrzení, že v textu bylo zaznamenáno 79 slibů, z toho: sociální orientace - 13; v ekonomické sféře - 10; v oblasti reformy orgánů - 7; vzdělávací a vědecké zaměření - 6; v odvětví zemědělství - 6; v lékařské sféře.

Shrnující, lze poznamenat, že strana se opírala o levo-populistickou ideologii s romantickým nádechem. Mnoho problémů se vyhýbá fixaci a vyjádření (špatně artikulované). Svou ideologii považuje za „solidaritu“.

Obecně lze volební program «Bat'kivščyny» charakterizovat jako slabo artikulovaný, s mírnou dominancí „levého“ vektoru kvůli „levým“ výrokům vztahujícím se k sféře „sociální politiky“. Ideologické vektory strany a volebního programu Bat'kivščyny se téměř kvalitativně shodují s mírným nárůstem „liberálního“.

4.1.3 «UDAR Vitaliya Kličko»

Hlavní programové požadavky «UDARu» byly rozděleny do pěti bloků: „Přerušit korupční systém“, „Zřídit občanskou kontrolu nad státem“, „Vybudovat zemi rovných příležitostí“, „dát moc místním komunitám“ a „dosáhnout evropské životní úrovně“.⁶⁹ Program se zabýval otázkami, o nichž se tehdy diskutovalo jak ve společnosti, tak mezi opozicí: daňové škrty a snižování počtu kontrolních orgánů, provádění protikorupční lustrace, zrušení imunity poslanců, reforma soudnictví a místní samosprávy atd.

Strana se nezaměřovala na konfrontaci s tehdejšími úřady, ale na klíčové oblasti modernizace ukrajinského státu, mezi nimiž byly relativně inovativní návrhy. Strana UDAR proto nabídla zavedení mechanismů přímého lidového jednání, které by posílilo roli občanů v zákonodárném procesu, poskytlo by jim právo vetovat rozhodnutí státních orgánů prostřednictvím referenda a vyjádřit hlasování o nedůvěře jednotlivým vysoce postaveným funkcionářům. Strana navíc navrhla vrátit se k proporcionálnímu volebnímu systému, ale s otevřenými seznamy kandidátů na poslance a zástupce obecních a vesnických rad, aby si zvolili většinovým systémem. Strana byla na různých úrovních - národní a místní - různých volebních systémů přesvědčena, že by měla být posílena role občanů ve volbách.

„Levá“ prohlášení patří například do sféry „ekonomiky“ a „sociální politiky“, «naším hlavním cílem je vybudovat skutečné sociální tržní hospodářství». Na druhé straně „pravá“ tvrzení také patří do těchto sfér a významně převažuje „levice“. Program zejména stanoví možnost privatizace zemědělské půdy za předpokladu, že vlastníky jsou občané Ukrajiny, jakož i

⁶⁹ Volební program politické strany „UDAR (Ukrajinská demokratická aliance pro reformy) Vitaliya Kličko“, Dostupné z: <http://klichko.org/about/viborcha-programa/>

komplexní podporu rozvoje malých a středních podniků. „Liberální“ prohlášení se vztahují na všechny oblasti: „svoboda a demokracie“, „veřejná správa“, „ekonomika“, „sociální politika“, „společnost a kultura“, „sociální skupiny“. Místo toho je mnohem méně „konzervativních“ prohlášení v oblasti „ekonomiky“ a „společnosti a kultury“; zejména program strany předpokládá udržení silného postavení státu v hospodářské sféře a rozvoj národní kultury: «hodnoty a cíle, které sdílí společnost jako celek, tvoří pouze národní rozlišovací kultura, která se utváří a následně převádí do budoucnosti».

Ideologickou dominantou strany UDAR je tedy „liberalismus“, to znamená, že program strany zdůrazňuje nezávislost jednotlivce od státu, rovnocennost individuálních a kolektivních zájmů, nedotknutelnost individuálních práv a svobod a potřebu plného rozvoje občanské společnosti. Je třeba poznamenat, že UDAR je jedinou politickou stranou na Ukrajině, která má mezi příslušnými stranami jasnou právo-liberální orientaci.

4.1.4 Komunistická strana Ukrajiny

Program Komunistické strany Ukrajiny v roce 2012 obsahuje výslovné ideologické sebeurčení strany: «Komunistická strana Ukrajiny je politická organizace, která se dobrovolně spojuje s myšlenkami sociální spravedlnosti lidí a jejím cílem je prosazovat sílu pracovníků v naší zemi, restrukturalizace společnosti na komunistickém základě. Strana určuje svou strategii a taktiku na základě marxisticko-leninské doktríny, přičemž zohledňuje rozmístění politických sil v zemi a situaci ve světě. Základem naší ideologie je marxisticko-leninská doktrína, jejíž komponenty jsou materialistická filosofie, politická ekonomie, vědecký komunismus, obohacená o teoretická díla marxistických učenců a praxi komunistických a dělnických stran».⁷⁰

Současně byl hlavní volební dokument strany vzorku z roku 2012, na rozdíl od předchozích, nasycen myšlenkami sociální demokracie a reformismu (samotný „hřích“, od kterého se komunisté neustále odmítali). Pokud tedy společným zdržením se volebního programu pro rok 2007 (vzhledem k maximálnímu zhoršení konfrontace mezi komunisty a úřadujícím prezidentem V. Juščenkem) byla požadavek „sjednotit dělníky v boji za demokracii, proti hrozbě nacionalistické diktatury“, pak program na rok 2012 (za podmínek, kdy hlavní opozice se odehrávala podél osy komunismu - opozice) již byla v mírnějším postavení, tj. výzva ne k „boji“, ale k „návrhu“: „usilujeme o odstranění diktatury kapitálu a nastolení skutečné demokracie“ [Simonenko, 2012: 36-44].

Předvolební program se otevíral ne více obvyklým - politickým, ale socio-ekonomickým blokem, který apeloval zejména na ochranu sociálních a materiálních práv občanů, zvyšoval

⁷⁰ Program Komunistické strany Ukrajiny, Dostupné z: <https://www.kpu.ua/ru/page/programmakpu>

sociální standardy, kterých mělo být dosaženo na základě zásadních změn v ekonomické sféře - návratu k státnímu vlastnictví základních odvětví ekonomiky, realizace státního programu ochrany národního producenta, rozšíření státní podpory rozvoje venkova, zákaz nákupu a prodeje zemědělské půdy atd. [Halyna Kokhan, 2013].

Současně, kromě použití určitého volebního konstruktivismu, program také měl populistický charakter (použití takových vět jako: „ústavní potvrzení práva ukrajinského lidu“, „zajištění rozvoje“, „posílení postavení“, „posílení státní kontroly“, „Zajištění řádného financování“, „zvýšení odpovědnosti“ atd.), často bez pochopení, jak tyto inovace oživit.

Obecně platí, že směr volebního programu KSU, ve srovnání s programy opozičních sil, které požadovaly systematické "přetížení" stávajících sociálních vztahů, osvobození Ukrajiny "od režimu okupace", "odstranění Janukovyče", a to i přes zmínku o "skutečné demokracii" a "socialismu", ukázalo se, že je méně radikální. Výše uvedené okolnosti vedly k závěru, že v hlavním volebním dokumentu KSU nebylo „jasné politické postavení“.

Lze shrnout, že program KSU pro rok 2012 byl charakterizován silnou „levou“ ideologickou artikulací a obsahoval malý počet ideologicky neutrálních vět. Můžeme také poznamenat přítomnost prvků „konzervatismu“, které mají zdůraznit „silný“ stát, prioritu kolektivních hodnot před jednotlivcem. Program Komunistické strany také obsahuje mnoho ideologických reliktvů sovětské éry, charakteristických pro tzv. „totální“ ideologie totalitního typu, jejichž hegemonii zajistily příslušné politické režimy.

Volební program Komunistické strany Ukrajiny lze tedy popsat jako artikulovaný právo-konzervativní, kde dominantním ideologickým vektorem je „leví“. Tato charakteristika obecně odpovídá ideologickým tendencím a předvolebním praktikám postsovětských komunistických stran, které se vyznačují kombinací myšlenek sociální spravedlnosti a silného státu.

4.1.5 Svoboda

Předvolební program „Vaše moc - váš vlastní majetek - vaše důstojnost ve vaší Bohem dané zemi“ obsahoval myšlenky „radikální“ změny politické, hospodářské, sociální a národní existence ukrajinského lidu. Strana prohlásila za svůj účel vybudovat „mocný ukrajinský stát“ a jeho hlavními úkoly bylo „zrušit režim oligarchické diktatury“, „odstranit důsledky její vlády“ a „ztělesnit komplexní a radikální transformace ve státě“.⁷¹ Podle programu by ukrajinská politika měla mít „očistění“ státního aparátu a zavedení odpovědné demokracie. Tyto myšlenky byly rozpracovány v tezích o lustraci, zvýšení trestní odpovědnosti státních úředníků, zavedení proporcionalního volebního systému s otevřenými seznamy, zrušení parlamentní imunity pro

⁷¹ Volební program politické strany «Svoboda», Dostupné z: <http://old.lvivrada.gov.ua/frakciyi/vo-svoboda/269-programa-vo-svoboda>

trestné a hospodářské zločiny, zavedení hlasování poslanců o otisku prstu, udělení místním komunitám právo odvolávat poslanci rad všech úrovní prostřednictvím referenda, likvidace krajských a okresních státních správ. V ekonomické oblasti, "Svoboda" obhajoval rozvoj střední třídy, odstranění monopolů a oligopolů, zákaz privatizace strategických podniků, návrat do obecního majetku podniků elektřiny, plynu, tepla a vody, návrat do státního vlastnictví podniků, které nevykonávají sociální, investice a další povinnosti, zřízení státní kontroly nad bankovním sektorem, zákaz obchodu s půdou, rozvoj „družstevního hnutí“ v krajině, zrušení daně z přidané hodnoty [Karmazina, 2013:223-235].

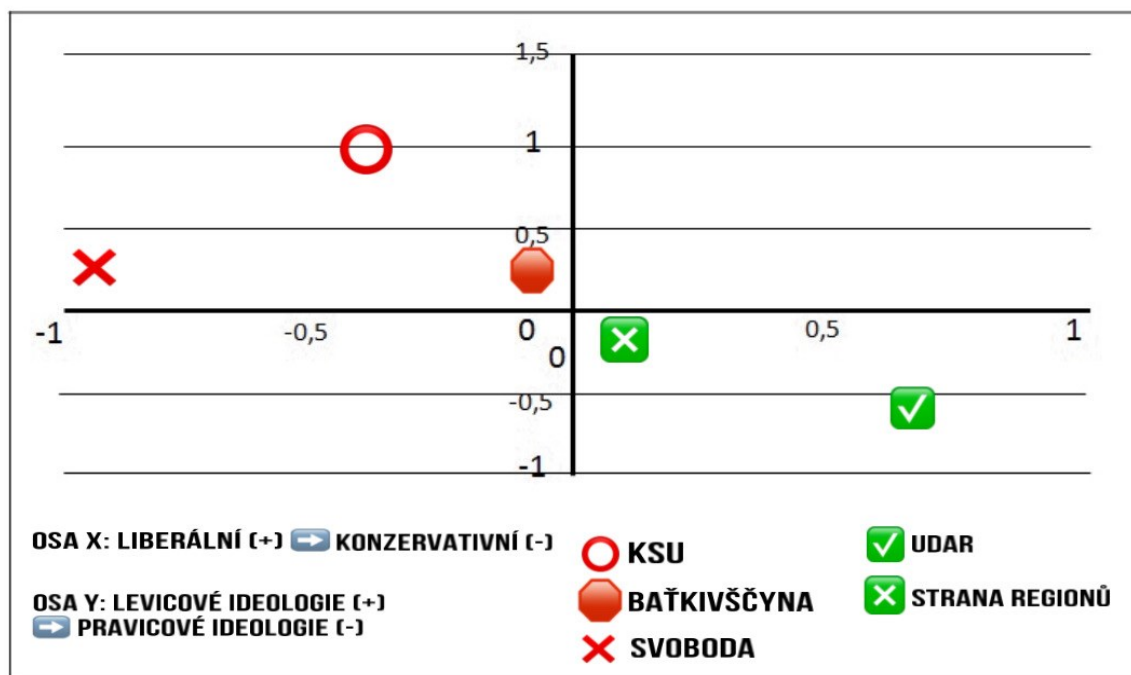
Balíček „sociálních“ návrhů obsahoval tezi o „uzavření mezery mezi bohatými a chudými“ (poskytováním bezúročných státních půjček na zahájení vlastního podnikání), zavedením „sociálně spravedlivého daňového systému“, státním programem bydlení (získáním státních bezúročných půjček pro rodiny se třemi dětmi a pro velké rodiny - bezplatné bydlení od státu), hodinové mzdy a "závislost" na věku odchodu do důchodu od průměrné délky života [Karmazina, 2013:223-235].

V některých částech programu byly přítomny nacionalistické myšlenky. Zejména v části „Svá moc“ se hovořilo o výběru mladých odborníků na veřejné funkce podle kritérií vlastenectví, jakož i o povinnosti kandidátů na všechny zvolené funkce uvést státní příslušnost v oficiálních biografiích [Karmazina, 2013:223-235].

Lze tedy shrnout, že „liberální“ prohlášení představují malé procento, patří do sfér „vlády“ a „svobody a demokracie“ a týkají se rozvoje místní samosprávy a decentralizace, zatímco konzervativní / nacionalistické prohlášení se týká takových oblastí jako „společnost a kultura, ekonomika a sociální politika. „Levá“ prohlášení se obecně týkají sfér „ekonomiky“ a „sociální politiky“, například ustanovení o opětovné privatizaci „návratu nelegálně privatizovaných objektů do státního majetku a pracovních kolektivů“, zavedení luxusní daně a použití získaných prostředků na sociální programy „k zavedení progresivních daní z luxusu (nemovitosti, luxusní zboží atd.). «Pravé» prohlášení patří do oblasti „ekonomiky“, zejména ustanovení o rozvoji malých a středních podniků. Program „Svobody“ je tedy založen na ideologii národního, sociálně orientovaného státu a pojem „národ“ je interpretován v etnickém smyslu.

Volební program politické strany Svoboda lze tedy charakterizovat jako silně ideologicky orientovaný, přičemž dominantní vektor je „konzervativní / nacionalistický“.

Tabulka č. 2: Ideologické postavení hlavních politických stran na Ukrajině v roce 2012 (na základě analýzy volebních programů)

Zdroj:[Vlastní zpracování]

Schéma navržená v rámci projektu Manifesto Research Group (viz výše) byla vyvinuta k analýze procesů ve vyspělých demokraciích, musí být přizpůsobena podmínkám politického procesu a budování stran na Ukrajině a měla by zahrnovat kategorie relevantní pro obsah ukrajinských politických stran.

Na základě předběžné studie programových dokumentů příslušných ukrajinských politických stran jsme tedy identifikovali následující kategorie analýz, které nám umožní přesněji určit ideologické pozice ukrajinských stran: *zahraniční vztahy, svoboda a demokracie, veřejná správa, ekonomika, sociální politika, společnost a kultura, sociální skupiny.*

Můžeme tedy definovat ideologickou identitu (založenou na programovém umístění) předních ukrajinských politických stran takto:

- «Strana regionů» - slabě postavená pravicově liberální
- «Baťkivščyna» – slabě postavená levicově-konzervativní
- «UDAR Vitaliya Kličko» -silně postavená právo-liberální
- **Komunistická strana Ukrajiny** - silně postavená lévo-konzervativní

«Svoboda» - silně postavena konzervativní (nacionalistická) s levicovými tendencemi Co se týče předvolebních programů ukrajinských stran, které byly předmětem studia, můžeme v jejich vztahu k stranické činnosti poukázat na obecnou tendenci ke vzniku populističtějších a méně

logicky konzistentních prohlášení v nich. S ohledem na každý z nich byly pozorovány následující trendy ve vztahu k stranickým programům:

1. Program voleb PR na rok 2012 ukazuje jasné plynulé a přímé populistické zprávy;
2. Volební program Bat'kivščyny na rok 2012 obsahuje náznaky mírného nárůstu „liberálního“ vektoru, dominance „levého“ vektoru však zůstává;
3. Volební program UDARu na rok 2012 ukazuje dominanci „liberálního“ vektoru a zároveň redukci hmotnosti „pravého“;
4. Volební program KSU na rok 2012 ukládá ideologické „levé“ vektory fixované v programových platformách;
5. Volební program Svobody z roku 2012 si zachovává dominanci konzervativního vektoru a ukazuje růst „pravého“ vektoru.

Studie ukázala, že silně ideologicky uspořádané strany, tj. ty, jejichž programy jasně sledují ideologické preference, jsou „UDAR“ (pravicovo-liberální), KSU (levo-konzervativní), „Svoboda“ (konzervativní / nacionalistický).

Lze konstatovat, že tyto tři politické síly měly největší úspěch ve volbách do Nejvyšší rady Ukrajiny v roce 2012 ve srovnání s předchozím obdobím. Komunistická strana zejména zlepšila svůj výsledek více než dvakrát ve srovnání s předčasnými volbami v roce 2007 a „UDAR“ a „Svoboda“ poprvé vstoupily do „hlavní ligy“ ukrajinské politiky. Takto „ideologicky umístěné strany“ získaly více než třetinu hlasů voličů. V tomto ohledu lze předpokládat, že v ukrajinské společnosti existuje poptávka po ideologicky motivované politice, proto silné ideologické postavení začíná hrát silnější roli při posilování stran. Tato studie také naznačuje, že v důsledku voleb do Nejvyšší rady Ukrajiny v roce 2012 získal stranický systém Ukrajiny rysy „polarizovaného pluralismu“ a jeho dva ideologické „extrémy“, tj. politické síly s opačnými ideologiemi, tvoří levo-konzervativní KSU a pravicový „UDAR“.

4.2 Parlamentní volby na Ukrajině v roce 2014 (Ideologické postavení hlavních politických stran na Ukrajině v roce 2014 na základě hlavních bodů volebních programů ukrajinských stran)

Období po revoluci důstojnosti a předčasných volbách do Nejvyšší rady v říjnu 2014 se vyznačuje významnými rysy. Stranické programy volebních vítězných politických sil nejsou dostatečně reprezentativní pro srovnávací analýzu jejich ideologického postavení v postrevolučním období, protože některé z nich, zejména «Opoziční blok» a «Samopomič», nemají

otevřený přístup k stranickým programům (i když stranické programy musí být předloženy ministerstvu spravedlnosti v procesu registrace strany).

Stranický program bloku Petra Porošenka se objevil až po volbách v lednu 2015 a byl představen jako aktualizovaný stranický program a Radikální strana Olega Lyaška přijala program strany ještě před revolucí důstojnosti. S ohledem na výše uvedená omezení proto můžeme v moderních podmínkách určit ideologické postavení příslušných politických stran s pomoci volebních programů.

Volební programy politických stran jsou obecně charakterizovány nízkou ideologickou artikulací, to znamená, že prohlášení týkající se sociálních a ekonomických přístupů (vektor doleva / doprava) a hodnot (vektor liberalismus / konzervatismus) jsou relativně malého rozsahu. Na základě vyhodnocení volebních programů politických stran, které vstoupily do Parlamentu v roce 2014, lze konstatovat, že vektor liberalismu / konzervatismu není pro většinu politických sil významný. Ve vektoru vlevo/vpravo, v parlamentu dominují pravicové strany - blok Petro Porošenko, UDAR, Lidová fronta. Do „Levice“, vzhledem k rétorice, k níž se strany uchylují, můžeme podmíněně odnést „opoziční blok“ se svými paternalistickými postoji a Radikální stranu Olega Lyaška, ale populistická rétorika rozostřuje obraz jejího postavení.

4.2.1 «Opoziční blok»

Nová politická síla jasně zapadá do volebního výklenku PR jako výraz zájmů obyvatel jižní a východní Ukrajiny, ale tentokrát se musela spokojit s rolí kritiků úřadů. Jedním z klíčových požadavků strany je mírové urovnání konfliktu v Donbasu. Současně odmítají nazývat Rusko agresorem a staví hlavní vinu za válku na současné ukrajinské úřady. Opoziční blok také kritizuje vládní dekomunizaci, ukrajinizaci a sociálně-ekonomickou politiku.⁷²

Mezi klíčové „levé“ teze jako „pozitivní“ patří: zvýšit sociální ochranu mladých rodin; poskytovat úvěrové a daňové úlevy podnikům ve válkou zničených regionech; zavést zvýhodněné půjčky pro mladé rodiny na nákup bydlení; přijmout nový zákon o „Poskytování zaměstnání mladým lidem s vysokoškolským nebo odborným vzděláním“ s cílem zrušit praxi vykořisťování mladých odborníků pomocí neplacené probace.

4.2.2 Bat'kivščyna

Mezi klíčové „levé“ teze jako „pozitivní“ patří: obnovit spravedlnost; nechat zemědělskou půdu ve státním majetku; občané budou moci svou zemi prodat za výhodnou cenu; zabránit

⁷² Volební program politické strany "Opoziční blok", «Ukrajina: Právo na budoucnost», Dostupné z <https://www.rbc.ua/ukr/vyboru2014/party/p89/program>

nadměrné koncentraci půdy v jedné ruce, což může vést ke skutečnému zotročení rolníků; zavést státní granty pro mladé lidi na vysokoškolské vzdělávání a stáže v Evropě.⁷³

Populistické teze: „Přijmout zákon, podle kterého bude každý úředník a jeho rodina povinni prokázat zákonnost původu svého majetku. Každý, kdo selže, bude propuštěn a majetek zabaven; vytvářet kvalifikační a disciplinární komise za účasti občanské společnosti a kontrolovat činnost soudů; zajistit ze zákona vytvoření každého nezávislého veřejného výboru s právem blokovat hlasování; zrušit nedotknutelnost prezidenta, poslanců a soudců; zahájit mechanismus odvolání poslance; zakázat zastávání vládních funkcí těmi vůdci a zástupci, kteří byli podezřelí z korupce.

4.2.3 Blok Petra Porošenko

Mezi klíčové „pravé“ teze jako „pozitivní“ můžeme odnést: zavedení skutečného konkurenčního ekonomického modelu na Ukrajině; odstranění „korupční daně“ na ekonomiku; zavedení sociálně odpovědného podniku, který musí platit daně do rozpočtu, nikoli úplatky jednotlivým úředníkům; prevence monopolní moci a kartelové spiknutí ve velkých podnicích; záruky spravedlivé hospodářské soutěže pro malé podniky.⁷⁴

Mezi klíčové teze liberální rozmanitosti: účinné mechanismy veřejné, právní a politické kontroly činnosti úřadů; transparentnost struktury vlastnictví médií, posílení konkurenčního prostředí v této oblasti; tržní ekonomika, která vyžaduje obchodní iniciativu, tvrdou práci a neustálé zlepšování; meritokratický systém, kde nejinteligentnější, pracovití a nejaktivnější dosáhnou největšího osobního úspěchu, který slouží celé komunitě; nezávislý soud schopný chránit práva a svobody a nedotknutelnost majetku; povzbuzování občanů k zahájení vlastního podnikání a převzetí odpovědnosti za sebe; dodržování právního státu; prevence neshod ve společnosti a konfrontace na základě jazyka, ideologie, náboženství; záruky dodržování základních práv jednotlivce, omezení zásahů státu do soukromého a veřejného života.

4.2.4 «Národní fronta»

Mezi klíčové „pravé“ teze jako „pozitivní“ patří: komplexní reformy nezbytné k dosažení evropských norem; Evropské standardy řízení; výrazné omezení korupce, decentralizace a rozvoje místní samosprávy; vláda by se měla stát „pohodlnými“ pro občany; zveřejnění vlastnické struktury podniků každému konkrétnímu příjemci; - snížení počtu povolení, kontrolních orgánů a

⁷³ Volební program politické strany «Baťkivščyna», Dostupné z: https://chesno.fra1.digitaloceanspaces.com/web/media/party_programs/programa_2014_1-1.pdf

⁷⁴ Program strany «Blok Petra Porošenko». Dostupné z: http://solydarnist.org/wp-content/uploads/2015/05/programa_solidarnist.pdf.

inspekci atd.; zabránění zrušení nebo snížení dotací pro občany s nízkými příjmy pro placení veřejných služeb.⁷⁵

Mezi klíčové teze liberální rozmanitosti patří: zajištění práv a svobod občanů; identifikace osoby, její zájmy a potřeby jako základ politického kurzu strany; rozšíření svobody podnikání, výrazné snížení funkcí správní regulace hospodářství.

4.2.5 Radikální strana Olega Lyaška

Mezi klíčové „levé“ teze jako „pozitivní“ patří: vytvoření společnosti obecného blaha; návrat privatizovaných podniků do státu, pokud oligarchové za privatizaci neplatí; nižší daně ze mzdy, vyšší ze surovin oligarchů; zavedení krizové daně pro oligarchy, která naplní rozpočet a zastaví inflaci; zákaz prodeje pozemků, odstranění nelegálního trhu s půdou, který obohacuje bohaté a spekulanty; zavedení práva na pronájem půdy pod přísnou kontrolou státu.⁷⁶

„Konzervativní“ teze: „my - noví ukrajinští politici - energičtí a odhodlaní vlastenci“; "Ať zvítězí ukrajinská síla a pravda, ať vůle bude žluto-modrou vlajku nad celou zemí."

Populistickou postavu máji následující teze: „Umožníme vrátit jaderný stav Ukrajině“; „Budou politicky a trestně potrestáni: vlkodlaci a sabotěři Nejvyšší rady, separatističtí úředníci na východě, zkorumpovaní policajti a zloději-obchodníci, kteří platí žoldněřům za vraždu Ukrajinců; oligarchové, kteří přímo organizovali separatisty, předají svůj majetek státu“; "Začne fungovat veřejný protikorupční sbor - v reakci na stížnosti občanů bude tento sbor zahrnovat nekompromisní válečné veterány"; "Budeme požadovat, aby 75% zahraničních mezinárodních půjček bylo odepsáno, protože peníze vzali úředníci – zloději; stát přidělí na medicínu 10krát více peněz, než je tomu nyní.“

4.2.6 «Samopomič»

Mezi klíčové „levé“ teze jako „pozitivní“ patří: transformace zemědělské půdy na majetek ukrajinského rolníka, aby mohl přilákat investice a rozvíjet svou ekonomiku; otevření přístupu občanů do zdravotnických zařízení a sanatorních zařízení státní správy věcí; zavedení cílené

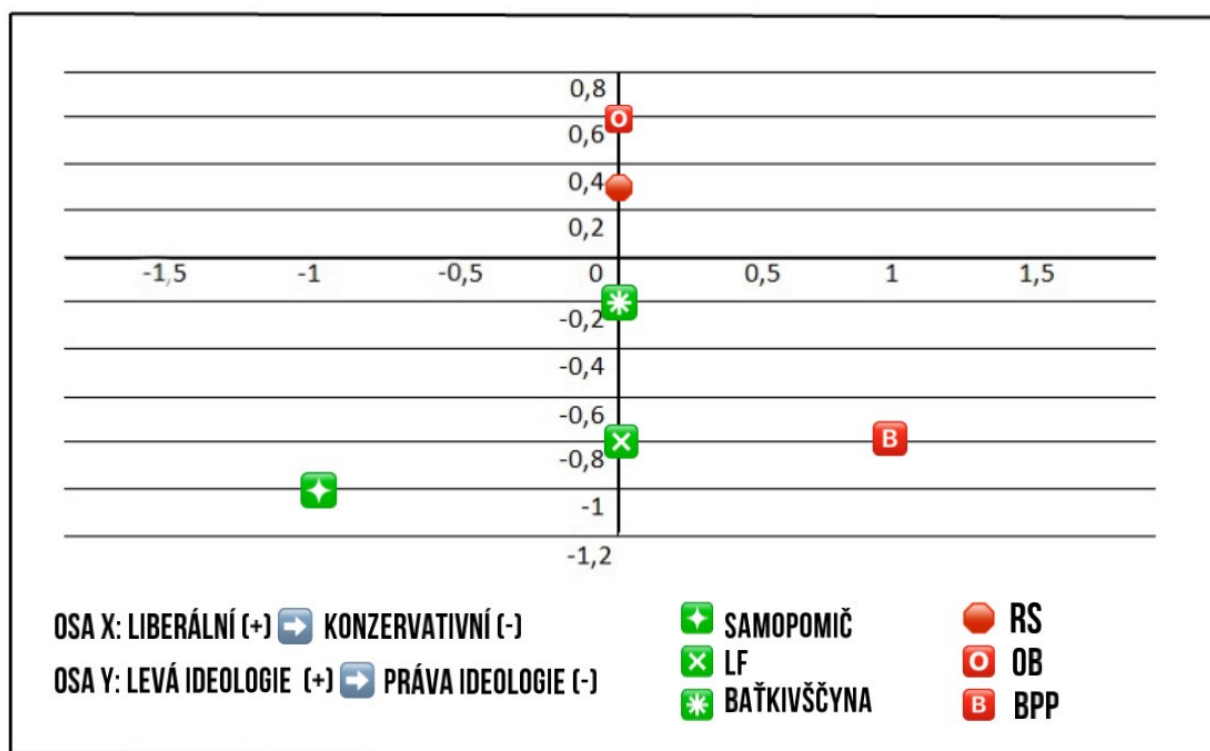
⁷⁵ Program politické strany «Lidová fronta», Dostupné z: <https://vibori.in.ua/kandidaty/predvibornie-programy/1926-programma-politicheskoy-partii->

⁷⁶ Program politické strany "Radikální strana Olega Lyaška" "Plán Lyaško - vítězství Ukrajiny". Dostupné z: <http://sipl.com.ua/?p=3156>

pomoci těm, kteří ji potřebují; zajištění kvality vzdělávání prostřednictvím transparentních mechanismů udělování licencí, akreditací a zkoušek.⁷⁷

Mezi klíčové body konzervativní značky patří: „My Ukrajinci, bez ohledu na náš etnický původ, jsme jediným národním orgánem, máme živou duši a ducha, který neumírá; díky naší vzájemné podpoře je náš národ skutečně nezávislý; naše jednota je zosobněna ukrajinským státem“; "Povinností každého Ukrajince je bránit nezávislost a integritu své země a povinnost státu chránit každého z nás"; „Vytvoření moderní ukrajinské vesnice jako archetypální hodnoty a jednoho z hlavních zdrojů identity“; "Každý Ukrajinec se snaží spolupracovat s ostatními v zájmu své pohody, úspěchu svých dětí a přitažlivosti své země."

Tabulka č. 3: Ideologické postavení hlavních politických stran na Ukrajině v roce 2014 (na základě analýzy volebních programů)

Zdroj:[Vlastní zpracování]

Ideologická identita (založena na programovém umístění) předních ukrajinských politických stran v roce 2014:

Opoziční blok - levicové orientovaná

⁷⁷Volební program politické strany «Samopomič», Dostupné z https://samopomich.ua/wp-content/uploads/2014/09/program_OS.pdf

Baťkivščyna - levo-konzervativní, s převládajícím podílem na volebním programu populistických hesel

Blok Petra Porošenko - pravo-liberální

Národní fronta - pravo-liberální

Radikální strana Olega Lyaška - levicové orientovaná se sklonem konzervativních tezí a nejvyšší, ve srovnání s jinými politickými silami, podíl populistických hesel ve volebním programu

Samopomič - levo-konzervativní.

Obecně lze říci, že v této fázi lze stranický systém Ukrajiny z hlediska ideologické dimenze charakterizovat jako „mírně pluralistický“ („umírněný pluralismus“). Na základě analýzy volebních programů mohou být parlamentní strany, jako je Opoziční blok, Baťkivščyna, Samopomič a Radikální strana, podmíněně přiděleny do levého ideologického spektra a poukazují na to, že jsou špatně artikulovány. Volební programy strany Lidová fronta a bloku Petro Porošenko umožňují odkazovat je na pravou stranu ideologického spektra, ideologicky jsou formulovány jasněji a jednoznačněji.

Vzhledem k tomu, že všechny parlamentní strany, s výjimkou Baťkivščyny, lze jakýmkoli způsobem považovat za nové, pouze budoucí politická aktivita ukáže stupeň jejich institucionalizace a solidnost zajištění ideologické identifikace. V té době v parlamentu za ideologické extrémny můžeme považovat Samopomič jak levicovou konzervativní stranu a blok Petro Porošenko-Solidarita jak pravo-liberální stranu. Současně dvě hlavní strany parlamentní koalice - BPP - Solidarita a Lidová fronta – deklarovali podobné ideologické přístupy.

Vzhledem k extrémně turbulentním sociálně-politickým procesům v zemi, dynamické povaze procesů ve stranickém systému, nízké institucionalizaci samotných stran, významnému vlivu na změnu stupně ideologické polarizace mohou mít strany, které nesou polarizační potenciál, mají tendenci k extrémním pozicím a schopné uchýlit se k antisystémovým prostředkům politické činnosti.

Souhrnně je třeba poznamenat, že obecným pozadím reformátování systému byly extrémní podmínky: potřeba obnovit fungování státního mechanismu spolu s agresí Ruské federace a mimořádně obtížná sociálně-ekonomická situace. Celkově v roce 2014. úroveň vlivu vnějších faktorů - ruských a západních, jejichž vektory měly diametrálně opačné směry, se extrémně zvýšila. Vytváření nových stran pokračovalo zrychleným tempem. Většinu z toho tvořili politici a veřejní činitelé, kteří se přímo účastnili protestů na Maidanu. Některé z těchto nových politických sil vyvstaly z Maidanu, ale nestaly se součástí systému (pravý sektor). V důsledku přijetí zákonů

o dekomunizaci vznikly právní důvody pro ukončení činností komunistické strany Ukrajiny a dalších komunistických stran.

Parlamentní volební kampaň v roce 2014 vyvolala nejintenzivnější změny ve fungování stranického systému. Došlo k dalšímu přeformátování politického prostoru, což vedlo k tomu, že stranický systém byl tvořen hlavně novými politickými silami (s výjimkou „Baťkivščyny“), mezi které patřila strana, která nebyla pro Ukrajinu dosud typická („Samopomič“). Ideologicky se poprvé v historii Ukrajiny, a to jak během prezidentských, tak parlamentních voleb, konala hlavní soutěž mezi stranami, které vyhlásily evropský způsob rozvoje země. S každou nadcházející volbou (včetně místních voleb) by se mělo předpokládat, že nejsilnější konkurence se bude i nadále rozvíjet mezi stranami, které se dostaly k moci v důsledku revoluce důstojnosti. Rozlišovací linie, na které se vedoucí strany zaměřují, prochází skrz vztahy s Ruskem (invazivní stát nebo potenciální partner), urovnání situace v Donbasu (mír jakýmkoli způsobem nebo pokračování války k vítězství), reforma státu (radikální nebo postupná).

Obecně stranický systém Ukrajiny v té době udržoval známky systému mírného pluralismu. Společně existovaly strany, které mohly být podmíněně přiřazeny k oběma částem ideologického spektra - levé i pravé. Zároveň jsou strany na pravé straně ideologického spektra více artikulární. Pokud jde o poměr počtu a hmotnosti parlamentních stran, lze systém v této fázi charakterizovat jako extrémně mnohostranný. Navzdory radikální obnově se charakter politických stran jako součásti systému příliš nezměnil.

Závěr

Podle výsledků výzkumu v procesu formování stranického systému Ukrajiny lze rozlišit šest fází, jejichž výsledkem byly významné změny stranického systému až do změny jeho typu. Jedná se o tyto případy: 1990–1995 (fáze vytváření systému více stran); 1996–1999 (fáze formování systému polarizovaného pluralismu); 2000–2004 (fáze přechodu na systém mírného pluralismu); 2005 – únor 2010 (fáze stabilizace systému mírného pluralismu); od března 2010 (fáze posílení polarizace stranického systému a trend směrem k systému s hegemonickou stranou); a poslední fáze transformace stranického systému od roku 2014. V politických stranách došlo k nejintenzivnějším změnám během první, druhé a poslední fáze vývoje stranického systému. Jejich hlavní trendy byly postupné snižování váhy programů a ideologií, zaměření na využívání sociokulturního dělení, postupné snižování úrovně autonomie, šíření praxe formování volebních bloků a personalizace, v posledních fázích - růst populismu a posílení vzájemného pronikání stran a struktur občanské společnosti. Nejintenzivnější změny ve vlivu institucionálních faktorů (změny volebního systému, ústavní a právní podmínky stran, povaha politického režimu) nastaly během druhé, čtvrté, a páté etapy. K největším změnám vlivu sociálních faktorů došlo na hranici třetí - čtvrté etapy (na rozdíl od socioekonomické se objevilo sociokulturní dělení, které prokázalo vliv finančních a průmyslových skupin na všechny vedoucí politické strany), stejně jako v současné etapě.

Lze tvrdit, že stranický systém Ukrajiny byl vytvořen jako systém více stran a prošel procesem evoluce z atomizovaného (první etapa) systému, polarizovaného pluralismu (druhé-třetí etapy), na systém mírného pluralismu (čtvrté - páté etapy), zažila tendenci proměnit se v systém s hegemonickou stranou (druhá část páté fáze) a obnovení pluralismu v důsledku Maidanu. Počet pólů stranického systému kolísal od dvou (levý - pravý) do tří pólů (levý - pravý - střed) a opět do dvou pólů (oba střední). Čáry vymezení mezi stranami se lišily od ideologie (první fáze) po postoj k režimu (druhá - třetí fáze) a k vymezení na základě sociokulturních kritérií (konec třetí - první polovina pátých fází) a na základě přístupu k režimu (druhá polovina páté fáze).

Povaha vlivu různých faktorů na proces formování stranického systému Ukrajiny byla dvojznačná. Faktory institucionální povahy stimulovaly především vývoj politických stran a jejich institucionalizaci a přispěly ke krystalizaci „jádra“ stranického systému. Faktor politického režimu však ovlivnil systém většinou negativně (časté změny volebních zákonů, velký vliv zájmových skupin na strany. Vliv sociálních faktorů vedl především ke změnám v jeho konfiguraci (počet „pólů“) a hlavních liniích mezistranické soutěže, jakož i k povaze vztahů mezi stranami, zejména ke stimulaci konfliktu.

Současná fáze formování stranického systému Ukrajiny začala protestním hnutím, které eskalovalo na revoluci Důstojnosti, což vedlo k pádu politického režimu Viktora Janukovyče a jeho útěku, a tak byl systém vytvořený v důsledku parlamentních voleb 28. října 2012 zničen. Stranický systém získal nový vzhled v důsledku reformy vlády, která proběhla v důsledku předčasných voleb prezidenta (25. května 2014) a Nejvyšší rady (26. října 2014). Důležitým faktorem v této fázi bylo obnovení ústavy ve znění z roku 2004, které významně zvýšilo roli politických stran při fungování státního systému. Zejména parlamentní frakce politických stran znovu získaly právo na vytvoření koalice a jmenování vlády. Současně zůstal systém voleb do Nejvyšší rady smíšený s podstatnými nedostatky (většinový systém v parlamentních volbách na Ukrajině vytváří dostatečné příležitosti pro úplatkářství voličů a padělání výsledků, s největší pravděpodobností se k moci dostanou politické subjekty, které mají přístup k finančním a administrativním zdrojům). Politické přeformátování vedlo k radikální obnově stranického systému. Na jedné straně kvůli ztrátě veřejné podpory donedávna vládnoucí strana zažila rozkol a později prakticky zmizela z politické scény, na druhé straně - hlavními součástmi systému byly strany, které byly v opozici před pádem Janukovyčského režimu.

Extrémní podmínky se staly výchozím bodem pro přeformátování systému: potřeba obnovit fungování státního mechanismu spolu s agresí Ruské federace, mimořádně obtížná sociálně-ekonomická situace. Obecně v roce 2014. úroveň vlivu vnějších faktorů - ruských a západních, jejichž vektory měly opačné směry, se extrémně zvýšila. Vytváření nových stran pokračovalo zrychleným tempem. Mnoho z nich tvořili politici a veřejní činitelé, kteří se přímo účastnili protestů proti Maidanu. Některé z těchto nových politických sil vznikly v důsledku Maidanu, ale nepodařilo se jim dostat do Nejvyšší rady a stát se součástí stranického systému (například strana Pravý sektor, která byla jedním z hlavních aktérů na Maidanu, ale která nedokázala překonat volební bariéru v parlamentních volbách). V důsledku přijetí zákonů o dekomunizace existovaly právní důvody pro ukončení činnosti KSU a dalších komunistických stran. Parlamentní volební kampaň v roce 2014, dala podnět nejintenzivnějším změnám ve fungování stranického systému. Došlo k dalšímu přeformátování politického prostoru, v jehož důsledku byl stranický systém tvořen hlavně novými politickými silami (s výjimkou Baťkiviščyny), které zahrnovaly strany, které nebyly pro Ukrajinu typické (strany nacionalistické orientace - Samopomič, tendence tvořit politické bloky, státní financování stran).

Ideologicky se poprvé v historii Ukrajiny, a to jak během prezidentských, tak parlamentních voleb, konala hlavní soutěž mezi stranami, které vyhlásily evropskou cestu rozvoje země. Linie vymezení, na které se vůdci stran zaměřují, probíhají prostřednictvím postojů k Rusku (okupující

stát nebo potenciální partner), k urovnání situace na Donbasu (dosažení míru jakýmkoli způsobem nebo pokračování války k vítězství), k reformě státu (radikální nebo postupné). Sociálně-ekonomické sociální rozdělení se stalo mnohem důležitějším. Obecně si stranický systém Ukrajiny v období po revoluci důstojnosti zachoval rysy systému mírného pluralismu. Koexistuje se stranami, které lze podmíněně připsat oběma částem ideologického spektra - levé i pravé. Zároveň jsou strany na pravé straně ideologického spektra více artikulační. Pokud jde o poměr počtu a hmotnosti parlamentních stran, lze systém v této fázi charakterizovat jako extrémně více stranný.

Data analýzy stranických programů na základě kritéria IDParty, vyvinutá v rámci mezinárodního projektu volebních programů stran Manifesto Research Group (MRG), nám umožňují dospět k závěru, že v ukrajinské politice převládají strany se slabou ideologickou artikulací. Studie ukázala, že v roce 2012 silně ideologicky uspořádanými strany, tj. ty, jejichž programy jasně sledují ideologické preference, byly: „UDAR“ (pravo-liberální), KSU (levo-konzervativní), „Svoboda“ (konzervativní / nacionalistická). Zejména Komunistická strana se od předčasných voleb v roce 2007 zdvojnásobila svůj výkon a UDAR a Svoboda poprvé vstoupily do „nejvyšší ligy“ ukrajinské politiky. „Ideologicky umístěné strany“ tak získaly více než třetinu hlasů. V tomto ohledu lze předpokládat, že v ukrajinské společnosti existuje poptávka po ideologicky motivované politice, takže silné ideologické postavení začíná hrát důležitější roli při posilování stran.

Po revoluci důstojnosti a začátku ruské agrese se na Ukrajině dostaly strany k moci, jejichž programové pozice se příliš nelišily od pozic pravicových radikálních stran, zejména „nové“ strany přijaly hlavní poselství pravicových stran - jasnou protiruskou rétoriku. V návaznosti na výsledky předčasných parlamentních voleb 26. října 2014 ve vícečlenném volebním obvodu zahrnovala Nejvyšší rada Ukrajiny hlavně nově vzniklé strany (s výjimkou „Baťkivščyny“): „Lidová fronta“ (22,14%), „Blok Petro Porošenka“ (21,81%), „Samopomič“ (10,97%), „Opoziční blok“ (9,43%), Radikální strana Olega Lyaška (7,44%) a Baťkivščyna (5,68%). Společné je, že téměř všechny byly vytvořeny pro konkrétní volby, a proto byly vyzbrojeny slogany, které byly v té době mezi voliči populární.

Na základě analýzy volebních programů lze takové parlamentní strany, jako je Opoziční blok, Baťkivščyna, Samopomič a Radikální strana, předběžně klasifikovat na levé straně ideologického spektra. Volební programy Lidové fronty a bloku Petro Poroshenko mohou být podmíněně přiřazeny k levé straně ideologického spektra a jsou slabě artikulovány, zároveň jsou ideologicky formulovány jasněji a jednoznačněji. Ideologickými extrémními v roce 2014 byly strana Samopomič jako levicová konzervativní strana a Solidarita-blok Petro Porošenka jako pravicová

liberální strana. Současně obě hlavní strany parlamentní koalice - BPP-Solidarita a lidová fronta - prohlašují podobné ideologické přístupy.

Po roce 2014 došlo k výraznému oživení mezi tzv. Pravicovými stranami. Po vzestupu vlastenectví v roce 2014 se stále více politiků připojuje k systematické práci na budování nových politických sil na jasných principech nacionalismu. Popularita pravicových stran je způsobena několika systémovými faktory. Zaprvé je v zemi požadavek na jasnou státní ideologii. Nacionalismus nabízí občanům možnost vybudovat silnou ekonomiku, aniž by doufali v jakoukoli pomoc zvenčí, ve veřejných záležitostech existuje požadavek na „pořádek“. Ukrajinci jsou otevřeně unaveni korupčními skandály a politickými hádkami, takže doufají, že si vyslechnou jednoduché a jasné zprávy o tom, jak se zbavit trvalého selhaného státního komplexu.

V současné fázi je proces vývoje stranického systému charakterizován výraznou dynamikou, kombinací intenzivního vlivu sociálních a institucionálních faktorů, což dává procesu špatně předvídatelnou povahu. To vše dělá ještě relevantnější výzkum vývoje politických stran a stranického systému Ukrajiny.

Summary

According to the results of research in the process of forming the party system of Ukraine, can be distinguished five phases, which resulted in significant changes in the party system up to a change in its type. These are the following cases: 1990-1995 (multi-party system development phase); 1996–1999 (phase of formation of the system of polarized pluralism); 2000-2004 (phase of transition to a system of moderate pluralism); 2005 – February 2010 (stabilization phase of the system of moderate pluralism); since March 2010 (phase of strengthening the polarization of the party system and the trend towards a system with a hegemonic party); and the last phase of the transformation of the party system since 2014. The most intense changes in political parties took place during the first, second and last phases of the development of the party system. Their main trends were a gradual reduction in the weight of programs and ideologies, a focus on the use of socio-cultural divisions, a gradual decline in autonomy, the spread of constituency formation and personalization, in recent stages - the growth of populism and strengthening mutual penetration of parties and civil society structures. The most intense changes in the influence of institutional factors (changes in the electoral system, constitutional and legal conditions of the parties, the nature of the political regime) occurred during the second, fourth, and fifth stages. The biggest changes in the influence of social factors took place on the border of the third - fourth stage (in contrast to the socio - economic division, a socio - cultural division appeared, which proved the influence of financial and industrial groups on all leading political parties), as in the current stage.

It can be argued that Ukraine's party system was created as a multi-party system and went through an evolutionary process from an atomized (first stage) system, polarized pluralism (second-third stages), to a system of mild pluralism (fourth-fifth stages), experienced a tendency to transform into system with the hegemonic party (the second part of the fifth phase) and the restoration of pluralism due to Maidan. The number of poles of the party system varied from two (left - right) to three poles (left - right - center) and again to two poles (both middle). The lines of demarcation between the parties varied from ideology (first phase) to attitude towards the regime (second - third phase) and to definition what based on the socio-cultural criteria (end of the third - first half of the fifth phase) and approach to the regime (second half of the fifth phase).

The nature of the influence of various factors on the process of forming Ukraine's party system was ambiguous. Factors of an institutional nature stimulated mainly the development of political parties and their institutionalization, and they contributed to the crystallization of the "core" of the party system. However, the political regime factor mostly affected the system (frequent changes in electoral laws, the great influence of interest groups on the parties. The

influence of social factors led mainly to changes in its configuration (number of "poles") and main lines of inter-party competition, as well as the nature of relations between the parties, in particular to the stimulation of the conflict.

The current phase of the formation of Ukraine's party system began with a protest movement that escalated to the Dignity Revolution, which led to the fall of Viktor Yanukovich's political regime and his escape, destroying the system created by the October 28, 2012 parliamentary elections. The party system took on a new look as a result of the government reform that took place as a result of the early elections of the President (May 25, 2014) and the Verkhovna Rada (October 26, 2014). An important factor in this phase was the renewal of the Constitution as amended in 2004, which significantly increased the role of political parties in the functioning of the state system.

In particular, parliamentary factions of political parties have regained the right to form a coalition and appoint a government. At the same time, the system of elections to the Verkhovna Rada remained mixed with significant shortcomings (the majority system in parliamentary elections in Ukraine creates sufficient opportunities for bribery of voters and falsification of results; political entities with access to financial and administrative resources are most likely to come to power). Political reformatting led to a radical renewal of the party system. On the one hand, due to the loss of public support, until recently the ruling party experienced a split and later virtually disappeared from the political scene, on the other - the main components of the system were parties that were in opposition during the Yanukovich régime.

Extreme conditions became the starting point for reformatting the system: the need to restore the functioning of the state mechanism along with the aggression of the Russian Federation, the extremely difficult socio-economic situation. In general, in 2014, the level of influence of external factors - Russian and Western, whose vectors had opposite directions, increased extremely. The creation of new parties continued at an accelerated pace. Many of them were politicians and public officials who were directly involved in the protests against Maidan. Some of these new political forces arose as a result of Maidan, but failed to join the Verkhovna Rada and become part of the party system (for example, the Right Sector Party, which was one of the main players on Maidan but failed to overcome the electoral barrier in parliamentary elections). As a result of the adoption of decommunization laws, there were legal grounds for terminating the activities of the KSU and other communist parties. The parliamentary election campaign in 2014, gave impetus to the most intense changes in the functioning of the party system. There was a further reformation of the political space, as a result of which the party system was formed mainly by new political forces

(with the exception of Batkivshchyna), which included parties that were not typical of Ukraine (tendency to form political blocs, parties of nationalist orientation - Samopomich, state party funding).

Ideologically, for the first time in the history of Ukraine, both during the presidential and parliamentary elections, the main competition took place between the parties that announced the European path of development. The lines of delineation on which the party leaders focus are through attitudes toward Russia (occupying state or potential partner), to settle the situation in Donbas (to achieve peace in any way, or to continue the war to victory), to reform the state (radical or gradual). Socio-economic social division has become much more important. In general, the party system of Ukraine in the period after the revolution of dignity retained the features of a system of moderate pluralism. It coexists with parties that can be conditionally attributed to both parts of the ideological spectrum - left and right. At the same time, the parties on the right side of the ideological spectrum are more particular. As for the ratio of the number and weight of parliamentary parties, the system can be characterized at this stage as extremely multi-party.

The data of the analysis of party programs based on the IDParty criterion, developed within the framework of the international project of party election programs Manifesto Research Group (MRG), allow us to conclude that parties with weak ideological articulation predominate in Ukrainian politics. The study showed that in 2012, strongly ideologically organized parties, that is, those whose programs clearly follow ideological preferences: "UDAR" (right-liberal), KSU (left-conservative), "Svoboda" (conservative / nationalist). In particular, the Communist Party has doubled its performance since the early elections in 2007, and UDAR and Svoboda entered the "top league" of Ukrainian politics for the first time. "Ideologically based parties" thus received more than a third of the vote. In this respect, it can be assumed that there is a demand for ideologically motivated politics in Ukrainian society, so that a strong ideological position is beginning to play a more important role in strengthening the parties.

After the Revolution of Dignity and the beginning of Russian aggression, the parties came to power in Ukraine, whose program positions did not differ much from those of right-wing radical parties, especially the "new" parties adopted the main message of right-wing parties - clear anti-Russian rhetoric. Following the results of the early parliamentary elections of 26 October 2014 in a multi-member constituency, the Verkhovna Rada of Ukraine included mainly newly formed parties (with the exception of "Batkivshchyna"): "Narodnyy front" (22.14%), "Petro Poroshenko Bloc" (21, 81%), "Samopomich" (10.97%), "Opposition Bloc" (9.43%), Radical Party of Oleg Lyashko (7.44%) and Batkivshchyna (5.68%). What is common is that almost all were created for

specific elections, and therefore were armed with slogans that were popular among voters at the time.

Based on the analysis of election programs, parliamentary parties such as the Opposition Bloc, Batkivshchyna, Samopomich and the Radical Party can be preliminarily classified on the left side of the ideological spectrum. The election programs of the Narodnyy front and the Petro Poroshenko Bloc can be conditionally assigned to the left side of the ideological spectrum and are weakly articulated, at the same time they are ideologically formulated more clearly and unambiguously. The ideological extremes in 2014 were the Samopomich Party as the left-wing Conservative Party and the Solidarity-Bloc Petro Poroshenko as the right-wing Liberal Party. At the same time, both main parties of the parliamentary coalition - BPP-Solidarity and the Narodnyy front - declare similar ideological approaches.

After 2014, there was a significant recovery among the so-called right-wing parties. After the rise of patriotism in 2014, more and more politicians are joining the systematic work to build new political forces on clear principles of nationalism. The popularity of right-wing parties is due to several systemic factors. First, there is a demand for a clear state ideology in the country. Nationalism offers citizens the opportunity to build a strong economy without hoping for any outside help, there is a demand for "order" in public affairs. Ukrainians are openly tired of corruption scandals and political quarrels, so they hope to hear simple and clear reports on how to get rid of the permanent failed state complex.

At the present stage, the process of developing the party system is characterized by significant dynamics, a combination of the intense influence of social and institutional factors, which gives the process an unpredictable nature. All this makes even more relevant research into the development of political parties and the party system of Ukraine.

Seznam použité literatury a pramenů

Tištěné publikace

BLONDEL, Jean. Types of Party System. – From Peter Mair (ed.) The West European Party System. – Oxford: Oxford University Press, 1990.

BUDGE I, ROBERTSON D, HEARL D, eds. Ideology, Strategy and Party Change: Spatial Analysis of Post-War Election Programmes in 19 Democracies. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1987.

DAADLER, Ivo. Parties, Elites and Political Development in Western Europe / Daadler Hans // LaPalombara and J. Weiner M. eds. Political Parties and Political Development [Text] / Joseph LaPalombara and Myron Weiner eds. — Princeton ; NJ : Princeton University Press, 1966. — s. 43—77.

DIAMOND, Larry. Defining and Developing Democracy. In: DAHL, Robert Alan, Ian SHAPIRO a José Antonio CHEIBUB. The Democracy Sourcebook. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2003

HEYWOOD, Andrew. (2008). Politické ideologie. Překlad Zdeněk Masopust. 4. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-137-3.

KIM H., FORDING R. *Voter Ideology in Western Democracies: An Update*. – European Journal of Political Research, vol. 42, 2003, p.95-105.

KOKHAN, Halyna. Analysis of the programs of political parties and activity of public motions for the purpose of corruption of candidates in deputies in eve parliamentary elections in 2012, 2013.

KRESINA Irina: Parlamentní volby na Ukrajině: právní a politické problémy: monografie. Institut státu a práva Národní akademie věd Ukrajiny, 2003.

LAAKSO, Markku., TAAGAPERÄ REIN. Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe. – Comparative Political Studies, 1979, №12

LAVER, Michael , BUDGE Ian. Party Policy and Coalition Government in Western Europe. – Macmillan, 1993, p.20-24.

PLOKHY, Serhii a Frank E SYSYN. Religion and nation in modern Ukraine: identity politics in Ukraine, 1991-2006. Edmonton, Alta.: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2003, 216 p.

ŘÍCHOVÁ, Blanka: Přehled moderních politologických teorií: empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě. Praha: Portál, 2006.

SIAROFF, ALAN. Comparative European Party Systems: An Analysis of Parliamentary Elections Since 1945. – Taylor & Francis, 2000; Siaroff A. A Typology of Contemporary Party Systems. – Paper Presented at the 20th World Congress of the International Political Science Association, Fukuoka, Japan, 9-13 July 2006

STRMISKA, Maxmilián, Vít HLOUŠEK, Lubomír KOPEČEK a Roman CHYTILEK. Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 727 s. Politologie. ISBN 80-7367-038-0.

КОНОНЧУК, Світлана. Ідеологічне позиціонування політичних партій в Україні (Укр. незалеж. центр політ. дослідж.: С.Г.Конончук, О.А.Ярош). Агентство “Україна”, 2013.

КОНОНЧУК, Світлана. Партійна система України: ідеологічний вимір / С. Г. Конончук, О.А. Ярош / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : Агентство «Україна», 2010.

СИМОНЕНКО, Петро. Олігархічні заявки на «правий поворот». Услід за економікою капітал монополізує владу // Симоненко П. М. Рішучість справедливих. – К.: ПП «Друкарня Діапринт», 2012. – С. 36–44.

Články

Dankwart, A. Rustow: Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model, Comparative Politics, Vol. 2 (1970), No. 3, s. 337-363.

LITVIN, Vasil. Populistické strany ve struktuře modernistických stranických systémů ve střední Evropě: komparativní analýza. - Ukrajinský vědecký časopis "Vzdělávání kraje: Politologie, psychologie, komunikace", №2, 2012

MAIR, Petr., MUDDE, Cas. The party family and its study. – Annual Reviews of Political Science, Volume 1, 1998.

SARTORI, Giovanni (2005). Strany a stranické systémy. Brno: CDK. ISBN 80-7325-062-4.

SHVED, Yuriy. Populismus a vývoj stranického systému na Ukrajině. - Stranický systém moderní Ukrajiny: vývoj, trendy a perspektivy rozvoje. Materiály Mezinárodní vědecké a praktické konference, 24. - 25. listopadu 2011,. Encyklopedický slovník. – Lviv

YAKYMENKO, Yuriy: Politické strany Ukrajiny rok před volbami: budoucnost, která začíná dnes. - Národní bezpečnost a obrana, 2005, č. 3,

YAKYMENKO, Yuriy. Metodika analýzy dynamiky stranických systémů: hlavní přístupy a zvláštnosti jejich aplikace na Ukrajině; Vývoj stranického systému Ukrajiny: zvláštnosti analýzy a hlavních fází, - Politický časopis, 2017, č. 52.

ЯКИМЕНКО, Ю., ЛИТВИНЕНКО, О. Регіональні особливості ідейно-політичних орієнтацій громадян в контексті виборчої кампанії – 2006. Стаття Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2006р., №1, с.2-18.

Elektronické zdroje

„Do Evropy - bez fašistů! - webová stránka Strany regionů, ”.[online] [cit. 2020.04-15]. Dostupné z: <http://partyofregions.ua/en/news/event/5197a8fec4ca42047c00038b>.

ALEXEEV, A. "Anatoly Galchinsky: „Janukovyč plus "donezace" celé země - to je podstata „nového řádu“, který budují regionály" - Zrcadlo týdne, 28. srpna - 3. září 2010 [online] [cit. 2020.01-31]. Dostupné z: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/anatoliy_galchinskiy_yanukovich_plyus_donezatsiya_vsieyi_k_rayini_taka_sut_novogo_poryadku_yakiy_vi.html.

Euroactive, Události na Ukrajině v roce 2014 [online]. 20. února 2014, [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/linksdossier/vyvoj-aktualniho-deni-naukrajine-000101/>.

KUZIO, Taras. From Kuchma to Yushchenko: Ukraine's 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution. Problems of Post-Communism. M.E. Sharpe, Inc, 2005, 52(2) ”.[online] [cit.2020.02-19].Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10758216.2005.11052197?src=recsys&>

KUZIO, Taras. UKRAINE: Yanukovich return settles political crisis. In: TARAS KUZIO [online]. 2006 [cit. 2019-10-06]. Dostupné z: http://www.taraskuzio.net/media18_files/39.pdf.

Program Komunistické strany Ukrajiny, [online] [cit. 3.4.2020] Dostupné z: <https://www.kpu.ua/ru/page/programmakpu>

Program politické strany "Radikální strana Olega Lyašhka" "Plán Lyašhko - vítězství Ukrajiny" [online] [cit. 2.4.2020], Dostupné z: <http://sipl.com.ua/?p=3156>

Program politické strany «Lidová fronta»,[online] [cit. 28.3.2020], Dostupné z: <https://vibori.in.ua/kandidaty/predvibornie-programy/1926-programma-politicheskoy-partii->

Program strany «Blok Petra Porošenko», [online] [cit. 24.1.2020], Dostupné z: http://solydarnist.org/wp-content/uploads/2015/05/programa_solidarnist.pdf.

Programy stran: soutěž prohlášení a příslibů, [online][cit. 14.2.2020]. Dostupné z: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2012/08/120822_party_election_programs_politics_sd.s.html

Průběžná zpráva mezinárodní volební pozorovatelské mise ENEMO, 5. – 21. Října 2015, [online][cit.2019.11-13].Dostupné z: http://www.enemo.eu/press/Ukraine2015/Interim%20report%20UKR_23.10.2015.pdf.

Rada schválila návrh zákona, který by mohl zabránit Klitschkovi v tom, aby kandidoval na prezidenta. - Zrcadlo týdne, 24. října 2013, ”.[online] [cit. 2020.01-07]. Dostupné z: http://dt.ua/POLITICS/rada-pidtrimala-zakonoproekt-yakiy-mozhe-pereshkoditklichku-balotuvatisya-u-prezidenti-130622_.html.

The official website of the Central Election Commission, section “Local elections 2015”. [online] [cit. 2020.02-20]. Dostupné z: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vm2015/wm001>.

TROCHEV, Alexei. A Constitution of Convenience in Ukraine. JURIST - fORUM [online], [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <http://www.jurist.org/forum/2011/01/jurist-guest-columnist-alexeitrochev.php>.

Volební program politické strany «Svoboda», [online] [cit. 10.4.2020], Dostupné z: <http://old.lvivrada.gov.ua/frakciyi/vo-svoboda/269-programa-vo-svoboda>

Volební program politické strany "Opoziční blok", «Ukrajina: Právo na budoucnost», [online] [cit. 5. 2. 2020], Dostupné z <https://www.rbc.ua/ukr/vyboru2014/party/p89/program>

Volební program politické strany „UDAR (Ukrajinská demokratická aliance pro reformy) Vitalya Kličko“, [online][cit. 25.3.2020] Dostupné z: <http://klichko.org/about/viborcha-programa/>

Volební program politické strany «Baťkivščyna», [online] [cit. 12. 2. 2020], Dostupné z: https://chesno.fra1.digitaloceanspaces.com/web/media/party_programs/programa_2014_1-1.pdf

Volební program politické strany «Samopomič», [online] [cit. 10.3.2020], Dostupné z https://samopomich.ua/wp-content/uploads/2014/09/program_OS.pdf

Volební program Strany regionu, [online] [cit. 23.8.2019]. Dostupné z: <http://old.lvivrada.gov.ua/frakciyi/partija-regioniv/261-programa-partiji-regioniv>

Закон України від 14 липня 2015 р. № 595-VIII «Про місцеві вибори». [online] [cit.25.02.2020].Dostupné z: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/595-19/print1447710371444125>.

Закон України від 8 жовтня 2015 р. № 731-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції». [online] [cit.30.02.2020] Dostupné z: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/731-viii>

МЕЛЕШЕВИЧ А. Про сучасні підходи до тлумачення поняття «партія влади» див.: Мелешевич А. «Партії влади» та партійні системи в пострадянських країнах // Вибори і демократія.№1.—2006,[online][cit.23.11.2019] [.http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3325/Meleshevych_Partii_vlady_t_a_partiini_systemy.pdf?sequence=1](http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3325/Meleshevych_Partii_vlady_t_a_partiini_systemy.pdf?sequence=1).

Міністерство юстиції проти КПУ. Адміністративний позов. – Історична правда, 9. липня 2014, [online] [cit..18-01.2020].Dostupné z: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2014/07/9/143697>.

Seznam vybraných zkratek

ASU - Agrární strana Ukrajiny

BPP - Blok Petra Porošenko

BYuT - Blok Julii Tymošenkové

KSU - Komunistická strana Ukrajiny

LBSU - Liberální strana Ukrajiny

LDS - Lidová demokratická strana

LF - strana «Lidová fronta»

LSU - Lidová strana Ukrajiny

MRG - Manifesto Research Group

NHU – Národní hnutí Ukrajiny

OB - Opoziční blok

PSSU - Progresivní socialistická strana Ukrajiny

RS - Radikální strana Olega Lyaška

SDOU - Strana demokratického oživení Ukrajiny

SDSU (o) - Sociálně demokratická strana Ukrajiny (sjednocená)

SNHRU - Strana národního hospodářského rozvoje Ukrajiny

SNSU - Sociálně-národní strana Ukrajiny

SR – Strana regionů

SROU - Strana regionálního oživení Ukrajiny

URS - Ukrajinská republikánská strana

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Oblasti a kategorie analýzy stranických programů

Tabulka č. 2: Ideologické postavení hlavních politických stran na Ukrajině v roce 2012 (na základě analýzy volebních programů)

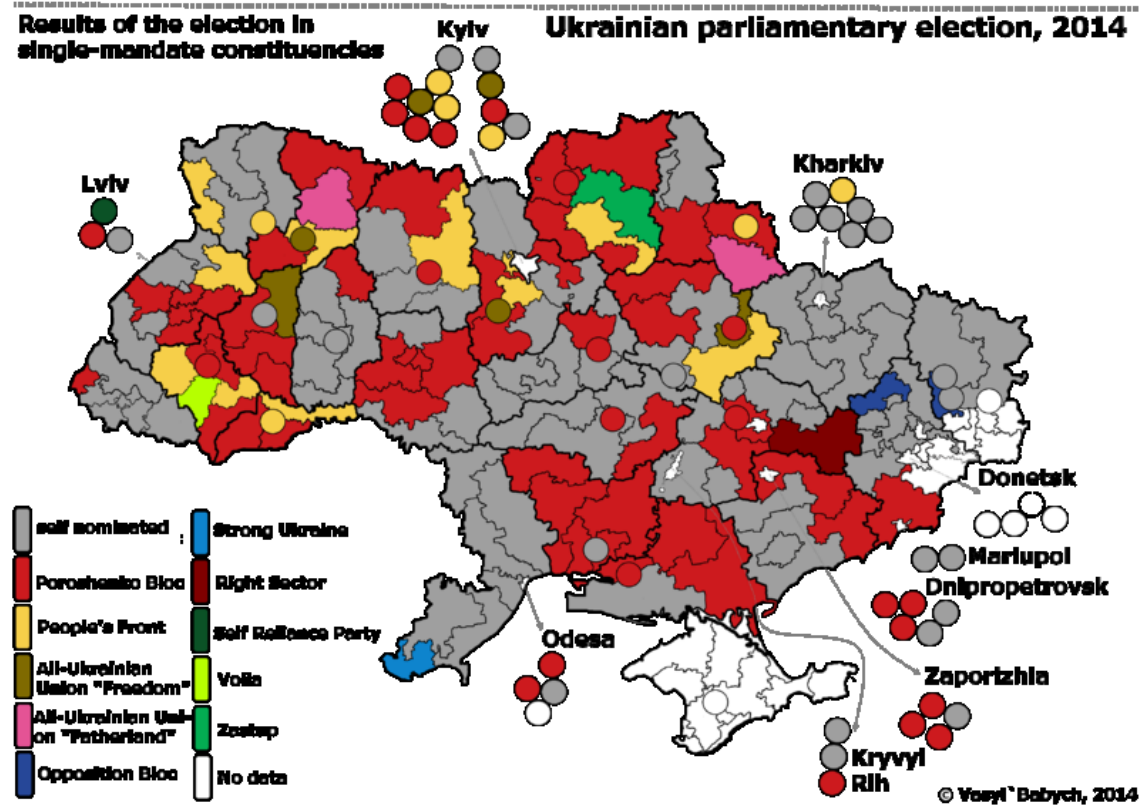
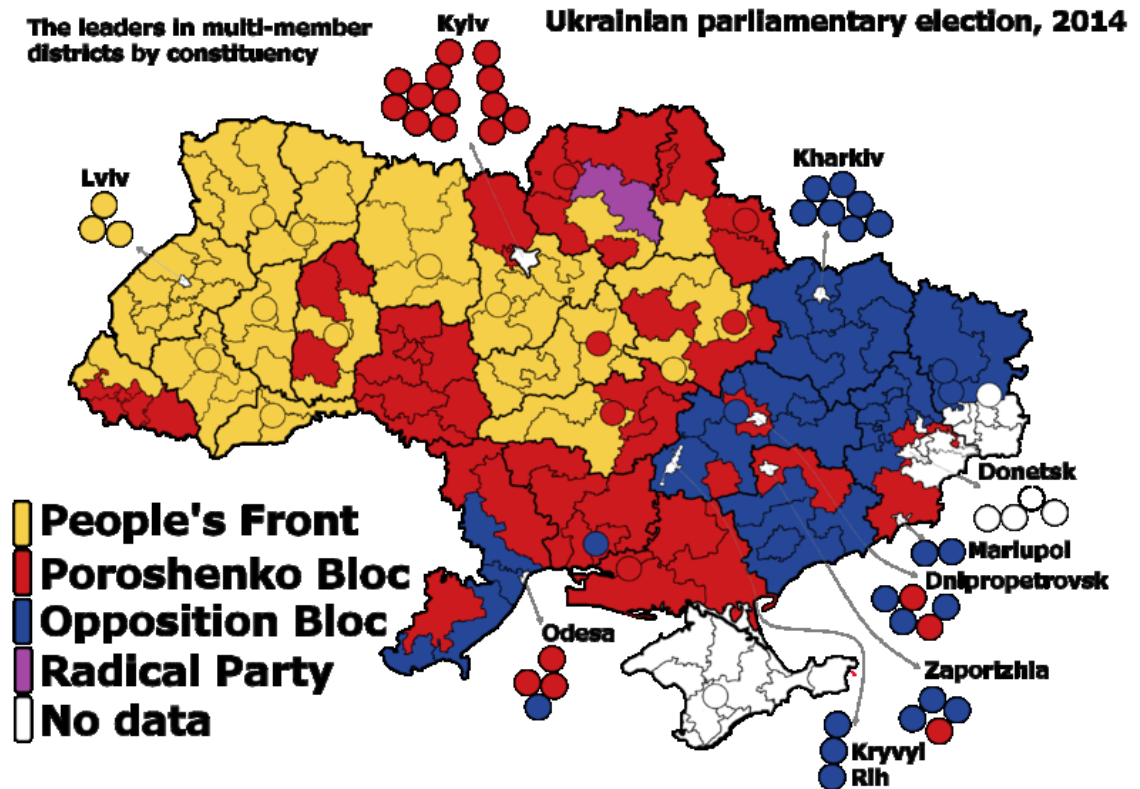
Tabulka č. 3: Ideologické postavení hlavních politických stran na Ukrajině v roce 2014 (na základě analýzy volebních programů)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Mapa vítězů parlamentních voleb v roce 2014.**(Mapa)** Horní mapa ukazuje výsledky poměrného volebního systému. Dolní mapa ukazuje výsledky jednomandátových obvodů. Autor Vasyl`Babych

Příloha č. 2: Počet křesel, která strany získali v parlamentních volbách v roce 2014**(Graf)**

Příloha č. 1: Mapa vítězů parlamentních voleb v roce 2014.

Пříloha č. 2: Počet křesel, která strany získali v parlamentních volbách v roce 2014

